

Vuoroasumisjärjestelyn tosiasiallisen luonteen huomioiminen lapsen
elatusavun määrässä

Joni Minkkinen
Turun yliopisto
Oikeustieteellinen tiedekunta
Asianajajan perhe- ja perintöoikeus
Pro gradu -tutkielma
23.5.2022

Sisällysluettelo

LÄHTEET	3
VIRALLISLÄHTEET	3
KIRJALLISUUSLÄHTEET	3
OIKEUSKÄYTÄNTÖ (SUOMI)	4
OIKEUSKÄYTÄNTÖ (RUOTSI)	4
MUUT LÄHTEET	4
LYHENTEET	6
1 JOHDANTO	7
1.1 TUTKIELMAN AIHE JA AIHEEN RAJAUKSET	7
1.2 TUTKIELMAN TAVOITTEET JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	12
1.3 TUTKIMUSAINESTO JA TUTKIMUSMETODIT	17
1.4 TUTKIELMAN AIHEEN AJANKOHTAISUUS JA YHTEISKUNNALLINEN MERKITYS	19
2 LAPSEN ELATUSTA KOSKEVA KANSALLINEN LAINSÄÄDÄNTÖ	23
2.1 LAPSEN ELATUKSESTA ANNETTU LAKI	23
2.2 ERINÄISIÄ SOSIAALIETUUKSIA KOSKEVA KANSALLINEN LAINSÄÄDÄNTÖ	29
3 KOTIMAINEN OIKEUSKÄYTÄNTÖ	34
3.1 KKO 2001:140	34
3.2 KKO 2010:37	37
3.3 KKO 2010:38	40
3.4 YLEISESTI KKO:N RATKAISUISTA	44
3.5 TURUN HOVIOIKEUDEN RATKAISU 687	50
4 OIKEUSMINISTERIÖN OHJE	54
4.1 OIKEUSMINISTERIÖN OHJEESTA YLEISESTI	54
4.2 LAPSEN ELATUKSEN TARVE OHJEEN MUKAAN	59
4.3 VANHEMPIEN ELATUSKYKY OHJEEN MUKAAN	64
4.4 OHJEEN PUUTTEET VUOROASUMISTILANTEESSA	65
5 RUOTSALAISET RATKAISUT	68
5.1 VUOROASUVAN LAPSEN ELATUS RUOTSALAISESSA LAINSÄÄDÄNNÖSSÄ JA OIKEUSKÄYTÄNNÖSSÄ	68
5.2 RUOTSIN JA SUOMEN EROT JA YHTÄLÄISYYDET VUOROASUVAN LAPSEN ELATUSAPUUN LIITTYEN	73
6 JOHTOPÄÄTÖKSET	76
6.1 OIKEUDELLINEN NYKYTILA	76
6.2 KEHITYSEHDOTUKSIA	78

LÄHTEET

Virallislähteet

Hallituksen esitys eduskunnalle lapsen asemaa koskevan lainsäädännön uudistamiseksi, HE 90/1974 vp.

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi, HE 88/2018 vp.

Lapsen elatusavun suuruuden arvioiminen. Oikeusministeriö, työryhmämietintö 2006:10.

Ohje lapsen elatusavun suuruuden arvioimiseksi. Oikeusministeriö, julkaisu 2007:2.

Regeringens proposition 1978/79:12 om underhåll till barn och frånskilda, m. m..

Kirjallisuuskähteet

Aarnio, Aulis, Laintulkinnan teoria: Yleisen oikeustieteen oppikirja, WSOY Lakitieto, Helsinki 1989.

Auvinen, Maija – Litmala, Marjukka (toim.) – Salminen, Sakari – Valjakka, Eeva, Lapsen asema erossa, WSOY Lakitieto, Helsinki 2002.

Aaltonen, Anna-Kaisa, Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimessa, Edita Publishing Oy, 2., uudistettu painos, Helsinki 2020.

Bogdan, Michael, Komparativ rättskunskap, Norstedts Juridik AB, 2. painos, Tukholma 2003.

Gottberg, Eva, Perhe, elatus ja sosiaaliturva, Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja, Turku 1995.

Gottberg, Eva, Perhesuhteet ja lainsäädäntö, Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja, 7. ajantasaistettu painos, Turku 2013.

Haapanen, Mari – Hakovirta, Mia, Lapsen vuoroasuminen ja sosiaaliturva: 11 maan vertailu, 2., korjattu painos, Helsinki 2020. (Kelan tutkimus, Työpapereita 156/2020)

Halttunen, Rauno, Oikeudellisesta ratkaisusta joustavien oikeusnormilauseiden soveltamisalueella, Lapin yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta, Rovaniemi 1993.

Kaisto, Janne, Lainoppi ja oikeusteoria, Edita Publishing Oy, Helsinki 2005.

Kaisto, Janne – Oulasmaa, Petri, Lapsen elatus: Elatusavun vahvistaminen ja muuttaminen, Lakimiesliiton Kustannus, 1994 Helsinki.

Korkka-Knuts, Heli – Helenius, Dan – Frände, Dan, Yleinen rikosoikeus, Edita Publishing Oy, 3. painos, Helsinki 2020.

Nytt juridiskt arkiv, Norstedts juridik, Tukholma 1998.

Timonen, Pekka (toim.), KKO:n ratkaisut kommentein: 2001/II, Talentum Media Oy, Kauppakaari/Lakimiesliiton Kustannus, Helsinki 2002.

Timonen, Pekka (toim.), KKO:n ratkaisut kommentein: 2010/I, Talentum Media Oy, Helsinki 2010.

Tolonen, Hannu, Oikeuslähdeoppi, WSOY Lakitieto, Helsinki 2003.

Walin, Gösta – Vängby, Staffan, Föräldrabalken – En kommentar. Del 1 (1–13 kap.), Norstedts Juridik AB, 2009 Tukholma.

Wickström, Anita, Barn som bor hos var och en av föräldrarna, Förvaltningsrättslig tidskrift, 3/2004.

Oikeuskäytäntö (Suomi)

KKO 2001:140

KKO 2010:37

KKO 2010:38

KKO 2020:60

Turun hovioikeus, ratkaisu 687, asiassa S 20/430 (annettu 23.10.2020)

Helsingin hovioikeus, ratkaisu 1522, asiassa S 20/1253 (annettu 3.11.2020)

Oikeuskäytäntö (Ruotsi)

HD T T1112–96 (annettu 11.5.1998)

HD T 3506–12 (annettu 19.11.2013)

Muut lähteet

Eduskunta, Ruotsi – oikeudellisia tiedonlähteitä,
(https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/kirjasto/aineistot/ulkomainen_oikeus/Sivut/Ruotsi.aspx) (luettu 15.2.2022).

Elatusvelvollisten Liitto ry, Kansalaisaloite lapsen elatuslain uudistamiseksi,
(<https://www.elatusvelvolliset.fi/kansalaisaloite-laki-lapsen-elatuksesta-lain-uudistamiseksi/>) (luettu 17.1.2022).

Försäkringkassan, elatusapulaskuri,

(https://www.forsakringskassan.se/privatpers/foralder/for_foraldrar_som_inte_lever_i_hop/berakna-underhallsbidrag#!/) (luettu 15.2.2022).

Kansaneläkelaitos, Elatustuen määrä ja maksaminen, (<https://www.kela.fi/elatustuki-maara-ja-maksaminen>) (luettu 1.2.2022).

Sosiaali- ja terveysministeriö, Raportteja ja muistioita 2021:34, Toimenpidesuunnitelma lainsäädännön ja toimintatapojen uudistamiseksi vuoroasuvien lasten tilanteissa, Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki 2021.

Sosiaali- ja terveysministeriö, Kuntainfo 9/2021, (<https://stm.fi/-/kuntainfo-elatusapujen-ja-elatustukien-maarat-nousevat-1.1.2022>) (luettu 13.3.2022).

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos, tilastoraportti 31/2021, 20.9.2021, (https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/143118/Tr31_21.pdf?sequence=1&isAllowed=y) (luettu 18.1.2022).

Tasa-arvovaltuutetun lausunto, TAS 40/2021, Vanhempien epätasa-arvon vuoroasumistilanteissa, 15.3.2021, (<https://tasa-arvo.fi/-/vanhempien-epatasa-arvo-vuoroasumistilanteissa-tas-40-2021-annettu-15.3.2021->) (luettu 18.1.2022).

Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan vuoden 2022 haku, teemakuvaukset, (<https://tietokayttoon.fi/documents/1927382/99753476/Teemakuvaukset.pdf/a3d0a758-1b28-a5b9-0876-a84dc47617de/Teemakuvaukset.pdf?t=1637931033092>) (luettu 17.1.2022).

LYHENTEET

Föräldrabalk (1949:381)	vanhempainkaari
Hallituksen esitys	HE
Helsingin hovioikeus	HelHO
Högsta domstolen	HD
Kansaneläkelaitos	Kela
Korkein oikeus	KKO
Käräjäoikeus	KäO
Lapsen elatuksesta annettu laki (704/1975)	elatuslaki
Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983)	lapsenhuoltolaki
Laki toimeentulotuesta (1412/1997)	toimeentulotukilaki
Laki varhaiskasvatuksen asiakasmaksuista (1503/2016)	varhaiskasvatusmaksulaki
Laki yleisestä asumistuesta (938/2014)	asumistukilaki
Lapsilisälaki (796/1992)	lapsilisälaki
Nytt juridiskt arkiv	NJA
Oikeusministeriö	OM
Sosiaali- ja terveysministeriö	STM
Terveyden ja hyvinvoinnin laitos	THL
Turun hovioikeus	THO

1 Johdanto

1.1 Tutkielman aihe ja aiheen rajaukset

Lapsella on oikeus *riittävään* elatukseen. Kyseinen oikeus käy ilmi kansallisen säädännäisen oikeuden tasolla heti lapsen elatuksesta annetun lain (704/1975, *elatuslaki*) 1 §:n aloittavasta virkkeestä. Elatuslain 2.1 §:n säännöksen nojalla vanhemmat vastaavat lapsen elatuksesta kykynsä mukaan, joten lapsen vanhempien velvollisuutena on taata lapselle tuon oikeuden toteutuminen. Elatuslain 2.2 §:n nojalla vanhempien elatusvastuun laajuutta arvioitaessa huomioon otetaan myös lapsen oma kyky ja mahdollisuudet vastata elatuksestaan. Olen rajannut tutkielmani koskemaan tilanteita, joissa lapsen omilla tuloilla tai varallisuudella ei ole vaikutusta vanhempien elatusvastuun arvioimiseen. Lainsäätäjällä on jättänyt sekä elatuksen riittävyyden että vanhempien elatuskyvyn vaille täsmällisempiä, rahamääräisiä määritelmiä. Elatuslain 1 §:n toisessa virkkeessä on ainoastaan todettu, että riittävä elatus ”*käsittää lapsen kehitystason mukaisten aineellisten ja henkisten tarpeiden tyydyttämisen, lapsen tarvitseman hoidon ja koulutuksen sekä tästä aiheutuvat kustannukset.*” Se, milloin lapsen oikeuden riittävään elatukseen voidaan katsoa toteutuvan, riippuu aina tapauskohtaisista olosuhteista.¹ *Elatus* viittaa lapsen tarpeisiin käytettäviin varoihin. Oikeuskirjallisuudessa elatusta on luonnehdittu muun muassa taloudelliseksi panostuksiksi, joilla lapsen tarpeita tyydytetään.² *Rauno Halttunen* on todennut väitöskirjassaan, että elatuksessa on kysymys lapsen tarpeiden tyydyttämisestä ja vielä tarkemmin kustannuksista, jotka aiheutuvat lapsen tarpeiden tyydyttämisestä.³ Yhtä kaikki, vanhempien velvollisuutena on vastata siitä, että heidän lapsellaan on riittävät taloudelliset edellytykset elää henkilökohtaisten taipumustensa mukaista, täysipainoista elämää.

Elatuslain 3 §:ssä lainsäätäjällä on asettanut ajallisen takarajan lapsen oikeudelle saada elatusta vanhemmiltaan. Lapsen oikeus saada vanhemmiltaan elatusta päättyy, kun hän saavuttaa 18 vuoden iän.⁴ Kun lapsi on tullut täysi-ikäiseksi, voi vanhempien elatusvelvollisuus tosin vielä jatkua niin kutsutun koulutusavustuksen muodossa.⁵ Tarkastelen tutkielmassani lapsen elatusta yksinomaan lapsen syntymän ja 18-vuotissyntymäpäivän välisenä ajanjaksona. Koulutusavustustilanteet olen rajannut kategorisesti tutkielmani ulkopuolelle. Vanhemmat voivat sopia keskenään vain alaikäisen

---

¹ HE 90/1974 vp, s. 47.

² Kaisto – Oulasmaa 1994, s. 3.

³ Halttunen 1993, s. 154.

⁴ Ks. esim. Salminen 2002, s. 172.

⁵ Gottberg 2013, s. 210.

lapsensa asumisjärjestelystä. Näin ollen velvollisuus suorittaa lapselle koulutusavustusta ei voi tulla kysymykseen lapsen vuoroasumistilanteessa. Vuoroasuminen on asumisjärjestely, jonka tarkasteleminen on tutkielmani keskiössä siltä osin, kuin sillä on vaikutusta toisen vanhemman suorittaman elatusapumaksun suuruuteen.

Vaikka on itsestään selvää, että vanhemmat ovat suoraan lain nojalla velvollisia vastaamaan lapsensa elatuksesta, toisen vanhemman velvollisuus suorittaa lapselle elatusapua kuitenkin konkretisoituu tyypillisesti vasta vanhempien erotessa ja vanhempien muuttaessa asumaan erilleen.⁶ Kun vanhemmat asuvat samassa taloudessa yhteisen, alaikäisen lapsensa kanssa, on perusteltua lähteä siitä oletuksesta, että kumpikin vanhempi tahollaan vastaa lapsen elatuksesta perheen normaalin arkielämän puitteissa osallistumalla vapaamuotoisesti lapsen taloudellisten tarpeiden tyydyttämiseen.⁷ Oulasmaa on esittänyt osuvan näkemyksen todetessaan, että elatusta sääntelevillä normeilla on lähinnä periaatteellinen merkitys silloin, kun kysymys on yhdessä asuvasta ydinperheestä.⁸ Vanhempien keskinäisen parisuhteen lakkaaminen tai toisen vanhemman muuttaminen toisaalle eivät kuitenkaan ole kumpikaan välttämättömiä edellytyksiä elatusavun suorittamisvelvollisuuden syntymiselle, sillä lapsen vanhemmat eivät välttämättä alun alkaenkaan ole asuneet yhdessä tai edes olleet parisuhteessa keskenään. Ilman alkuperäistä yhdessä asumista, vanhemmat eivät tietenkään voi muuttaa erilleen, ja ilman olemassa ollutta parisuhdetta, he eivät tietenkään voi erota.

Elatuslain 4 §:ssä säännellään tilanteet, joissa lapsen vanhempi voidaan velvoittaa suorittamaan lapselle elatusapua. Tutkielmassani tarkoitan käsitteellä *elatusapu* lapselle kuukausittain⁹ maksettavaa rahasummaa, jolla elatusapua maksava vanhempi osaltaan täyttää lainmukaista elatusvelvollisuuttaan. En käsittele tutkielmassani lainkaan kertakaikkista elatusapua, vaikka se on elatuslain 6.3 §:n nojalla mahdollinen tapa täyttää elatusvastuu.¹⁰ Elatuslain 4.1 §:n 1 kohdan nojalla vanhempi voidaan velvoittaa suorittamaan lapselle elatusapua, mikäli hän ei muulla tavoin huolehdi lapsen elatuksesta. Mainitun säännöksen 2 kohdan nojalla velvollisuus voidaan asettaa, jos lapsi ei asu pysyvästi vanhemman luona. Pykälän kolmannen, ja samalla viimeisen kohdan nojalla vanhempi voidaan velvoittaa suorittamaan lapselle elatusapua, jos lapsi asuu vuorotellen hänen ja toisen

---

⁶ Gottberg 2013, s. 212.

⁷ Ibid.

⁸ Kaisto – Oulasmaa 1994, s. 3. Ks. myös Salminen 2002, s. 174.

⁹ Gottberg 2013, s. 217. Gottberg on kirjoittanut, että kuukausittain maksettava elatusapu on käytännössä ”*ehdottomasti tavallisin tapa hoitaa lapsen elatusjärjestelyt vanhempien asuessa erillään.*”

¹⁰ Gottberg 2013, s. 218.

vanhempansa luona. Tutkielmassani tarkasteluni kohdistuu nimenomaan elatuslain 4.1 §:n 3 kohdan mukaisiin tilanteisiin – tilanteisiin, joissa on kysymys elatusavun suorittamisesta lapsen vuoroasussa vanhempiensa luona.

Suorittamalla lapselle elatusapua, vanhemman on tarkoitus osallistua lapsen elatuksesta aiheutuvien kustannusten kattamiseen. Tyypillisesti vanhempi maksaa elatusapua tilanteessa, jossa lapsi asuu pääsääntöisesti vain toisen vanhemman luona. Tällöin loogisena lähtökohtana on, että vanhempi, jonka luona lapsi asuu, huolehtii käytännössä lapselle tehtävistä hankinnoista. Katson, että lapsen vuoroasussa tällainen ajatuksellinen lähtökohta ei ole ongelmitta perusteltavissa, koska on ilmeistä, että vuoroasumistilanteessa myös toinen vanhempi todennäköisesti osallistuu laajemmin lapsen elatukseen ainakin luonapidon aikana aiheutuvien jokapäiväisten elinkustannusten osalta, mutta usein myös osallistumalla lapsen erityisten tarpeiden tyydyttämiseen.¹¹

Käytännöt lapsen elatuksen tarpeen sekä vanhempien elatuskykyjen määrittämiseksi ovat nykyisin verrattain vakiintuneet.¹² Jotta tutkielmani pysyisi laajuudeltaan kohtuullisena, olen päättänyt ottamaan sekä lapsen rahamääräisen elatustarpeen että vanhempien elatuskykyjen rahamääräiset suuruudet annettuina. Tutkielmassa tarkastelen sitä, kuinka vuoroasuvalla lapselle suoritettava rahamääräinen elatusapu on sovitettavissa suuruudeltaan kohtuulliseksi ja riittäväksi. Elatuslaissa ei määritellä tapaa, jolla elatusvelvollisen vanhemman on huolehdittava elatukseen oikeutetun lapsensa tarpeista.¹³ Elatusavun maksaminen on yksi mahdollinen tapa, jolla vanhempi voi täyttää elatusvelvollisuutensa lastaan kohtaan. Vuoroasuvan lapsen vanhempi täyttää elatusvelvollisuutensa osin asumalla suunnilleen puolet ajasta lapsen kanssa ja vastaamalla tuona aikana lapsen perustarpeista. Tavoitteenani on osoittaa, milloin elatusavun maksaminen vuoroasumistilanteessa on yleensäkin perusteltua ja kuinka suuri elatusapumaksu tällaisessa tilanteessa on lainsäädännön, oikeuskäytännön ja oikeuskirjallisuudessa esitettyjen näkemysten valossa perusteltu.

Lapsen vuoroasuminen on mainittu sekä elatuslain että lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain (361/1983, *lapsenhuoltolaki*) kirjaimessa. Elatuslaissa puhutaan oikeastaan lapsen asumisesta vuorotellen vanhempiensa luona. Lapsenhuoltolain tekstissä vuoroasuminen ilmaisuna

---

¹¹ Ks. myös KKO 2010:38. Ratkaisussa KKO on todennut, että ”-- myös etävanhempi usein joutuu vastaamaan muistakin kuin lapsen välttämättömistä elinkustannuksista”, käsitellessään oikeusministeriön ohjeen mukaisen luonapitovähennyksen riittävyttä vuoroasumistilanteessa.

¹² Käytäntöjen vakiintumisella viitataan siihen, että sen jälkeen, kun oikeusministeriö on antanut ohjeensa lapselle maksettavan elatusavun suuruuden arvioimiseksi (OM julkaisu 2007:2), sekä lasten elatustarve että vanhempien elatuskyvyt on määritetty samoista lähtökohdista käsin. Ks. esim. Gottberg 2013, s. 220.

¹³ Halttunen 1993, s. 154.

esiintyy sellaisenaan. Kummallakin ilmaisulla lainsäätäjällä on kuitenkin viitannut yhteen ja samaan asiaan. On huomattava, että kummassakaan edellä mainituista säädöksistä ei ole määritelty, mitä vuoroasumisella oikeastaan tarkoitetaan. Vuoroasumisjärjestelyn yksityiskohtainen sisältö riippuu aina joko vanhempien välisen sopimuksen tai tuomioistuimen antaman päätöksen sisällöstä. Yleisin vuoroasumisjärjestely on joka tapauksessa lapsen vuoroviikkoinen asuminen vanhempien luona.¹⁴ Tutkielmassa tarkastelen nimenomaan vuorotellen vanhempiensa luona asuvan lapsen elatusapua, koska vain vanhemmat ovat lain nojalla elatusvelvollisia lastaan kohtaan.¹⁵ Mahdollinen muu huoltaja, joka niin ikään mainitaan elatuslain 4.1 §:n 3 kohdassa ja, jonka luona lapsi voi vuoroasua, ei ole lain mukaan elatusvelvollinen huollettavanaan olevaa lasta kohtaan.¹⁶ Käsittelen tutkielmassani vain sellaisia vuoroasumistilanteita, joissa lapsi siirtyy säännöllisin väliajoin toisen vanhemman luota toisen vanhemman luokse. On kuitenkin selvää, että vuoroasuminen voidaan järjestää myös siten, että lapsi asuu koko ajan yhdessä ja samassa asunnossa, jossa vanhemmat asuvat vuorotellen hänen luonaan¹⁷, mutta tällainen järjestely on käytännössä poikkeuksellinen. Olen rajannut tutkielmani koskemaan tilanteita, joissa elatusvelvollisten vanhempien kaikki yhteiset lapset asuvat virallisesti yksinomaan toisen vanhemman luona. Mahdollista on, että vanhemmilla on esimerkiksi kaksi yhteistä, vuoroasuvaa lasta, joista toinen asuu virallisesti toisen vanhemman ja toinen toisen vanhemman luona. En käsittele tutkielmassani tällaisia tilanteita, joskin on syytä tiedostaa, että elatusapumaksun määrittäminen tällaisissa olosuhteissa on niin ikään haastavaa.

Lainsäätäjällä on täydentänyt elatusavun maksamista sääntelevää elatuslain 4.1 §:n säännöstä vuoroasumista koskevalla 3 kohdalla vasta vuonna 2019. Lapsenhuoltolakia on samaan aikaan täydennetty lapsen vuoroasumisesta sopimista sääntelevällä 7 b §:n säännöksellä. Kumpaakin mainituista lakimuutoksista on edeltänyt *hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 88/2018 vp)*. On tosin pidettävä mielessä, että vuoroasuminen on reaalisenä ilmiönä kyseisiä normeja vanhempaa perua. Aiemmin lapsen vuoroasumisesta sopiminen toteutettiin sopimalla lapsen laajasta oikeudesta tavata toista vanhempaansa. Vanhemmat saattoivat esimerkiksi sopia, että lapsella on oikeus tavata toista vanhempaansa ja olla hänen luonaan aina parittomilla viikoilla. Asiallisesti kysymys on siis ollut nykymääritelmän mukaisesta vuoroasumisesta, vaikka kotimaisessa lainsäädännössä vuoroasuminen on tunnustettu käsitteenä vasta vuonna 2019.

---

¹⁴ Aaltonen 2020, s. 545.

¹⁵ Ks. myös Aaltonen 2020, s. 216.

¹⁶ Ks. esim. HE 90/1974 vp, s. 44. Hallituksen esityksessä on yksiselitteisesti todettu, että ainoastaan lapsen vanhemmat vastaavat lapsen elatuksesta.

¹⁷ Ks. esim. STM 2021:34, s. 10.

Vuoroasumiselle annettu nykymuotoinen määritelmä¹⁸ ei ole syntynyt täysin johdonmukaisen kehityskulun seurauksena. *Aaltonen* on kirjoittanut, että Suomessa vuoroasuminen käsitetään usein ”-- lapsen ajan jakamisena tasan vanhempien välillä”. Vuoroasuminen on saanut lain esitöissä kuitenkin yleisesti ymmärrettyä laajemman sisällön, sillä esityölausuman mukaan vuoroasumisella tarkoitetaan tilannetta, jossa lapsi oleskelee puolet tai lähes puolet ajasta kummankin vanhempansa luona.¹⁹ Lain esitöissä lähtökohdaksi on otettu, että lapsen tulee olla ”-- vähintään 40 prosenttia kalenterivuodesta kummankin vanhempansa luona lomakaudet ja juhlapyhät mukaan lukien”, jotta kysymys olisi vuoroasumisesta lapsenhuoltolaissa tarkoitettussa merkityksessä.²⁰ Tutkielmassani käsittelen vuoroasumista HE:n mukaisessa merkityksessä. Vertailun vuoksi todettakoon, että esimerkiksi Ruotsissa vuoroasuminen on määritelty ajallisesti siten, että se on kyseessä, kun lapsi viettää vähintään kolmasosan ajastaan toisen vanhempansa luona.²¹

Vuoroasumisen yleisyydestä Suomessa ei ole tarjolla tarkkaa tietoa. Terveystieteiden tutkimuskeskus (THL) on tilastoinut sosiaalitoimessa vahvistettujen vuoroasumissopimusten määrän vuodesta 2008 lähtien. Vuodesta 2009 vuoteen 2018 ulottuvalla tilastointivälillä vuoroasumista koskevien sopimusten osuus kaikista vahvistetuista asumissopimuksista on lisääntynyt alkuperäisestä kahdeksasta prosentista tilastointiajanjakson lopun 20 prosenttiin.²² THL on tuottanut hiljattain selvityksen lapsen elatusta ja huoltoa sekä vanhemmuutta koskien. Vuoden 2021 syyskuussa julkaistun, sanottua selvitystä koskevan raportin mukaan vuonna 2020 Suomessa tehtiin 800 lapsen vuoroasumista koskevaa sopimusta edellistä vuotta enemmän. Vuoroasumista koskevien vahvistettujen sopimusten kokonaismäärä vuonna 2020 on ollut 4 146 kappaletta.²³ Raportissa on esitetty, että kaikista asumista koskevista sopimuksista 31 prosentissa sovittiin lapsen asumisesta vuorotellen kummankin vanhemman luona.²⁴ Vuoroasuminen koskettaa suurta joukkoa Suomessa asuvia lapsia ja lasten vuoroasuminen on yleistynyt suomalaisissa eroperheissä.²⁵

---

¹⁸ Viitataan tällä vuoroasumisen määrittelemiseen siten, että sen ollessa kyseessä lapsi asuu vähintään 40 prosenttia kalenterivuodesta toisen vanhemman luona.

¹⁹ Aaltonen 2020, s. 110.

²⁰ HE 88/2018 vp, s. 42–43.

²¹ Aaltonen 2020, s. 109–110.

²² Haapanen – Hakovirta 2020, s. 9.

²³ THL 2021, s. 1.

²⁴ THL 2021, s. 3.

²⁵ Aaltonen 2020, s. 109.

1.2 Tutkielman tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Tutkielmassa mielenkiintoni kohdistuu elatusapumaksun suuruuden määrittämistä ohjaaviin periaatteisiin, käytäntöihin ja lähtökohtiin lapsen vuoroasumistilanteessa. Tavoitteenani on luoda perusteellinen katsaus elatusavun suuruuden määrittämiseen liittyviin pulmiin silloin, kun lapsi asuu vuorotellen kummankin vanhemman luona. Lainsäätäjän perusratkaisuna on ollut jättää kysymys elatusavun suuruudesta vaille täsmällistä määritelmää. Kuten olen jo aiemmin todennut, elatuslaissa on ainoastaan hyvin yleisluontoisesti säädetty, että vanhemmilla on velvollisuus vastata lapsensa riittävästä elatuksesta ja, että vanhempi voidaan velvoittaa suorittamaan lapselle elatusapua, vaikka lapsi asuu vuorotellen hänen ja toisen vanhemman luona.

Oikeusministeriö on julkaissut vuonna 2007 ohjeen lapsen elatusavun suuruuden arvioimiseksi.²⁶ Ohjeen aloittavassa yleisperusteluosiossa on nostettu esille lainsäätäjän ratkaisu kuvata elatusavun määrään vaikuttavat seikat lakitekstin tasolla ”*sangen yleispiirteisesti*”. Ohjeessa on mainittu, että yleispiirteinen sääntely vaikeuttaa elatusavun oikean suuruuden arvioimista ja elatusavun määrästä sopimista. Samassa yhteydessä on todettu, että lapsen asuinpaikka on vaikuttanut vahvistetun elatusapumaksun suuruuteen, koska käytännöt elatusapumaksun suuruuden määrittämiseksi olivat, ainakin ennen ohjeen antamista, kuntakohtaisesti eriytyneet.²⁷ Vaikuttaa ilmeiseltä, että ohjeelle on ollut aikanaan huutava tarve useista syistä. Tarve on kummunnut erityisesti elatusavun ”oikeaan” suuruuteen liittyneestä epätietoisuudesta sekä lapsien ja elatusvelvollisten vanhempien välisistä yhdenvertaisuusongelmista. Ohjeessa on selväsanaisesti kerrottu, että sen antamisen tavoitteena on ollut kuntien sosiaaliviranomaisten (*lastenvalvojen*) toiminnan yhdenmukaistaminen silloin, kun he auttavat vanhempia elatussopimusneuvotteluissa ja harkitsevat, onko vanhempien välinen sopimus elatuslain nojalla vahvistettavissa.²⁸

Yksi ohjeen antamisen tavoitteista on ollut tarjota elatusvelvollisten vanhempien käyttöön työkalu, jonka avulla he itse voivat selvittää elatusavun oikean määrän omassa tilanteessaan. Tämän voidaan olettaa edesauttavan elatusapumaksusta sopimista.²⁹ Näkemykseni mukaan ohjeen asemaa vanhempien itsensä käyttöön tarkoitettuna apuvälineenä puoltaa se, että lainsäädännöllisenä lähtökohtana on, että lastenvalvoja vahvistaa vanhempien välisen elatussopimuksen sellaisenaan. Lienee toiveajattelua, että vanhemmat kykenisivät ilman ulkopuolista ohjausta määrittämään omassa

---

²⁶ Oikeusministeriön julkaisu 2007:2.

²⁷ OM 2007:2, s. 4. Ks. myös Gottberg 2013, s. 219.

²⁸ OM 2007:2, s. 4.

²⁹ Ibid.

tilanteessaan elatusapumaksun suuruuden siten, että se olisi elatuslain 1–2 §:ssä säädetyllä tavalla sekä lapsen elatuksen tarpeen näkökulmasta riittävä että kummankin vanhemman näkökulmasta kohtuullinen. On tärkeää, että vanhemmilla on mahdollisuus hyödyntää ohjetta ennen kuin he saapuvat lastenvalvojan tapaamiselle esittämään neuvottelemansa elatussopimuksen lastenvalvojan vahvistettavaksi. Ohje tuo läpinäkyvyyttä elatusapumaksun suuruuden määräytymiseen ja siten sen voidaan olettaa madaltavan elatusapumaksun muuttamiskynnystä.³⁰

Oikeusministeriön ohje perustuu elatuslain säännöksiin. Ohjeen tekstissä painotetaan, ettei sen antamisella ole pyritty muuttamaan lakia, vaan, että sillä on pyritty täsmentämään ja täydentämään olemassa olevaa, säädännäistä oikeutta.³¹ Oikeusministeriö ei ole ohjetta antaessaan toiminut laissa säädetyin valtuuden perusteella. Näin ollen on itsestään selvää, ettei ohjeella ole oikeudellisesti sitovaa vaikutusta. Sitä on pidettävä juridiselta luonteeltaan suosituksena.³²

Huolimatta ohjeen suosituksenluontoisuudesta, sen käytännönmerkitys on suuri, koska niin lastenvalvojat kuin tuomioistuimetkin ovat toiminnassaan lähtökohtaisesti soveltaneet ohjetta vuodesta 2007 lähtien. Korkein oikeus (KKO) on ratkaisussaan 2010:38 lausunut, että ohjeen tavoitteita on pidettävä niin merkittävänä, että on tärkeää, että sitä ”mahdollisimman pitkälle noudatettaisiin.” Samassa yhteydessä KKO on todennut kuntien sosiaaliviranomaisten toiminnan perustuvan oikeusministeriön ohjeeseen silloin, kun ne määrittävät lapselle maksettavan elatusavun suuruutta.

Laajasta soveltamisestaan ja sovellettavuudesta huolimatta ohje törmää merkittäviin ongelmiin, kun kysymys on elatusavun suuruuden arvioimisesta lapsen vuoroasumistilanteessa. Näkemykseni mukaan elatusapumaksun ”oikean”³³ suuruuden määrittäminen vuoroasumistilanteessa on kokonaisuus, joka on jäänyt ”juridiselle katvealueelle”. Ohjetta ei ole päivitetty sen jälkeen, kun sekä elatuslakia että lapsenhuoltolakia on täydennetty vuonna 2019 vuoroasumista koskevilla normeilla. Vaikka KKO on toisaalta todennut, että ohjeen soveltaminen on perusteltua myös tuomioistuimissa, on se toisaalta huomauttanut, että ohjeen mekaaninen soveltaminen voi etenkin poikkeuksellisissa tapauksissa johtaa jopa elatuslain vastaisiin lopputuloksiin. Ratkaisussaan 2010:38 KKO on kuitenkin

---

³⁰ Ks. esim. Aaltonen 2020, s. 553.

³¹ OM 2007:2, s. 5.

³² OM 2007:2, s. 6.

³³ Ilmaisulla ”oikea” suuruus viittaa määrittelemättömän suuruiseen elatusapumaksuun. Oikeansuuruisena elatusapumaksuna on kuitenkin pidettävä elatusapumaksua, joka vastaa elatuslain 1–2 §:ssä säädettyä. Yhtä kaikki, oikeansuuruisen elatusapumaksun määrittäminen yleisellä tasolla ei ole käsitykseni mukaan mahdollista.

jättänyt kertomatta, kuinka ohjetta tulisi soveltaa esimerkiksi vuoroasumistilanteissa, jotta sen antamat tulokset olisivat linjassa elatuslaissa säädetyn kanssa.

Katson, että aihepiiriin, johon tutkielmassani pureudun, liittyy perustavanlaatuisia ratkaisemattomia kysymyksiä – kysymyksiä, jotka vaativat vastauksia. Tutkielmassani pyrin löytämään perusteltuja, voimassa olevasta oikeudesta ja oikeuskirjallisuudessa esitetyistä kannanotoista johdettuja kehitysehdotuksia. Kohdistan kehitysehdotukseni ensisijaisesti oikeusministeriön ohjeeseen. Tavoitteenani on muotoilla ehdotuksia, joiden avulla voidaan konkreettisesti lieventää ongelmia, joita tyypillisesti nousee pinnalle, kun vanhemmat pyrkivät sopimaan vuoroasuvan lapsen elatusavusta. Tarkastelen tutkielmassani oikeusministeriön ohjeen mukaan lasketun elatusavun suuruutta suhteessa elatusvelvollisten vanhempien elatusvastuun reaaliseseen jakautumiseen lapsen vuoroasuessa. Tutkielmani johtopäätösoiosiossa pyrin esittämään laskutavan, jolla rahamääräinen elatusapu saadaan sovittua sopivan suuruiseksi vuoroasumistilanteessa.

Kun vanhemmat sopivat lapsen vuoroasumisesta, tulee heidän lapsenhuoltolain 7 b §:n 2 momentin nojalla sopia myös siitä, kumman luokse lapsen virallinen kotiosoite tulee. Tämä seurasta siitä, että lapsella voi olla väestökisterissä ainoastaan yksi kotiosoite.³⁴ Se, kumman vanhemman luokse lapsen osoite sovitaan, vaikuttaa muun muassa siihen, kumpi vanhemmista on lähtökohtaisesti velvollinen suorittamaan lapselle elatusapua. Lapsen kotiosoite vaikuttaa myös erilaisten sosiaalietuuksien kanavoitumiseen vanhempien välillä.³⁵ Kela maksaa lapsilisän oletusarvoisesti sille vanhemmalle, jonka luona lapsen kotiosoite väestökisterin mukaan on.³⁶ Lapsilisää koskeva problematiikka saattaa kuitenkin olla verrattain vähäinen, koska sen osalta vanhemmilla on vapaus keskenään sopia, että Kansaneläkelaitos (*Kela*) maksaa lapsilisän lapsen vanhemmalle, jonka luona lapsi ei väestökisteritiedon mukaan asu. Tämä on pääteltävissä lapsilisälain (796/1992) 6.1 §:n sanamuodosta.

Lapsen virallisella kotiosoitteella on vaikutuksensa vanhemmille mahdollisesti maksettavan yleisen asumistuen määrään. Lapsi voidaan huomioida yleistä asumistukea koskevassa päätöksessä vain yhden vanhemman talouteen kuuluvana henkilönä. Kela ei siis huomioi asumistukea myöntäessään sitä, että lapsi saattaa tosiasiallisesti asua esimerkiksi vain 40 prosenttia ajasta sen vanhemman luona, jolle myönnetyn asumistuen määrässä lapsi on huomioitu samassa taloudessa asuvana henkilönä.

---

³⁴ HE 88/2018 vp, s. 46. Ks. myös Aaltonen 2020, s. 126.

³⁵ HE 88/2018 vp, s. 20.

³⁶ Aaltonen 2020, s. 127.

Asumistukea ei toisin sanoen ole mahdollista jakaa vanhempien kesken. Eri asia on kuitenkin se, että kumpikin vanhemmista voi tahollaan olla oikeutettu Kelan maksamaan asumistukeen, vaikka lapsen virallinen kotiosoite vaikuttaakin puolin ja toisin sen määrään.

Lapsen virallisella kotiosoitteella saattaa olla merkittäväkin vaikutus vanhempien toimeentuloon. Vaikutus on toki sitä vähäisempi, mitä vähemmän vanhemmat ovat riippuvaisia Kelan maksamista sosiaalietuuksista. Joka tapauksessa elatusvelvollisuuden määräytyminen ja sen suuruus vuoroasumistilanteissa vaikuttaa olevan verrattain tulenarka kysymys – etenkin lapsen etävanhempi saattaa kokea epäoikeudenmukaisuuden tunteita joutuessaan maksamaan lapselle kuukausittaista elatusapua siitä huolimatta, että lapsi tosiasiaassa asuu likimain puolet kalenterivuodesta hänen luonaan. Kun yhtälöön lisätään se, että Kela tyypillisesti maksaa lapsilisän kokonaisuudessaan lähivanhemmalle ja se, että lapsi katsotaan asumistukea myönnettäessä yksin lähivanhemman kanssa asuvaksi, elatusriidan ainekset ovat käsillä. Katson, että nykymuotoinen lainsäädäntö tukee heikosti vuoroasumisesta sopimista, koska se asettaa lapsen vanhemmat keskenään eriarvoiseen asemaan.³⁷ Näkemykseni mukaan lainsäädännön puutteista ja etenkin elatuslain sääntelyllisestä yleisluontoisuudesta johtuvia ongelmia voisi ensi vaiheessa lieventää kuntien lastenvalvojille ohjatun ohjeistuksen päivittämisellä, sillä elatusavun määrässä on mahdollista huomioida sosiaalietuuksien epätasainen jakautuminen vanhempien välillä.

Selvää on, että vanhemmilla on lähtökohtainen sopimusvapaus elatusavun suhteen.³⁸ *Kaisto* on todennut, että silloin, kun vanhemmat sopivat lapselle suoritettavasta elatusavusta ensimmäistä kertaa, ”-- vanhemmilla on varsin laaja vapaus sopia sopimuksen sisällöstä”. *Kaisto* on pitänyt vanhempien sopimusvapauden keskeisimpänä rajoituksena sitä, että sopimusta, jolla on luovuttu lapsen puolesta hänen oikeudestaan saada elatusapua vastaisuudessa, on pidettävä mitättömänä suoraan lain nojalla.³⁹ Vanhempien ei ole pakko sopia elatusavusta. Hyväksyttävänä on pidettävä sitäkin, että vanhemmat sopivat suullisesti esimerkiksi, ettei elatusapumaksua suoriteta vanhempien välillä, koska kumpikin heistä osallistuu tasapuolisesti lapsen elättämiseen vuoroasumisjärjestelyn puitteissa.⁴⁰ Vanhemmat voivat sopia asiasta myös kirjallisella sopimuksella, jonka he voivat sittemmin esittää lapsen kotikunnan lastenvalvojan vahvistettavaksi.

---

³⁷ Ks. esim. STM 2021:34, s. 22–23.

³⁸ Gottberg 2013, s. 211.

³⁹ *Kaisto* – Oulasmaa 1994, s. 222.

⁴⁰ Ks. esim. Gottberg 2013, s. 211.

Oikeuskäytännön osalta lienee syytä mainita, että KKO on jo yli 20 vuotta sitten ratkaisullaan 2001:140 velvoittanut toisen vanhemman suorittamaan lapselle elatusapua lapsen vuoroasumisesta huolimatta, ja todennut jälleen ratkaisussaan KKO 2010:38, että vanhempaa ei ole syytä vapauttaa velvollisuudestaan suorittaa lapselle elatusapua yksinomaan sillä perusteella, että lapsi asuu yhtä paljon kummankin vanhempansa luona. Viimeksi mainitun ratkaisun perusteluista on saatavissa laajemminkin tulkinta-apua pohdittaessa kysymystä elatusapumaksun suuruudesta vuoroasumistilanteissa, mutta tähän pohdintaan paneudun syvällisemmin tuonnempana. Oikeuskäytännön valossa varmana on kuitenkin pidettävä sitä, että pelkkä vuoroasuminen ei automaattisesti vapauta vanhempaa velvollisuudesta suorittaa lapselle elatusapua, mikä on tutkielmani kysymyksenasettelun näkökulmasta varsin merkittävää.

Vaikka kotimaisessa oikeuskäytännössä on todettu, että elatusapumaksun vahvistaminen on mahdollista lapsen vuoroasumisesta huolimatta, tuomioistuimet eivät ole yksityiskohtaisesti lausuneet, kuinka elatusapumaksun rahamääräinen suuruus tulisi näissä tilanteissa määrittää. Kuten elatusavun määrästä sovittaessa yleisemminkin, myös vuoroasumistilanteissa elatusavun suuruutta tulee tarkastella ottamalla huomioon tapauskohtaiset olosuhteet kokonaisuudessaan, jotta se olisi suuruudeltaan elatuslaissa asetettujen yleisluontoisten suuntaviivojen mukainen. En pidä nykytilannetta tyydyttävänä, koska tällä hetkellä elatusavun suuruuden määrittäminen vuoroasumistilanteissa on pitkälti lastenvalvojien hyödyntämän ohjeistuksen tavoittamattomissa. Katson, että puutteellinen ohjeistus ja lastenvalvojien puutteelliset avustamisedellytykset sopimusneuvotteluiden kestäessä ohjaavat vanhempia kääntymään herkemmin tuomioistuinlaitoksen puoleen, kun kysymys on elatusapumaksusta sopimisesta. Viime kädessä tutkielmani kysymyksenasettelu kumpuaa juuri elatusavun suuruuden arvioimiseen liittyvästä epämääräisyydestä silloin, kun kysymyksessä on vuoroasumisjärjestely.

Tutkielmani fokus on kysymyksessä, kuinka lapsen vuoroasuminen tulisi huomioida elatusavun suuruutta määritettäessä. Viime kädessä vanhemmat itse ratkaisevat, kuinka suuresta elatusapumaksusta he sopivat, mutta viranomaisen antamat neuvot sopimusneuvotteluiden aikana muotoavat monesti vanhempien välistä lopullista sopimusta. Tarkastelen tutkielmassani toisaalta kysymystä siitä, millaisin ohjein lastenvalvojat voisivat avustaa sopijapuolia pääsemään sopimukseen vuoroasuvalla lapselle suoritettavan elatusavun määrästä. Kuten edellä jo totesin, katson, että tällä hetkellä lastenvalvojien ohjeistus ei anna eväitä neuvoa lasten vanhempia silloin, kun heidän pyrkimyksenään on sopia elatusavusta lapsen asuessa vuorotellen heidän kummankin luona. Selkiyttääkseni tutkielmani tiedonintressiä, muotoilen tutkimuskysymykset alle täsmällisemmin:

- 1) *Kuinka elatusavun määrässä tulee huomioida lapsen vuoroasuminen?*
- 2) *Kuinka lastenvalvojat voivat perusteltavissa olevalla tavalla neuvoa vanhempia elatusasiassa silloin, kun lapsi vuoroasuu?*

1.3 Tutkimusaineisto ja tutkimusmenetelmät

Tutkielmani tutkimusaineistona hyödynnän ensinnäkin kotimaista, aiheen kannalta relevanttia oikeuskirjallisuutta. Oikeusoppineiden esittämät kannanotot vuoroasuvan lapsen elatusavun määrittämiseen liittyen, tuntuvat olevan kiven alla. Yleisemmin lapsen elatuksesta Suomessa on kuitenkin kirjoitettu ajan saatossa runsaasti, ja pyrin tuon aineiston pohjalta deduktiivisesti löytämään perusteltuja argumentteja esittämieni näkemysten tueksi.

Tutkielmani aiheen kannalta kotimainen oikeuskäytäntö on erittäin merkittävää siltä osin kuin tuomioistuimet ovat ratkaisuisaan lausuneet elatusapumaksujen suuruudesta lasten vuoroasumistilanteissa ja muutenkin käsitelleet lapsen elatusta. Valitettavasti tuomioistuinratkaisut eivät kuitenkaan tee tiedonjanoista autuaaksi tässä tapauksessa – tuomarit eivät nimittäin ole antamissaan ratkaisuisa juurikaan antaneet suoria vastauksia tarkastelemini kysymyksiin. Tuomioistuimilla on ratkaisupakko. Mielestäni ainakin osasta annettuja ratkaisuja paistaa läpi se, että kysymys elatusapumaksun suuruudesta on ratkaistu nimenomaan pakon edessä, eikä ratkaisujen perusteluista käy ilmi riittävän yksityiskohtaisesti, miksi asia on ratkaistu siten kuin tuomiolauselmasta on luettavissa.⁴¹

Hyödynnän tutkielmassani tutkimusaineistona relevanttia suomalaista lainsäädäntöä ja lainvalmisteluasiakirjoja. Säädöksistä merkittävin on lapselle maksettavaa elatusapua yleislakina sääntelevä elatuslaki. Lainsäätäjällä on sisällyttänyt vuoroasumista sopimista koskevan sääntelyn lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annettuun lakiin, joten myös sen käsitteleminen osana tutkimusta on tarpeen. Sikäli kuin erilaisia sosiaalisia etuuksia koskevia säännöksiä on sisällytetty omiin

---

⁴¹ Kysymys on nimenomaan omasta näkemyksestäni. Sekä ratkaisun KKO 2010:38 että THO:n ratkaisun 678 (23.10.2020) valossa vaikuttaa ilmeiseltä, ettei elatusavun suuruuden määräytyminen vuoroasumistilanteessa ole selvää tuomareillekaan. Ratkaisuisa on lähinnä nostettu esille ilmeinen: oikeusministeriön ohjetta tulee yhdenvertaisuuden vuoksi seurata mahdollisimman pitkälle, muttei kuitenkaan liian pitkälle tavanomaisesta poikkeavissa tapauksissa, koska muuten ohjeen ehdottama elatusapumaksu saattaa olla jopa lapsen elatuksesta annetun lain vastainen.

erityislakeihinsa, tarkastelen myös kyseisiä säädöksiä siltä osin kuin ne linkittyvät tutkielmani aiheeseen.

Tutkielmani aiheen, valitsemani tarkastelunäkökulman ja tiedonintressini vuoksi oikeusministeriön ohjeen sisältö on merkittävä osa hyödyntämäni tutkimusaineistoa. Tarkastelen lapsen elatuksen tarpeen ja vanhempien elatuskyvyn arvioimista nimenomaisesti ohjeessa asetuista lähtökohdista käsin. Pyrin ohjeen systematiikkaa ja sanamuotoa analysoimalla antamaan omia kehitysehdotuksiani koskien sitä, kuinka lapsen elatuksen tarvetta, kuten myös vanhempien elatuskykyä, tulisi käsitellä lasten vuoroasumistilanteissa. Ohje on saanut tuomioistuimissa osakseen sekä hyväksyntää että kritiikkiä. Tarkastelen ohjetta erityisesti siltä osin kuin se on todettu oikeuskäytännössä vuoroasumistilanteissa soveltumattomaksi.

Koska erityisesti Ruotsi on monin paikoin kulttuurisesti lähellä Suomea, tutkin myös ruotsalaista kansallista lainsäädäntöä ja tuomioistuinikäytäntöä ja selvitän, kuinka vuoroasumista ja elatusapua koskevat kysymykset on siellä ratkaistu. Toisaalta olen valinnut ruotsalaisen oikeusjärjestyksen vertailukohteeksi kielellisen saavutettavuuden vuoksi. Toisaalta Ruotsi on toiminut monesti esimerkkinä suomalaiselle oikeuskehitykselle⁴² ja se tuntuu näin ollen luontaiselta inspiraation lähteeltä. Esimerkiksi hallituksen esityksessä, jolla on aikanaan esitetty täydennettäväksi elatuslakia ja lapsenhuoltolakia, on käsitelty erikseen Ruotsin tilannetta lasten vuoroasumisen osalta.⁴³

Tutkimusmetodina hyödynnän pääosin lainopillista eli oikeusdogmaattista tutkimusta. Oikeusjärjestyksen sisällön selvittämistä on luonnehdittu kotimaisessa oikeuskirjallisuudessa lainopin keskeiseksi tehtäväksi.⁴⁴ Tarkastelen tutkielmassani voimassa olevaa säädännäistä oikeutta ja siitä tuomioistuimissa ja oikeuskirjallisuudessa lausuttua. Ennakko-oletuksenani ja johtavana lähtökohtanani on, että lapsen elatusta koskeva lainsäädäntö sisältää aukkoja, kun tarkastellaan vuoroasuvan lapsen elatuksen järjestämisestä elatusvelvollisten vanhempien kesken säänteleviä normeja. Elatuslain systematiikkaan perehtymällä pyrin löytämään periaatteita, joiden avulla elatusvelvolliset vanhemmat voisivat päästä helpommin sopimukseen vuoroasuvalla lapselle maksettavasta elatusavusta. Tutkielmaani liittyy vahva *de lege ferenda* –tutkimuksellinen⁴⁵ elementti,

---

⁴² Ks. esim. eduskunnan verkkosivulla osio ”Ruotsi – oikeudellisia tiedonlähteitä”, jossa on selvitetty suomalaisen ja ruotsalaisen yhteiskunnallisen rakenteen samankaltaisuutta. (https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/kirjasto/aineistot/ulkomainen_oikeus/Sivut/Ruotsi.aspx) (luettu 15.2.2022).

⁴³ HE 88/2018 vp, s. 15–16.

⁴⁴ Kaisto 2005, s. 343.

⁴⁵ Ks. esim. Korkka-Knuts – Helenius – Frände 2020, s. 12.

sillä pyrkimyksenäni on muotoilla tulevaisuuteen suuntautuvia kehitysehdotuksia, jotka tähtäävät nykyisestä oikeustilasta kumpuavien ongelmien häivyttämiseen tai ainakin lieventämiseen.

Ruotsalaisen oikeusjärjestyksen osalta tarkastelunäkökulmani on osin oikeusvertaileva. Luomalla katsauksen ruotsalaisiin ratkaisumalleihin ja hankkimalla tietoa ruotsalaisen oikeusjärjestyksen sisällöstä, pyrin hahmottamaan, kuinka vuoroasuvan lapsen elatusta koskevia kysymykset on ratkaistu Ruotsissa ja arvioimaan, voitaisiinko kotimaassa hyödyntää Ruotsin osoittamaa esimerkkiä.⁴⁶ Pyrkimyksenäni on toisaalta selvittää, minkälaisia eroja ja yhtäläisyyksiä suomalaisista ja ruotsalaisista lapsen elatusta sääntelevissä normeissa on havaittavissa.⁴⁷

1.4 Tutkielman aiheen ajankohtaisuus ja yhteiskunnallinen merkitys

Vuoroasumisesta sopiminen on yleistynyt Suomessa jatkuvasti. Vanhakantainen käsitys, jonka mukaan perheeseen kuuluvat samassa taloudessa asuvat aviopuolisot ja heidän alaikäiset lapsensa, on ollut murroksessa jo pidemmän aikaa perhetyyppien monimuotoistumisen myötä. Sekä avioerot että avoliittojen päättyminen eroon ovat ilmiöinä yleistyneet. Kun vanhempien väliset parisuhteet päättyvät eroon aiempaa useammin, tulee lasten asumisen järjestämistä sekä lapsille suoritettavaa elatusapua koskevia kysymyksiä ratkaistavaksi aiempaa suuremmalla volyymilla. Koska lapsen asumisesta yleensäkin sovitaan aiempaa useammin, voidaan olettaa, että myös vuoroasumista koskevien sopimusten absoluuttinen määrä lisääntyy. Näkemykseni mukaan lisääntyneisiin tapauksiin tulisi kiinnittää huomiota sekä lainsäädännön että viranomaisohjeiden tasolla. Lapsen edun näkökulmasta pidän tärkeänä sitä, että vanhemmat voivat sopia lapsen vuoroasumisjärjestelystä ilman, että sopimuksen syntyminen kariutuu taloudellisia seikkoja koskeviin erimielisyyksiin. Edellinen luonnollisesti sillä oletuksella, että vuoroasumista voidaan muutoin pitää tapauskohtaiset olosuhteet huomioon ottaen lapsen edun mukaisena järjestelyinä.

Anna-Kaisa Aaltonen on teoksessaan *Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimessa – Lapsen huolto, tapaamisoikeus ja elatus (2020)* käsitellyt elatuslain yleisluontoista sääntelytapaa. Hän on todennut, että puuttuneet mahdollisuudet ennakoida elatusapumaksujen suuruuksia ovat aiemmin johtaneet helposti oikeusriitoihin.⁴⁸ Samoin hän on todennut, että tuomioistuimissa elatusapuun liittyvät ratkaisut perusteltiin ”*varsin ylimalkaisesti ja usein fraasinomaisesti*”. Aaltosen huomiot kohdistuvat

---

⁴⁶ Ks. esim. Husa 2000, s. 31. Kirjoittaja on todennut, että yhden määritelmän mukaan oikeusvertailussa on kysymys ”*erilaisten oikeusjärjestelmien asettamisesta rinnakkain tavoitteena tiedonhankinta.*”

⁴⁷ Ks. esim. Bogdan 2003, s. 18.

⁴⁸ Aaltonen 2020, s. 509.

aikaan ennen oikeusministeriön ohjeen antamista. Viitaten elatusapumaksujen ennakoimattomuudesta aiheutuviin ongelmiin, katson, että sama problematiikka vaivaa edelleen, kun kysymys on elatusapumaksusta sopimisesta lapsen vuoroasumistilanteessa.⁴⁹ Katson, että ohjeen päivittäminen vastaamaan nykyisiä sopimusneuvottelutilanteita ja lastenvalvojien asiakaskunnan tarpeita, on tarpeen tuomioistuinprosessien vähentämiseksi.⁵⁰

Vanhemmat voivat ratkaista lapsen asumista ja elatusapua koskevat asiat joko sopimusteitse tai saattamalla ne ensi vaiheessa käräjäoikeuden ratkaistavaksi. Lienee tarkoituksenmukaista ja perusteltua lähteä siitä ajatuksesta, että vanhempia tulisi kannustaa asioista sopimiseen tuomioistuinprosessien sijaan. Tuomioistuinprosessien korkeat kustannukset ja tuomioistuimessa asianosaisten kannettavaksi lankeava henkinen kuormitus ovat näkemykseni mukaan yleisesti tunnettuja tosiseikkoja. Lasta koskevien asioiden ratkaiseminen sopimalla kuluttaa julkisia varoja merkittävästi oikeusprosesseja vähemmän. *Eeva Valjakka* on todennut *Marjukka Litmalan* toimittamassa teoksessa *Lapsen oikeus erossa*, että lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevissa riidoissa lapsen vanhemmat käyvät ”*ankaraa keskinäistä kamppailua*” lasta koskevista asioista.⁵¹ On selvää, että etenkin tuomioistuimeen edenneinä, lapsia koskevat riidat ovat yleensä siinä määrin kärjistyneitä, että vanhemmat saattavat unohtaa lapsen edun ensisijaisuuden ja keskittyä lähinnä oman näkemyksensä puolesta argumentoimiseen kaikin ajateltavissa olevin keinoin. Elatusapua koskevien normien ja viranomaisohjeiden kehittäminen elatusavusta sopimista helpottavaan suuntaan on mielestäni yhteiskunnallisesti merkittävä tavoite. Aaltonen on kirjoittanut vanhempien välisen sovinnon eduista lapsioikeudellisissa asioissa. Hänen mukaansa avioerossa ja yhteiselämän päättymisessä on ennen kaikkea kysymyksessä ”*tunnetason konflikti*”, jossa vain osa syntyvistä ristiriidoista on luonteeltaan juridisia.⁵² Niin ikään Aaltonen on kirjoittanut, että tehtyjen tutkimusten perusteella on ilmeistä, että vanhempien väliset ristiriidat ovat riski lasten hyvinvoinnille.⁵³ Koska pyrkimyksenäni on osaltaan lieventää elatusavusta sopimisen aiheuttamia, vanhempien kokemia epäoikeudenmukaisuuden tunteita ja tunnekuohuja, katson, että löytämälläni tutkimustuloksilla saattaa ideaalitalanteessa olla lasten hyvinvointia edistävä vaikutus.

---

⁴⁹ Erityisesti sen vuoksi, että oikeusministeriön ohjetta ei ole laadittu vuoroasumistilanteita silmällä pitäen.

⁵⁰ Salminen 2002, s. 175. Salminen on todennut, että riidoilta voidaan välttyä, jos ”*elatusapujen vahvistamisessa menetellään niin, että kaikki osapuolet kokevat menettelyn ja etenkin elatusavun määrän hyväksyttäväksi.*”

⁵¹ Valjakka 2002, s. 58.

⁵² Aaltonen 2020, s. 466.

⁵³ Ibid.

Tutkielman keskiössä olevat elatusapuun ja vuoroasumiseen liittyvät kysymykset ovat aiheina ajankohtaisia ja kirvoittavat kumpikin monenlaisia mielipiteitä. Tästä löytyy mielestäni verrattain vahvaa, ajankohtaista näyttöä. Valtioneuvosto on avannut vuoden 2021 marraskuussa selvitys- ja tutkimustoiminnan määrärahoja haettavaksi yhteensä miltei kahdeksan miljoonaa euroa.⁵⁴ Määrärahoista maksimissaan 200 000 euroa oli varattu teemalle *Monimuotoisten perheiden kohtaamat lainsäädännölliset haasteet ja niiden ratkaisumallit*. Teeman kuvauksessa on muun muassa todettu, että tietynlaisissa perhemuodoissa lainsäädäntö asettaa enemmän haasteita kuin toisissa. Esimerkkinä tällaisista perhemuodoista on mainittu eroperheet ja uusperheet, joissa ongelmallista on erityisesti se, että vuorotellen kummankin vanhempansa luona asuvan lapsen kotipaikka voi virallisesti olla vain toisen vanhemman luona.⁵⁵ Teeman kuvauksessa on niin ikään todettu, että kahden tasavertaisen osoitteen mahdollisuutta on tarkasteltu aiemmin jo vuonna 2020 valmistuneessa, vuorovanhemmuuutta tutkineessa hankkeessa. Mielestäni tämä osoittaa, että vuoroasumiseen liittyvien lainsäädännöllisten ongelmien olemassaolo on tunnustettu ylittä valtionhallintoa myöten.

Sosiaali- ja terveysministeriö (STM) on asettanut 14.4.2021 työryhmän, jonka tavoitteena on ollut laatia lasten vuoroasumista tukeva toimintasuunnitelma.⁵⁶ Marraskuun 22. päivänä vuonna 2021 päivätyssä tiedotteessaan STM on pyytänyt aikavälillä 22.11.2021 – 14.1.2022 lausuntoja liittyen lasten vuoroasumisen toimenpidesuunnitelmaan.⁵⁷ STM on tiedottanut, että työryhmän keräämät tiedot lasten vuoroasumisesta sekä kahden kodin tilanteista on saatu analysoitua. Tutkielman kirjoittamisen aikaan STM:n pyytämän palautteen avaaminen on tosin vielä ollut ennen aikaista, koska saatua palautetta ei ollut tiettävästi käyty läpi ministeriössä. Tärkeimpinä ehdotuksinaan työryhmä on kuitenkin esittänyt lasten ja perheiden parissa työskentelevien ammattilaisten kouluttamisen sekä ohjeistusten kehittämisen niin kutsutuissa kahden kodin tilanteissa.

Elatusvelvollisten Liitto ry on käynnistänyt 9.10.2021 kansalaisaloitteen elatuslain uudistamiseksi.⁵⁸ Aloite on kerännyt *kansalaisaloite.fi* -palvelussa 2 445 kannatusilmoitusta 17.1.2022 mennessä.

---

⁵⁴ Valtioneuvosto on avannut selvitys- ja tutkimustoiminnan määrärahoja haettavaksi yhteensä 7 750 000 euroa kaikkiaan 42 keskenään erilaiselle teemalle. Määrärahojen varaaminen myös tutkielmassa käsittelemiä ongelmien ratkaisemiseen osoittaa, että myös ylimmälle valtionjohdolle on kiirinyt tieto siitä, että nykytilanne ei ole tyydyttävä.

⁵⁵ Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan vuoden 2022 haku, hakuasiakirjat, Haettavina olevien teemojen kuvaukset, s. 71 (<https://tietokayttoon.fi/documents/1927382/99753476/Teemakuvaukset.pdf/a3d0a758-1b28-a5b9-0876-a84dc47617de/Teemakuvaukset.pdf?t=1637931033092>) (luettu 17.1.2022).

⁵⁶ Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan vuoden 2022 haku, hakuasiakirjat, Haettavina olevien teemojen kuvaukset, s. 72–73.

⁵⁷ STM 2021:34 (luettu 17.1.2022).

⁵⁸ <https://www.elatusvelvolliset.fi/kansalaisaloite-laki-lapsen-elatuksesta-lain-uudistamiseksi/> (luettu 17.1.2022)

Kansalaisaloitteessa on ehdotettu, että elatusapumaksua ei tarvitsisi suorittaa lainkaan, mikäli lapsi asuu vuorotellen kummankin vanhempansa luona, jos vanhemmilla on yhtäläinen elatuskyky ja, jos he vastaavat yhtä suurella määrällä lapsen kustannuksista. Aloitteen perusteluosiossa on otettu kantaa oikeusministeriön ohjeessa huomioon otettavan luonapitovähennyksen suuruuteen. Perustelujen mukaan laajan luonapidon ja vuoroasumisen huomioon otettavuus ohjeessa on puutteellista. Viimeisimmästä olen pitkälti yhtä mieltä aloitteen toimeenpanijoiden kanssa, mutta tähän palaan syvällisemmin myöhemmin tutkielmassani. Aloitteen keräämien kannatusilmoitusten määrän perusteella vaikuttaa epätodennäköiseltä, että se tulee etenemään eduskuntakäsittelyyn saakka.⁵⁹ Lähes 2 500 kannatusilmoitusta aloitteella, joka ei ole ollut esillä julkisuudessa, on kuitenkin itsessään osoitus siitä, että kyseessä ei ole marginaalinen ongelma. Lienee kiistatonta, että jo pelkkä aloitteen olemassaolo osaltaan on eräänlainen merkki siitä, että elatusapumaksuihin liittyvät kysymykset herättävät keskustelua. Aloitetta voidaan näköni mukaan pitää näyttönä siitä, että elatusavun suuruuden määrittäminen aiheuttaa epäoikeudenmukaisuuden tunteita etenkin silloin, kun kyseessä on lapsen vuoroasumisjärjestely.

Tasa-arvovaltuutettu on antanut 15.3.2021 lausunnon koskien vanhempien välistä epätasa-arvoa lapsen vuoroasumistilanteessa. Lausunnossaan tasa-arvovaltuutettu on muun muassa todennut yksiselitteisesti, ettei vuoroasuvia lapsia ja heidän vanhempiaan kohdella yhdenvertaisesti. Yhtenä seikkana lausunnossa on mainittu, että oikeusministeriön ohjeessa ei ole otettu vuoroasumista erikseen huomioon, eikä ohjeeseen sisältyvä luonapitovähennys ole sellaisenaan vuoroasumistilanteessa sovellettavissa. Tasa-arvovaltuutettu on lausunut pitävänsä tärkeänä, että relevantti oikeuskäytäntö saatetaan lastenvalvojien tietoon. Käytännön toteuttamistavaksi edelliselle tasa-arvovaltuutettu on ehdottanut lausunnossaan oikeusministeriön ohjeen uudistamista ja päivittämistä.⁶⁰ Asiayhteyden perusteella ohjeen uudistamis- ja päivittämistarpeen voidaan olettaa liittyvän nimenomaan siihen, että ohjetta voitaisiin käyttää myös vuoroasuvien lasten elatusapumaksuja määritettäessä. Tasa-arvovaltuutetun esittämä tuore näkemys osaltaan puhuu tutkielmani aiheen ajankohtaisuuden puolesta.

---

⁵⁹ Viitataan tällä toisaalta kannatusilmoitusten keräämiselle asetettuun aikarajaan ja toisaalta kannatusilmoitusten vähimmäismäärään. Kansalaisaloitelain (12/2012) 5.2 §:n nojalla aloitteen kannatusilmoitukset on kerättävä kuuden kuukauden kuluessa aloitteen päiväyksestä. Perustuslain (731/1999) 53.3 §:ssä säädetään, että vähintään 50 000 Suomen kansalaisella on oikeus tehdä eduskunnalle aloite lain säätämiseksi.

⁶⁰ TAS 40/2021 (<https://tasa-arvo.fi/-/vanhempien-epatasa-arvo-vuoroasumistilanteissa-tas-40-2021-annettu-15.3.2021>) (luettu 28.1.2022).

2 Lapsen elatusta koskeva kansallinen lainsäädäntö

2.1 Lapsen elatuksesta annettu laki

Kun tarkoituksena on selvittää suomalaisen oikeusjärjestyksen sisältö, lainopillista tutkimusmetodia silmällä pitäen luontaisinta on aloittaa tarkastelu kansallisesta lainsäädännöstä. Aulis Aarnio on todennut, että oikeuslähteet on toisinaan luokiteltu kolmeen ryhmään. Luokittelussa on kysymys siitä, kuinka tarkasti lainkäyttäjä on velvollinen seuraamaan kutakin oikeuslähdetä. Laki luetaan kuuluvaksi niin sanottujen *vahvasti velvoittavien oikeuslähteiden* ryhmään.⁶¹ Koska vahvasti velvoittavan oikeuslähteen sivuuttamisesta seuraa lainsoveltajalle sanktio, vahvasti velvoittavan oikeuslähteen käyttäminen on käytännöstä pakollista.⁶²

Lapsen oikeus riittävään elatukseen, kuten myös vanhempien elatusvelvollisuus saa sisältönsä elatuslain kahden ensimmäisen säännöksen tekstissä. Mitä tulee lapsen elatukseen, elatuslakia on pidettävä sitä sääntelevänä yleislakina. Elatusapumaksun euromääräinen suuruus ei kuitenkaan ole selvitettävissä lakitekstistä minkään oikeustieteellisen tulkintametodin avulla.⁶³ Tämä on epäilemättä lainsäätäjän tekemä tietoinen ratkaisu, koska lakitekstissä ei ymmärrettävästi voida ottaa huomioon jokaista mahdollista tilannetta, jossa elatusapumaksusta sovitaan. Lainsäätäjä on jättänyt lainsoveltajille huomattavasti tilaa laintulkinnalle.⁶⁴ Elatusavun tapauskohtainen suuruus jää aina joko vanhempien välisestä sopimuksesta tai toimivaltaisen tuomioistuimen antamasta ratkaisusta riippuvaiseksi. Elatuslaki yhdessä esitöidensä kanssa on kuitenkin tarkoitettu tyhjentäväksi yksityisoikeudellisen elatusvastuun laajuuden ja sisällön säänteleväksi normistoksi.⁶⁵

Vanhempien velvollisuus vastata lapsensa elatuksesta on luonteeltaan hyvin ankara.⁶⁶ Vaikka lapsella onkin tiettyjen olosuhteiden vallitessa oikeus saada julkisista varoista maksettavaa elatustukea, vanhempien yksityisoikeudellinen elatusvelvollisuus on ehdottoman ensisijainen suhteessa lapsen oikeuteen saada elatustukea.⁶⁷ Tutkielmani painopiste on nimenomaan yksityisoikeudellisen

---

⁶¹ Kaisto – Oulasmaa 1994, s. 129–130.

⁶² Aarnio 1989, s. 220.

⁶³ Salminen 2002, s. 174.

⁶⁴ Kaisto – Oulasmaa 1994, s. 127.

⁶⁵ Gottberg 1995, s. 44–45.

⁶⁶ Ks. esim. Gottberg 1995, s. 206.

⁶⁷ Gottberg 1995, s. 206.

elatusvastuun jakautumisessa vanhempien kesken, kuten myös elatusapumaksun suuruudesta sopimisen taustaolosuhteissa ja tapauskohtaisissa painotuksissa.

Tarkasteltaessa elatuslain sisäistä systematiikkaa, on ilmeistä, että säädöksen alkuun sijoitetut normit lapsen oikeudesta riittävään elatukseen ja vanhempien velvollisuudesta vastata alaikäisen lapsensa elättämisestä, ovat lain lähtökohtia.⁶⁸ Merkittävimmät yksittäisen lapsen elatuksen tasoa elatuslaissa määrittävät seikat ovat lapsen tarve ja vanhempien elatuskyky.⁶⁹ Lapsen oikeus riittävään elatukseen on olennaisella tavalla kytköksissä *lapsen etu ensin -ajatteluun*, joka on vakiinnuttanut asemansa kaikkia lasta koskevia oikeudellisia päätöksiä viime kädessä ohjaavana periaatteena.⁷⁰ Oulasmaa on esittänyt, että lapsen edulla on merkittävä tulkinnallinen asema eritoten elatuslain 1–3 §:n säännöksiä luettaessa siitakin huolimatta, että elatuslaissa lapsen etua ei ole suorasanaisesti mainittu.⁷¹ Tuoreemmassa oikeuskirjallisuudessa Aaltonen on osaltaan käsitellyt lapsen etua elatusasiassa. Hän on niin ikään todennut, ettei elatuslaissa ole mainintaa lapsen edun huomioon ottamisesta. Hän on kuitenkin kirjoittanut, että Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien sopimuksen 3 artiklassa on määrätty, että ”*kaikissa toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.*”⁷² Oulasmaa on myös osaltaan viitannut kyseiseen YK:n sopimukseen.⁷³

Lapsen oikeudesta riittävään elatukseen tai vanhempien elatusvelvollisuudesta ei voida ajatella olevan perusteita poiketa vain siksi, että vanhemmat ovat keskenään sopineet, että lapsi asuu vuorotellen heidän kummankin luona. Tämä ilmenee relevantista oikeuskäytännöstä.⁷⁴ Vaikka lapsi vuoroasuisi, tulee hänellä siitä huolimatta olla elatuslaissa säädetyllä tavalla oikeus saada vanhemmiltaan riittävä elatus.⁷⁵ Vuoroasumisjärjestely tosin herkästi hämärtää käsityksiä vanhempien keskinäisen elatusvastuun jakautumisesta, mikä niin ikään on pääteltävissä esimerkiksi KKO:n ratkaistavaksi päätyneissä tapauksissa elatusvelvollisten vanhempien esittämistä väitteistä.⁷⁶ Vanhempi voi täyttää lapseensa kohdistuvan elatusvelvollisuutensa monella tavalla⁷⁷ ja elatusavun

---

⁶⁸ Ks. esim. Salminen 2002, s. 187.

⁶⁹ Gottberg 1995, s. 45–46.

⁷⁰ Kaisto – Oulasmaa 1994, s. 11.

⁷¹ Kaisto – Oulasmaa 1994, s. 11–12.

⁷² Aaltonen 2020, s. 513.

⁷³ Kaisto – Oulasmaa 1994, s. 11.

⁷⁴ Ks. esim. ratkaisut KKO 2001:140 ja KKO 2010:38, joissa kummassakin KKO on velvoittanut toisen vanhemman suorittamaan lapselle elatusapua, vaikka ratkaisujen taustalla olevissa tapauksissa lapset ovat kiistatta vuoroasuneet vanhempiensa luona.

⁷⁵ Gottberg 2013, s. 210.

⁷⁶ Viitaan tällä eritoten siihen seikkaan, että KKO:n oikeuskäytännössä elatusvelvolliset vanhemmat, joita on vaadittu suorittamaan lapselle elatusapua, ovat vaatimuksen kiistäessään vedonneet nimenomaisesti vuoroasumisjärjestelyyn ja siihen, että sen tulee poistaa heidän velvollisuutensa suorittaa erikseen rahamääräistä elatusapua lapselle.

⁷⁷ Halttunen 1993, s. 154.

maksaminen on vain yksi keino muiden joukossa, jolla vanhempi voi vastata lapsensa elatuksesta. Elatuslain sanamuodosta ei ole pääteltävissä, onko elatusavun vahvistamista vuoroasumistilanteissa pidettävä poikkeuksena. Toisaalta lain sanamuodosta ei voida päätellä, että elatusavun vahvistamista olisi pidettävä vuoroasumistilanteissa pääsääntöisenä tapana järjestää lapsen elatus. Tilannetta ei helpota se, että elatuslain 4.1 §:n 3 kohdassa on ainoastaan yleispiirteisesti todettu, että vanhempi *voidaan* velvoittaa suorittamaan lapselle elatusapua, mikäli lapsi asuu vuorotellen hänen ja toisen vanhemman luona.

Lainsäätäjät ei ole lakitekstin tasolla suorasanaisesti ilmaissut, voidaanko kumpi tahansa vanhemmista velvoittaa maksamaan lapselle elatusapua lapsen vuoroasussa. Lain sanamuodon mukaista tulkintatapaa seuraamalla on kuitenkin pääteltävissä, että näin tosiaan on. Lainvalmisteluaineisto osaltaan puoltaa tällaista tulkintaa. Vaikka elatuslain 4.1 §:n 3 kohdan säätämiseen johtaneessa HE:ssä ei ole eksplisiittisesti mainittu, että vuoroasumistilanteessa lähivanhempi voidaan velvoittaa suorittamaan lapselle elatusapua, on siinä kuitenkin todettu, että ”-- *vanhempi, jolla on suurempi elatuskyky, voidaan [--] velvoittaa suorittamaan lapselle elatusapua, vaikka kumpikin vanhemmista vuorollaan huolehtisi lapsen jokapäiväisesti elatuksesta yhtä laajasti ja he muutenkin suorittaisivat yhtä suuren osuuden lapsen elatuksesta aiheutuvista kustannuksista.*”⁷⁸ Riippumatta siitä kumman vanhemman luona lapsi väestörekisterin mukaan virallisesti asuu, kumpi tahansa vanhemmista voidaan velvoittaa suorittamaan lapselle elatusapua.⁷⁹ Vuoroasumistilanteita silmällä pitäen tämä vaikuttaa välttämättömältä, sillä lapsen lähivanhempi ei missään nimessä ole kaikissa tapauksissa vanhemmista se, jolla on heikompi elatuskyky tai se, joka vastaa laajemmin esimerkiksi lapsen erityisistä kustannuksista.

Gottberg on vuonna 1995 julkaistussa teoksessaan *Perhe, elatus ja sosiaaliturva* kirjoittanut lapsen elatusavun määrän mittaamisesta. Hän on esittänyt, että lapsen elatusta koskevat lainsäädäntötekniset ratkaisut ovat luokiteltavissa kolmeen päätyyppiin. Hän on käyttänyt kotimaista elatuslakia esimerkkinään esitellessään ensimmäisen näistä päätyypeistä. Ensimmäiselle lainsäädäntötekniselle päätyypille on Gottbergin mukaan tunnuksenomaista sääntelyllinen joustavuus ja lainsoveltajalle jätetty harkintavalta. Toinen lainsäädäntötekkinen päätyyppi perustuu hänen mukaansa elatusavun määräämiseen kiinteiden normien perusteella, jolloin elatusavun määrä saadaan selvitettyksi ”*erikseen arvoitettujen muuttujien pohjalta laskutoimituksen tuloksena.*” Päätyypeistä viimeisenä Gottberg on esitellyt ”*välittävän mallin*”, jonka ollessa kyseessä lakiteksti on jälleen joustavaa, mutta

---

⁷⁸ HE 88/2018 vp, s. 68–69.

⁷⁹ Aaltonen 2020, s. 545.

tulkintojen yhtenäistämiseksi sitä on täydennetty ”*alemman tason normeilla ja ohjeilla.*”⁸⁰ Mielestäni elatusavun suuruuden määrittäminen yksittäistapauksessa on tämän päivän Suomessa eräänlainen Gottbergin esittelemien päätyyppien sekamuotoinen yhdistelmä. Elatuslaki edelleen asettaa yleiset suuntaviivat elatusavun suuruuden määrittämiselle, mutta oikeusministeriön ohjeella on sittemmin pyritty yhdenmukaistamaan lain tulkintakäytäntöjä ja oikeusministeriön ohjeen mukaan laskettu elatusapu muodostuu Gottbergin viittaamalla tavalla ”*erikseen arvotettujen muuttujien pohjalta laskutoimituksen tuloksena*”. Huomionarvoista on, että Gottberg on esittänyt ajatuksensa yli 10 vuotta ennen oikeusministeriön ohjeen julkaisemista.

Lienee joka tapauksessa perustelluinta lähteä siitä, että elatusavun suuruuden määrittäminen lailla täsmällisesti siten, että se on jokaisessa ajateltavissa olevassa tilanteessa sekä lapsen oikeuden toteutumisen kannalta riittävä että kummankin vanhemman näkökulmasta kohtuullinen, on jokseenkin mahdoton tehtävä.⁸¹ Lainsäädännön ollessa sisällöltään joustavaa, tuomioistuinten, eritoten KKO:n rooli ylimpänä kansallisena lainkäyttöelimenä korostuu.⁸² Näkemykseni saa kotimaisessa oikeuskirjallisuudessa vahvistusta nimenomaan lapsioikeuden kontekstissa. *Aaltonen* on todennut, että tuomioistuinlaitokselle on muodostunut merkittävä rooli lapsioikeuden kehittäjänä, sillä lasta koskevia kysymyksiä sääntelevä lainsäädäntö antaa usein ainoastaan ”*periaatteelliset suuntaviivat yksittäistapauksen ratkaisemille*”.⁸³ Ei kuitenkaan ole realistista odottaa, että KKO:n oikeusneuvokset ratkaisisivat kysymyksen lapselle maksettavan elatusavun ”oikeasta” suuruudesta kaiken kattavalla prejudikaatilla. Sen sijaan KKO:n tehtävänä on ennen kaikkea yleisellä tasolla osoittaa, miten erilaiset olosuhteet tulee ottaa huomioon elatusavun suuruutta määritettäessä. Tutkielman aiheen kannalta merkittävien tällaisista olosuhteista on ymmärrettävästi lapsen vuoroasuminen. Vuoroasumistilanteissa kysymys elatusavun oikeasta suuruudesta ei kuitenkaan supistu yksinomaan luonapidon laajuuteen puolin ja toisin, vaan problematiikka on huomattavasti monisyisempi. Tähän pohdintaan palaan kuitenkin perusteellisemmin jäljempänä.

Tutkielman aiheen kannalta olennaista on, että lainsäätäjät on täydentänyt elatuslakia vuonna 2019 lapsen vuoroasumiseen liittyvällä lainkohdalla. Sanottu säädös on saanut tuolloin nykyisen 4.1 §:n 3 kohtansa, jonka nojalla:

”*Vanhempi voidaan velvoittaa suorittamaan lapselle elatusapua, jos:*

---

⁸⁰ Gottberg 1995, s. 228.

⁸¹ Kaisto – Oulasmaa 1994, s. 127.

⁸² Ibid.

⁸³ Aaltonen 2020, s. 6–7.

1) -- ;

2) -- ; *tai*

3) *lapsi asuu vuorotellen hänen ja toisen vanhempansa tai muun huoltajansa luona.*”

Näin lainsäätäjät on ikään kuin kiertoteitse ilmaissut, ettei lapsen vuoroasumisjärjestely automaattisesti vapauta kumpaakaan vanhempaa velvollisuudesta suorittaa lapselle elatusapua. Lakimuutosta koskevassa HE:ssä on mainittu, että vahvistamalla elatusapumaksu toisen vanhemman maksettavaksi lapsen vuoroasumistilanteessa, voidaan esimerkiksi tasata vanhempien elatuskykyjen keskinäistä epätasapainoa.⁸⁴ Näkemykseni mukaan tämä seuraa johdonmukaisesti elatuslain yleisempää systematiikkaa, sillä vanhempien velvollisuutena on lain 2.1 §:n nojalla vastata lapsen elatuksesta *kykynsä* mukaan. Lain sanamuodon mukaista tulkintatapaa seuraamalla 4.1 §:n 3 kohta näyttää sinänsä pelkältä itsestään selvän seikan korostamiselta, koska on ilmeistä, että vanhempien elatusvelvollisuus pysyy voimassa, vaikka lapsi vuoroasuisi kummankin vanhemman luona. On kuitenkin tärkeää, että lakia on täydennetty kyseisellä normilla, koska lakitekstin sisällön tulee olla myös tavallisen kansalaisen tavoitettavissa ja ymmärrettävissä. Puheena oleva lainkohta on näkemykseni mukaan sanamuodoltaan niin selkeä, että maallikko voi ongelmitta lakitekstiin tutustumalla todeta, että elatusavun vahvistaminen voi tulla kyseeseen myös vuoroasumistilanteessa. Toisaalta puheena oleva lainkohta helpottaa lastenvalvojien ja tuomioistuinten työnsarkaa silloin, kun nämä perustelevat sopijapuolille tai riita-asian asianosaisille jommallekummalle heistä mahdollisesti asetettavaa elatusavun suorittamisvelvollisuutta vuoroasuvalla lapselle. Elatuslain 4.1 §:n 3 kohdan säätäminen muuttanee myös tuomioistuinratkaisujen perustelukäytäntöä, kun ne pohtivat sitä, onko yksittäisessä tapauksessa käsillä edellytykset velvoittaa toinen vanhemmista suorittamaan elatusapua vuoroasuvalla lapselleen. Näkemykseni mukaan lakimuutoksen merkittävin käytännönvaikutus on kuitenkin se, että sen myötä lain tasolla on ensimmäistä kertaa mahdollistettu elatusavun suorittamisvelvollisuuden asettaminen lapsen lähivanhemmalle.

KKO on toistaiseksi pysytellyt vaiti siitä, miten elatuslain 4.1 §:n 3 kohtaa on käytännössä tulkittava. Se ei ole antanut ennakkoratkaisua, jolla se olisi ilmaissut näkemyksensä kyseisen lainkohdan tulkinnasta.⁸⁵ Edelleen uusin elatusapua lapsen vuoroasumistilanteessa koskeva KKO:n ratkaisu on vuodelta 2010. Tuolloin lapsenhuoltolaki ei sisältänyt minkäänlaista mainintaa mahdollisuudesta sopia lapsen vuoroasumisesta. Elatuslakiin ei myöskään ollut tehty lisäystä koskien vanhemman

---

⁸⁴ HE 88/2018 vp, s. 68.

⁸⁵ Myös Helsingin hovioikeus (*HelHO*) on todennut ratkaisussaan 1522, jonka se on antanut 3.11.2020, että KKO ei ole antanut ennakkoratkaisua vuoroasumisen vaikutuksesta lapsen elatukseen vuoden 2019 elatuslain muutoksen jälkeen.

mahdollista velvollisuutta suorittaa elatusapua lapsen vuoroasuessa. Vuoroasumista koskevat maininnat loistivat poissaolollaan myös lainvalmisteluaineistossa. Katson, että ratkaisua KKO 2010:38 tulkitsemalla ei ole saatavissa riittävän selkeää oikeusohjetta avuksi pohdittaessa kysymystä elatusavun suuruudesta tilanteessa, jossa lapsi jotakuinkin yhtä suuren osan kalenterivuodesta kummankin vanhempansa luona.

Elatuslain vuoden 2019 lisäystä edeltäneessä HE:ssä on verrattain niukkasanaisesti kerrottu, miten uutta 4 §:n 1 momentin 3 kohtaa tulisi tulkita. Esitöissä on kuitenkin mainittu, että lakimuutos selventää sitä, että *”lapselle voidaan vahvistaa suoritettavaksi elatusapua myös silloin, kun lapsi asuu vuorotellen kummankin vanhemman luona.”*⁸⁶ Esityölausuma ei sinänsä tuo kokonaisuuteen uutta näkökulmaa, sillä tuomioistuimet ovat jo aiemmin voimassa ollutta elatuslakia tulkitsemalla vahvistaneet elatusapumaksuja etävanhempien suoritettavaksi myös lasten vuoroasuessa. HE:n tekstissä on mainittu esimerkkejä olosuhteista, jotka saattavat tapauskohtaisesti puhua elatusapumaksun vahvistamisen puolesta vuoroasumistilanteessa. Ensiksi on todettu, että vanhemman maksettavaksi voidaan vahvistaa elatusapumaksu silloin, jos vanhempien elatuskyvyissä on eroja. Toiseksi HE:ssä on todettu, että elatusapu voidaan vahvistaa suoritettavaksi, vaikka vanhempien elatuskyvyt olisivat keskenään yhtä suuret. Tällöin kysymys voi olla esimerkiksi siitä, että toisella vanhemmalla on suurempi vastuu lapsen elatuksesta aiheutuvista kustannuksista. Elatusapumaksun vahvistamisella voidaan tällaisessa tilanteessa tasata lapsen elatuksesta aiheutuvia kustannuksia vanhempien kesken.⁸⁷

Hallituksen esitys eduskunnalle lapsen asemaa koskevan lainsäädännön uudistamiseksi on annettu vuonna 1974. Kyseinen hallituksen esitys on toiminut perustana muun muassa elatuslain säätämiseksi. HE:n alussa on luonnehdittu lainsäädännön silloista nykytilaa. Lasten asemaa koskeva lainsäädäntö on ollut ennen 1970-luvun puolivälin kokonaisuudistusta sijoitettuna ripotellen eri puolille. HE:ssä on painotettu, että lasten asemaa koskevia lakeja ei ollut säädetty *”yhtenäisen suunnittelun tuloksena”*, vaan ne olivat syntyneet eri aikoina ja vaihtelevissa yhteiskunnallisissa oloissa.⁸⁸ Lapsen oikeudellista asemaa muotoavien oikeusnormien muodostama kokonaisuus on siis ollut sirpaleinen ja sitä on vaivannut rakenteellinen epäyhtenäisyys.⁸⁹ HE:ssä on tuotu esille, että lasten oikeudellista

---

⁸⁶ HE 88/2018 vp, s. 68.

⁸⁷ HE 88/2018 vp, s. 68–69.

⁸⁸ HE 90/1974 vp, s. 1.

⁸⁹ Ibid.

asemaa koskevan lainsäädännön uudistamisen tärkein tavoite on ollut ”*lasten oikeudellisen yhdenvertaisuuden toteuttaminen*”.⁹⁰

Toisaalta vuonna 1974 annettu hallituksen esitys on tutkielman kirjoittamisen aikaan varsin iäkäs. Yhteiskunnalliset olosuhteet ovat muuttuneet sen antamisen jälkeen olennaisella tavalla. Toisaalta kyseinen hallituksen esitys ei tarjoa tutkielman tiedonintressin kannalta kovinkaan hedelmällistä maaperää etsittäessä tulkinta-apua voimassa olevan oikeuden ymmärtämiseksi ja siihen liittyvien ongelmien ratkaisemiseksi. Elatuslain peruseriaatteet, kuten lasten ehdoton oikeus saada elatusta vanhemmiltaan, ovat pysyneet muuttumattomina vuosikymmenten kuluessa. Ongelmaksi muodostuu kuitenkin eritoten se, ettei vuoden 1974 hallituksen esityksessä ole sanallakaan mainittu lapsen vuoroasumisen mahdollisuutta. Vuoroasuminen on ollut 1970-luvun puolivälin Suomessa tuntematon käsite.

2.2 Erinäisiä sosiaalietuuksia koskeva kansallinen lainsäädäntö

Erilaisilla sosiaalietuuksilla ja niiden ohjautumisella vanhempien kesken voidaan katsoa olevan vaikutusta siihen, kuinka suureksi elatusapumaksu vuoroasumistilanteessa muodostuu. Sosiaalietuudet vaikuttavat toisaalta siihen, kuinka paljon lapsen vanhemmilla tosiasiasa on edellytyksiä käyttää varoja lapsensa elatukseen ja toisaalta Kelan maksamilla sosiaalietuuksilla voi olla vaikutusta vanhempien välisen elatussopimuksen kohtuusarvioinnissa. Vuoroasumistilanteessa on nimittäin mahdollista, että huolimatta vanhempien pyrkimyksestä siihen, että lapsella olisi käytännössä kaksi keskenään tasavertaista kotia, Kela maksaa kaikki sosiaalietuudet tai ainakin valtaosan niistä vain toiselle lapsen vanhemmista.⁹¹ Voidaan lähteä siitä ajatuksesta, että tukien epätasainen jakautuminen vuoroasuvan lapsen vanhempien kesken asettaa omat vaatimuksensa lapselle maksettavan elatusavun suuruudelle. Tässä yhteydessä käsittelen lapsilisälain (796/1992) mukaista lapsilisää, yleisestä asumistuesta annetun lain (938/2014) mukaista yleistä asumistukea ja toimeentulotuesta annetun lain (1412/1997) mukaista toimeentulotukea. Vuoden 2018 hallituksen esityksessä on mainittu vuoroasumisen yhteydessä edellä mainituista etuuksista nimenomaisesti asumistuki ja lapsilisä.⁹²

---

⁹⁰ HE 90/1974 vp, s. 1–2.

⁹¹ Ks. esim. HE 88/2018 vp, s. 20.

⁹² HE 88/2018 vp, s. 20.

Oikeusministeriön ohjeen mukaan vanhemmalle maksettava lapsilisä tulee vähentää koko määrältään lapsen elatuksen tarpeesta.⁹³ Ohjeistus on tältä osin selkeä ja perusteltavissa, koska lapsilisä on lapsilislain 1 §:n nojalla tarkoitettu nimenomaan lapsen elatuksesta aiheutuvien kustannusten kattamiseen. Kyseisen säännöksen nojalla valtion varoista maksetaan alle 17-vuotiaan lapsen elatusta varten lapsilisää. Lapsilislain 6 §:n nojalla oikeus lapsilisän nostamiseen on sen nostajaksi ilmoitetulla vanhemmalla tai huoltajalla, jonka huollossa lapsi on. Yleensä Kela maksaa lapsilisän sille vanhemmalle, jonka luona lapsi väestörekisterin mukaan asuu. Koska vanhemmat voivat ilmoittaa yhteisymmärryksessä lapsilisän nostajaksi kumman tahansa heistä, olettaen, että he kumpikin ovat lapsen huoltajia, lapsilisäerien ohjautuminen ainoastaan yhdelle vanhemmalle ei välttämättä kaikissa tapauksissa aiheuta ongelmia.

Lapsilisän maksaminen yksinomaan lapsen lähivanhemmalle voi kuitenkin aiheuttaa kiistoja lapsen vuoroasuessa. Voidaan perustellusti kysyä, onko kohtuullista huomioida lapsilisä poikkeuksetta lapsen elatuksen tarpeen vähennyksenä etenkin silloin, jos vanhemmat tosiasiallisesti vastaavat suunnilleen puoliksi lapsen kaikista kuluista ja, jos lapsen asumiskustannusten osuus on toisaalta huomioitu sekä lähi- että etävanhemman asumiskustannusten vähennyksenä ja toisaalta lapsen elatuksen tarpeen lisäyksenä. Lienee kiistatonta, että lapsilisää koskevat erimielisyydet voivat aiheuttaa vanhempien välille eripuraa heidän neuvotellessaan lapselle suoritettavasta elatusavusta.

Yleisestä asumistuesta annetun lain (*asumistukilaki 983/2014*) 1 §:n säännöksen nojalla kyseisen lain tarkoituksena ruokakunnan asumismenojen alentaminen maksamalla valtion varoista asumistukea. Lainsäätäjä on selittänyt lain 1 §:ssä mainitun ruokakuntakäsitteen auki lain 4 §:ssä. Sanotun säännöksen 1 momentin ensimmäinen virke kuuluu seuraavasti:

”Samassa asunnossa pysyvästi asuvat henkilöt kuuluvat samaan ruokakuntaan.”

Asumistukilaissa säädetty ruokakunnan määritelmä on vuoroasuvien lasten vanhempien näkökulmasta pulmallinen. Ongelmat juontuvat eritoten siitä, että voimassa olevan lainsäädännön nojalla henkilöllä voi kaikissa tilanteissa olla ainoastaan yksi virallinen kotiosoite. Näin myös lapsen asuminen on aina, kun lapsi asuu vanhempiensa luona vuorotellen, sovittu tai määrätty yksin toisen vanhemman luokse. Tästä aiheutuu edelleen se, että lapsi voidaan ottaa Kelan asumistuen myöntämisestä koskevassa päätöksenteossa huomioon vain toisen vanhemman ruokakuntaan

---

⁹³ OM 2007:2, s. 9.

kuuluvana henkilönä. Kun lapsi luetaan vanhemman ruokakuntaan kuuluvaksi, on vanhemmalla asumistukilain säännöksen perusteella laajempi oikeus saada asumistukea. Asumistukilain 10 §:n säännös sisältää taulukon, jossa on säädetty enimmäisasumismenoista. Hyväksyttävät enimmäisasumismenot kasvavat ruokakunnan koon kasvaessa. Lisäksi enimmäisasumismenot ovat mainitun säännöksen taulukossa jaoteltu neljään eri kuntaryhmään (*I kuntaryhmä, II kuntaryhmä, III kuntaryhmä ja IV kuntaryhmä*). Kuntaryhmäjaottelulla on huomioitu eri alueiden välillä vallitsevat erot keskimääräisten asumiskustannusten suuruudessa. Esimerkin vuoksi mainitsen, että I kuntaryhmässä, joka käsittää ainoastaan Helsingin, yksihenkisen ruokakunnan hyväksytyt asumismenojen enimmäismäärä on 508 euroa kuukaudessa, kun taas kaksihenkisellä ruokakunnalla vastaava summa on 735 euroa kuukaudessa. III kuntaryhmässä, johon lukeutuvat esimerkiksi Jyväskylä, Lahti, Mikkeli, Oulu, Rovaniemi ja Turku, vastaavat summat ovat yhden hengen ruokakunnalla 390 euroa ja kahden hengen ruokakunnalla 570 euroa kuukaudessa.

Hyväksyttävien asumismenojen sisältö on määritelty asumistukilain 9 §:ssä. Käytännössä hyväksyttävillä asumismenoilla tarkoitetaan lain 9.1 §:n nojalla vuokra-asumisen tapauksessa asunnon vuokraa ja erikseen laskutettavia vesi- ja lämmityskustannuksia. Viimeksi mainitut on määritelty säännöksen tekstissä kaavamaisesti siten, että henkilöä kohden vesimaksuna otetaan huomioon 17 euroa kuukaudessa ja lämmityskustannuksina 38 euroa kuukaudessa ensimmäiseltä henkilöltä ja kultakin lisähenkilöltä 13 euroa kuukaudessa. Asumistukilain 9.2 §:ssä on säädetty, että omistusasunnossa asuvan henkilön asumismenoiksi hyväksytään asunnon hoito- ja rahoitusmenot. Samassa momentissa on lisäksi eritelty osakeasunnossa asuvan henkilön hyväksytyt asumismenot. Osakeasunnossa asuvan maksama vastike otetaan huomioon osakeasunnon hoitomenona. Lisäksi huomioon otetaan erilliset vesimaksut ja lämmityskustannukset. Lain 9 §:n 3–8 momentissa on yksityiskohtaiset säännökset siitä, mitkä kaikki olosuhteet ja millä painoarvolla kukin niistä huomioidaan määritettäessä asumistuessa hyväksyttävien asumismenojen enimmäismäärää. Tällä ei kuitenkaan ei ratkaisevaa merkitystä tutkielmani aiheen kannalta, joten en syvenny kyseisiin lainkohtiin sen enempää.

Tutkielman aiheen kannalta merkittävää on se, mitä asumistukilain 8 §:n 1 momentissa on säädetty oikeudesta asumistukeen. Kyseisen lainkohdan nojalla ruokakunnalla on oikeus saada asumistukea ”80 prosenttia siitä lain 9 §:ssä säädettyjen hyväksyttävien, mutta enintään 10 §:ssä tarkoitettujen enimmäismääräisten asumismenojen määrästä, josta on vähennetty ruokakunnan tulojen mukaan määräytyvä 16 §:ssä tarkoitettu perusomavastuuosuus.” Asumistukilain 8.1 §:n mukaan asumistukea voi siis aina saada enintään 80 prosenttia lain mukaan hyväksyttävien asumismenojen

enimmäismäärästä. Edellä tarkasteltua lain 10 §:n säännöstä voidaan siis pitää asumistuen tilannekohtaisen ylärajan määrittävänä normina, joka toimii myös eräänlaisena asumistukileikkurina.

Kuinka edellä selostettu sitten asettuu vuoroasumisen kontekstiin ja minkälaisia tosiasiallisia vaikutuksia asumistukilaissa säädetyllä voi olla? Havainnollista tätä seuraavan kuvitteellisen esimerkin avulla:

Esimerkki:

Jos Turussa asuvilla vanhemmilla on yksi yhteinen lapsi, joka asuu vuoroviikoin heidän kummankin luona, vaikuttaa lapsen asumisesta sopiminen käytännössä vanhemmille myönnettävän asumistuen määrään. Esimerkkitapauksessa vanhemmat ovat sopineet lastenvalvojan vahvistamalla sopimuksella, että lapsi asuu virallisesti isän luona. Kummankin vanhemman tulot koostuvat ainoastaan Kelan maksamasta peruspäivärahasta ja näin ollen he ovat oikeutettuja Kelan maksamaan yleiseen asumistukeen. He asuvat kumpikin vuokra-asunnossa ja heidän asumiskustannuksensa ovat yhtä suuret – kummallakin yhteensä 650 euroa kuukaudessa.

Lapsen isä hakee ensin Kelalta asumistukea. Kelan päätöksen mukaan hänelle aletaan maksamaan yleistä asumistukea 456 euroa kuukaudessa. Näin hänen itsensä maksettavaksi jäävien asumiskustannusten määrä on (650 euroa – 456 eurolla) 194 euroa kuukaudessa. Lapsen äiti kuulee tästä ja tekee itsekin asumistukea koskevan hakemuksen Kelalle. Kela tekee myös hänen osaltaan myöntävän päätöksen, mutta hänelle maksettavan asumistuen määrä onkin vain 312 euroa kuukaudessa. Edellistä laskukaavaa seuraamalla hänen itsensä vastattaviksi asumiskustannuksiksi jää näin ollen 338 euroa kuukaudessa.

Esimerkkitapauksessa lopputuloksena on, että lapsen äiti joutuu maksamaan itse asumiskustannuksistaan 144 eurolla enemmän kuukaudessa kuin lapsen isä. Siitäkin huolimatta, että heillä on eurolleen yhtä suuret huomioitavat tulot, ja lapsi asuu kummankin luona tismalleen yhtä laajasti.

Lienee ymmärrettävää, että lapsen äiti voi kokea tulleen kohdelluksi eriarvoisesti esimerkin mukaisessa tilanteessa. Käytännössä tällainen tilanne voi pahimmassa tapauksessa riitauttaa vanhemmat niin perinpohjaisesti, että ainakin toinen heistä pyrkii vuoroasumisjärjestelystä kokonaan eroon, vaikka sitä alun perin olisikin voitu perustellusti pitää lapsen edun mukaisena ratkaisuna. Mielestäni tällainen on kaikkea muuta kuin toivottavaa ja siksi joko asumistukilakiin tulisi lisätä vuoroasuvia lapsia koskeva erityissäännös tai vaihtoehtoisesti kehittää oikeusministeriön ohjetta vuoroasumistilanteisiin paremmin sopivaksi. Muutoin vuoroasuminen saattaa olla taloudellisessa

mielessä ongelmitta käytettävissä oleva asumisvaihtoehto vain sellaisten vanhempien tapauksessa, jotka eivät ole riippuvaisia Kelan maksamasta yleisestä asumistuesta.

Entä mitä tulee toimeentulotukeen ja vuoroasumiseen? Toimeentulotuesta annetun lain (1412/1997, *toimeentulotukilaki*) 1 §:ssä säädetään toimeentulotuen tarkoituksesta. Säännöksen 1 momentin sanamuoto on seuraava:

”Toimeentulotuki on sosiaalihuoltoon kuuluva viimesijainen taloudellinen tuki, jonka tarkoituksena on turvata henkilön ja perheen toimeentulo ja edistää itsenäistä selviytymistä. Toimeentulotuen avulla turvataan henkilön ja perheen ihmisarvoisen elämän kannalta vähintään välttämätön toimeentulo.”

Saman pykälän 2 momentti taas kuuluu seuraavasti:

”Ehkäisevän toimeentulotuen tarkoituksena on edistää henkilön ja perheen sosiaalista turvallisuutta ja omatoimista suoriutumista sekä ehkäistä syrjäytymistä ja pitkäaikaista riippuvuutta toimeentulotuesta.”

Toimeentulotukilain 2 §:ssä on säädetty toimeentulotuen saamisen edellytykset. Henkilölle syntyy oikeus saada toimeentulotukea, jos hän on tuen tarpeessa, ”-- eikä voi saada toimeentuloa ansiotyöllään, yrittäjätoiminnallaan, toimeentuloa turvaavien muiden etuuksien avulla, muista tuloistaan tai varoistaan, häneen nähden elatusvelvollisen henkilön huolenpidolla tai muulla tavalla.” Lain 2.2 §:ssä lainsäätäjät on viitannut edelleen muun muassa elatuslakiin toteamalla, että jokainen on velvollinen huolehtimaan kykynsä mukaan omasta elatuksestaan ja siinä laajuudessa kuin ”-- lapsen elatuksesta annetussa laissa -- säädetään -- alaikäisten lasten elatuksesta.” Toimeentulotukilain perhekäsite ja sille annettu tulkinta poikkeaa olennaisella tavalla edellä selostetusta asumistukilain ruokakuntakäsitteen osakseen saamasta tulkinnasta. Toimeentulotukilain 3.1 §:ssä säädetään, että sanotussa laissa perheellä tarkoitetaan ”yhteistaloudessa asuvia vanhempia, vanhemman alaikäistä lasta, aviopuolisoita sekä kahta henkilöä, jotka elävät avioliitonomaisissa olosuhteissa.”

Kela on osaltaan tulkinnut toimeentulotukilain sääntelyä niin, että vuoroasumistilanteessa lapsen toimeentulotuen perusosa on jaettavissa puoliksi. Kela on vieläpä täsmentänyt, että mainittu perusosa voidaan jakaa vanhempien kesken, vaikka lapsen tapaamisoikeudesta ei olisi olemassa vahvistettua sopimusta tai tuomioistuimen päätöstä. Nähdäkseni toimeentulotuki mahdollistaa joustavammin vuoroasumisjärjestelyn tosiasiallisen luonteen huomioimisen kuin asumistukilain säännökset. Selvää

kuitenkin on, että toimeentulotuen ollessa viimesijainen taloudellinen tuki, se ei poista ongelmia, jotka liittyvät vuoroasuvan lapsen elatusvastuun jakautumiseen vanhempien kesken. Tämä erityisesti siksi, että valtaosa alaikäisten vuoroasuvien lasten vanhemmista ei ole oikeutettu toimeentulotukeen.

3 Kotimainen oikeuskäytäntö

3.1 KKO 2001:140

KKO:n antamat ratkaisut vanhempien elatusvastuuseen liittyen ovat merkittäviä etenkin siitä syystä, että lainsäädäntö itsessään pysyttelee vaiti elatusapumaksun suuruudesta. Ennakkoratkaisuillaan KKO:n on lausunut näkemyksensä siitä, mitä on pidettävä kohtuullisena elatusavun määränä sen ratkaistavaksi päätyneissä, yksittäisissä tapauksissa. Kuten Aaltonen on esittänyt, lapsen elatusta koskeva oikeuskäytäntö on olennaisilta osin alioikeuskäytäntöä. KKO on antanut lapsen elatusta koskevia ennakkoratkaisuja niukasti.⁹⁴ Lapsen elatusta erityisesti vuoroasumistilanteessa käsittelevät prejudikaatit ovat ymmärrettävästi vieläkin harvalukuisempia. Tarkastelen kahta oikeusministeriön ohjeen antamisen jälkeen annettua KKO:n ratkaisua, mutta ennen niitä luon katsauksen prejudikaattiin, jonka KKO on antanut jo vuonna 2001, koska myös kyseisellä ratkaisulla KKO on ottanut kantaa kysymykseen elatusapumaksun suuruudesta vuoroasumistilanteessa.

Elatusapua koskeva ratkaisu KKO 2001:140 on annettu tilanteessa, jossa lasten huolto on uskottu vanhemmille yhteisesti ja vanhempien yhteiset lapset on määrätty asumaan äitinsä luokse. Vahvistetun tapaamisoikeuden nojalla lapsilla on kuitenkin ollut oikeus oleskella isänsä luona puolet ajasta. Asiallisesti ratkaisussa on kysymys elatusapumaksun määrästä vuoroasumistilanteessa, vaikka vuoroasumista ei lainsäädännössä tunnettu ratkaisun antamisen aikaan. KKO on antanut ratkaisunsa äänestyksen tuloksena. Kolme oikeusneuvosta on äänestänyt annetun ratkaisun puolesta, kun taas kaksi oikeusneuvosta on esittänyt asiassa eriävän mielipiteensä.

KKO on ryhtynyt perustelemaan ratkaisuaan toteamalla, että elatuslain 2.1 §:n nojalla vanhemmat vastaavat lapsen elatuksesta kykynsä mukaan. KKO on todennut, että vanhempien elatuskykyyn vaikuttavat muun muassa heidän käytettävissään olevien varojen määrä ("*-- de tillbudsstände medlen --*") ja heidän muu lakimääräinen elatusvastuunsa. Vanhemman käytettävissä olevien varojen määrä on olennaisesti riippuvainen hänen nettomääräistä tuloistaan ja hänen pakollisista, hyväksyttävistä

---

⁹⁴ Aaltonen 2020, s. 7.

menoistaan. Edellisten erotuksena jää jäljelle vanhemman elatuskyky, jota voidaan samalla pitää rahasummana, jonka vanhempi, ainakin teoriassa, pystyisi käyttämään lapsensa elatukseen. Puheena olevasta ratkaisusta ei käy ilmi, kuinka esimerkiksi vanhempien menot on huomioitu vanhemman käytettävissä olevien varojen määrää laskettaessa. Se, minkä suuruisina vanhemman menot huomioidaan, vaikuttaa olennaisesti siihen, kuinka paljon hänen käyttöönsä jää laskennallisesti varoja ja kuinka suuri hänen laskennallinen elatuskykynsä on.

Ratkaisun antamisen aikaan elatuslaki ei ole sisältänyt nimenomaista säännöstä, jonka nojalla toinen vanhemmista olisi voitu velvoittaa maksamaan elatusapua vuoroasuvalle lapselleen. KKO onkin viitannut ratkaisussaan tuolloin voimassa olleen elatuslain 4.1 §:n 1–2 kohtaan. Kyseisten lainkohtien nojalla vanhempi voidaan velvoittaa suorittamaan lapselle elatusapua, *1) jos vanhempi ei muulla tavoin huolehdi lapsen elatuksesta* tai, *jos 2) lapsi ei asu pysyvästi hänen luonaan*. KKO on pannut merkille, että tapauksen olosuhteissa lapset viettävät laajan tapaamisoikeutensa nojalla jotakuinkin puolet ajasta isänsä luona. Asiassa on KKO:n mukaan tullut arvioida, onko olemassa edellytyksiä vahvistaa isän maksettavaksi elatusapumaksu vai voidaanko tapauksen olosuhteissa katsoa lasten isän huolehtivan lasten elatuksesta muulla tavoin lasten laajan tapaamisoikeuden puitteissa.

Asiassa riidatonta on ollut se, että kummankin vanhemman kuukausittaiset nettoansiot ovat olleet noin 6000–7000 markkaa. Tapauksessa ei siis ole ollut kysymys siitä, tuliko vanhempien välisiä tuloeroja tasoittaa määräämällä toisen vanhemman maksettavaksi elatusapumaksu. Ratkaisussaan KKO on asettanut huomattavan paljon painoarvoa sille, kuinka suuressa määrin vanhemmat puolin ja toisin olivat vastanneet lasten muista kuin päivittäisistä elinkustannuksista. Se on jokseenkin ylimalkaisesti todennut, että lasten asuessa yhtä suuren osan ajastaan kummankin vanhemman luona, kumpikin vanhempi vastaa lasten päivittäisistä elinkustannuksista yhtä suuressa määrin. KKO on lausunut, että päivittäisten elinkustannusten lisäksi pakollisia menoja aiheutuu kuitenkin esimerkiksi vaatteiden hankkimisesta, matkoista, vapaa-ajanharrastuksista ja terveydenhoidosta. KKO:n näkemyksen mukaan lapsen äidille maksetut lapsilisät eivät ole riittäneet kattamaan kyseisiä menoja kokonaan.

Asian hovioikeuskäsittelyssä lasten isä on toimittanut tuomioistuimelle tiliotteensa, jolla hän on pyrkinyt näyttämään vastanneensa myös muista kuin lasten jokapäiväisistä kuluista. KKO on katsonut, että esittämällään tiliotteella lasten isä on näyttänyt maksaneensa lasten tiettyjä erityisiä menoja vuoden 1999 toukokuussa. Tuomioistuin on kuitenkin painottanut esitetyn tiliotteen ajallista rajallisuutta – koska tiliote on käsittänyt ainoastaan yhden kuukauden ajanjakson, ei lasten isä KKO:n

näkemyksen mukaan ollut näyttänyt maksaneensa jatkuvasti omaa osuuttaan lasten muista kuin päivittäisistä elinkustannuksista. Kysymys näyttääkin viime kädessä olleen asianosaisten näyttötaakasta. Mikäli lasten isä olisi esittänyt tuomioistuimelle pidemmältä ajalta tiliotteita, joilla hän olisi osoittanut, että hän tosiasiallisesti on vastannut jatkuvasti lasten erityisistä menoista, KKO:n ratkaisu olisi mahdollisesti muodostunut toisenlaiseksi.

KKO on velvoittanut lasten isän suorittamaan kullekin lapselle kuukausittain 300 markkaa elatusapua siihen saakka, kunnes kukin heistä on osaltaan täyttänyt 18 vuotta. Näkemykseni mukaan ratkaisulla on vankat perusteet, mitä tulee yleisesti isälle määrätyn elatusavun suorittamisvelvollisuuden perusteisiin. Tuomittujen elatusapumaksujen suuruudet ovat sen sijaan jääneet täysin vaille perusteluja. KKO on ainoastaan lausunut, että ”*[p]å dessa grunder finner Högsta domstolen att ett underhållsbidrag på 300 mark per månad per barn är skäligt.*” Ilmaisulla ”*på dessa grunder*” tuomioistuin on viitannut esille nostamiinsa tosiseikkoihin. Yhteenvedonomaaisesti KKO on niputtanut ratkaisussa huomioimansa tosiseikat yhteen toteamalla, että vanhempien käytettävissä olevien varojen määrässä ei ole merkittävää eroa, eikä lasten isän ei voida katsoa huolehtineen lasten elatuksesta siitä alkaen, kuin hänen olisi pitänyt. KKO on todennut yleisluontoisesti, että poikkeuksellisen laaja tapaamisoikeus vaikuttaa elatusavun määrään alentavasti, koska sen puitteissa lasten isä on osittain vastannut elatusvelvollisuudestaan. KKO ei ole onnistunut sitomaan tuomitsemiensa elatusapujen määrää mihinkään konkreettiseen olosuhteeseen tai perusteeseen. Katson, että KKO:n esittämät perustelut tuomitsemansa elatusavun suuruudelle ovat vähintään puutteelliset. Voisi jopa todeta, että ne loistavat poissaolollaan.

Mielenkiintoa herättää oikeusneuvos *Mikko Könkkölän* asiassa esittämä eriävä mielipide. Toisin kuin KKO:n enemmistö, Könkkölä on painottanut lasten vallitsevaa asumisjärjestelyä. Hän on katsonut, että tapauksen olosuhteissa lasten asuminen lähenee faktisesti tilannetta, jossa lapset on määrätty asumaan kummankin vanhemman luokse. Hänen näkemyksensä mukaan alioikeus on lasten asumista koskevalla ratkaisullaan implisiittisesti tarkoittanut myös sitä, että pääasiallinen vastuu lasten huollosta ei ole tuleva yksin toiselle vanhemmalle (”-- *betyder domstolens förordnande om barnens boende inte att det huvudsakliga ansvaret för vården skulle ankomma på de ena föräldern*”). Hän on katsonut, ettei asiassa ole ollut lainkaan perusteltua asettaa lasten isälle velvollisuutta suorittaa lapsille elatusapua sillä perusteella, että lapset eivät asu yhdessä isän kanssa, vaan nimenomaan sillä perusteella, ettei lasten isä ole muulla tavoin huolehtinut lasten elatuksesta. Könkkölän esittämään näkemykseen on helppo yhtyä – vuoroasumisessa on pohjimmiltaan kysymys siitä, että lapsilla on

kaksi yhdenvertaista kotia, vaikka lainsäädäntö edellyttääkin heiltä ainoastaan yhtä virallista kotiosoitetta.

Ottaessaan kantaa lasten muihin kuin jokapäiväisiin elinkustannuksiin, Könkkölä on lausunut näyttötaakan jakautumisesta asianosaisten kesken tapauksessa. Hän on katsonut, että toisin kuin lasten yleiset, jokapäiväiset elinkustannukset, lasten muut pakolliset menot eivät ole samalla tavalla sidoksissa siihen, kuinka laajasti lapset oleskelevat tai asuvat kummankin vanhemman luona. Könkkölä on esittänyt, että tapauksen olosuhteissa lähtökohtana voidaan pitää sitä, että molemmat vanhemmat ovat osallistuneet myös lasten muihin kustannuksiin, jos toisin ei ollut näytetty. Hänen mukaansa lasten äidin velvollisuutena olisi ollut näyttää, että hän on huolehtinut lasten elatuksesta lasten isää laajemmin. Oikeusneuvos *Pertti Välimäki* on ilmaissut yhtyvänsä Könkkölän esittämään eriävään mielipiteeseen.

Ratkaisu on annettu tiukan äänestyksen tuloksena. Ratkaisusta voidaan sekä KKO:n enemmistön että vähemmistön esittämien näkemysten perusteella vetää tiettyjä johtopäätöksiä. Ratkaisulla KKO on vahvistanut, että vanhempi voidaan määrätä suorittamaan lapsille elatusapua, vaikka lapset asuisivat yhtä paljon niin hänen kuin toisenkin vanhemman luona.⁹⁵ Ratkaisun perusteella on pääteltävissä, että vuoroasumistilanteessa elatusavun suorittamisvelvollisuus on ennen elatuslain vuoden 2019 lisäystä voitu perustaa vain ja ainoastaan siihen seikkaan, ettei vanhempi ole huolehtinut riittävässä määrin lastensa elatuksesta. Ratkaisun perusteluista on lisäksi pääteltävissä, että vuoroasumista tulee elatusapukysymyksen kannalta kohdella asumisratkaisun tosiasiallisen luonteen mukaisesti – vaikka lasten asuminen on määrätty vain yhden vanhemman luokse, asuvat he käytännössä tasavertaisesti kummankin vanhemman luona. Valitettavasti ratkaisun perusteella jää kuitenkin epäselväksi, millä tavalla elatusavun rahamääräinen suuruus tulee yksittäisessä vuoroasumistilanteessa määrittää.

3.2 KKO 2010:37

Ratkaisullaan KKO 2010:37 korkein oikeus on ottanut kantaa elatusvelvollisen vanhemman asumiskulujen suuruuteen tilanteessa, jossa kummallekaan vanhemmista ei ole jäänyt lainkaan elatuskykyä oikeusministeriön ohjeen mukaan laskettaessa. Tapauksen taustasta on syytä tuoda esille, että ennen asian päättymistä tuomioistuimeen, asianosaiset olivat asioineet lastenvalvojalla, joka oli vahvistanut heidän sopimuksensa koskien lasten asumista äidin luona ja lasten oikeutta tavata isää

---

⁹⁵ Aaltonen 2020, s. 547.

säännöllisesti. Elatusapumaksuista osapuolet eivät olleet päässeet sopimukseen. Merkittävän ratkaisusta tekee se, että se on ensimmäinen lapsille suoritettavaan elatusapuun liittyvä prejudikaatti oikeusministeriön ohjeen antamisen jälkeen. Tapaukseen ei liity vuoroasumisjärjestelyä.

KKO:n ratkaistavana kysymyksenä on ollut toisaalta se, tuliko isän maksettavaksi tuomittu 170 euron kuukausittainen elatusapu lasta kohden alentaa hänen myöntämäänsä 50 euroon kuukaudessa sillä perusteella, että hänellä ei ole ollut oikeusministeriön ohjeen mukaan laskettuna lainkaan elatuskykyä ja toisaalta se, mistä ajankohdasta alkaen hänet tuli velvoittaa suorittamaan lapsille elatusapua. Alun perin lasten äiti oli vaatinut, että elatusavun määräksi vahvistetaan lasta kohden 200 euroa kuukaudessa 1. elokuuta 2007 alkaen. Lasten isä oli kiistänyt äidin esittämän vaatimuksen ja esittänyt, että lapsikohtaisen elatusavun määrä voi olla korkeintaan 50 euroa kuukaudessa kanteen vireille tulosta eli 17. joulukuuta 2007 alkaen. Asian ensivaiheessa ratkaissut Tuusulan käräjäoikeus (KäO) oli antamallaan tuomiolla velvoittanut isän suorittamaan kummallekin lapselle kuukausittaista elatusapua 170 euroa lasten äidin vaatimasta ajankohdasta alkaen. Sittemmin Helsingin hovioikeus oli pysyttänyt KäO:n antaman tuomion sellaisenaan voimassa.

KKO on aloittanut ratkaisunsa perustelemisen tarkastelemalla elatuslain tekstiä. KKO on lausunut, että elatuslain nojalla ”-- lapsen elatus määräytyy yhtäältä lapsen elatarpeen ja toisaalta vanhempien elatuskyvyn mukaan” ja, että lain 1 §:n nojalla lapsella on oikeus riittävään elatukseen. Vanhempien elatuskyvyn osalta KKO on maininnut ratkaisunsa perusteluissa, että sitä arvioitaessa otetaan huomioon ”-- heidän ikänsä, työkykynsä ja mahdollisuutensa osallistua ansiotyöhön, käytettävissä olevien varojen määrä sekä heidän muu lakiin perustuva elatusvastuunsa”, toistaen lähes sanatarkasti elatuslain 2.1 §:n sanamuodon. KKO on kiinnittänyt huomioita elatuslain väljään sääntelytapaan toteamalla, että lain 1 §:n ja 2.1 §:n säännökset ovat ”yleispiirteisiä ja harkinnanvaraisia”. Tuomioistuin onkin lausunut, että kyseisten säännösten perusteella ”vanhempien on ollut hankalaa sopimuksia varten etukäteen arvioida elatusavun oikeaa määrää.” Tuotuaan esille kyseiset näkökohdat, on KKO nostanut esille oikeusministeriön ohjeen, jonka antamisella on nimenomaan pyritty lievittämään elatusavun suuruuden määrittämiseen liittyviä ongelmia.

KKO on käsitellyt verrattain yksikohtaisesti oikeusministeriön ohjeen sisältöä. Ensiksi KKO on avannut ohjeen yleisiä periaatteita yhtäältä lapsen elatuksen tarpeen arvioimisen ja toisaalta vanhempien elatuskyvyn määrittämisen taustalla ja kertonut, kuinka näin saadut numeeriset arvot syötetään laskukaavaan elatusapumaksun suuruuden saamiseksi. Toiseksi KKO on viitannut suoraan

ohjeen tekstiin ja kertonut, että ohje perustuu elatuslaissa säädettyyn ja painottanut, ettei ohjeessa ole kyse elatuslain muuttamisesta, vaan elatuslain säännösten ”-- *tulkinnallisesta täsmentämisestä ja täydentämisestä lain osoittamien lähtökohtien pohjalta.*” Samassa yhteydessä tuomioistuimien on tehnyt selväksi, ettei ohjeella ole tuomioistuimia sitovaa vaikutusta.

Pidän ensiarvoisen merkittävänä sitä, että ratkaisussa KKO on lausunut, että *yhdenvertaisen kohtelun periaate* puoltaa ohjeen käyttämistä myös tuomioistuimissa. Näin KKO:n voidaan katsoa luoneen ohjeen soveltamiselle aiempaa vankemman perustan. KKO on kuitenkin korostanut tuomioistuinten velvollisuutta perustaa ratkaisunsa aina säädännäiseen lakiin toteamalla, että ohjetta käyttäessään tuomioistuimen ”-- *on vielä arvioitava, onko tulos myös elatuslain mukainen.*” Tutkielman aiheen kannalta edellistä merkittävämpi on KKO:n näkemys ohjeen sovellettavuudesta epätavanomaisissa tilanteissa – KKO on nimittäin huomauttanut, että ”*poikkeuksellisissa tapauksissa*” ohjeen soveltaminen voi johtaa elatuslain vastaisiin lopputuloksiin. KKO:n esittämä huomio on tutkielmani aiheen kannalta kriittinen, koska vuoroasumista voidaan hyvällä syyllä pitää tarkoitettuna, poikkeuksellisenä tapauksena.

Sakari Salminen on käsitellyt ratkaisua KKO 2010:37 *Pekka Timosen* toimittamassa kommentaariteoksessa *KKO:n ratkaisut kommentein (2010:I)*. Salminen on kiinnittänyt huomiota KKO:n perusteluihin siltä osin kuin KKO on lausunut, että yhdenvertaisen kohtelun periaate puoltaa oikeusministeriön ohjeen käyttämistä myös tuomioistuimissa. Toisaalta Salminen on kuitenkin huomionnut KKO:n todenneen ratkaisussaan, että tuomioistuimen on perustettava ratkaisunsa elatusapuasioissa ”*aina viime kädessä elatuslain säännöksiin, koska mekaanisesti sovellettuna elatusapuhjeen laskukaavat saattavat johtaa sellaisiin tuloksiin, jotka eivät ole elatuslain mukaisia (kohta 8).*”⁹⁶ KKO:n ratkaisun, kuten myös Salmisen näkemysten perusteella vaikuttaa siltä, että tuomioistuinten on elatusasioissa tasapainoiltava elatusvelvollisten vanhempien ja elatusapua saavien lasten keskinäisen yhdenvertaisuuden ja antamiensa ratkaisujen lainmukaisuuden välillä.

KKO on päätenyt alentamaan alempien oikeusasteiden tuomitsemaa elatusapua 20 eurolla kuukaudessa lasta kohden. Salminen on puheena olevaa ratkaisua käsittelevässä kommentissaan esittänyt, että tuomioistuin ei ole soveltanut asiassa oikeusministeriön ohjetta, vaan perustanut ratkaisunsa elatuslain normeihin ja vakiintuneeseen tuomioistuinkäytäntöön.⁹⁷

---

⁹⁶ Salminen 2010, s. 292.

⁹⁷ Salminen 2010, s. 291.

Vuoroasumistilanteita silmällä pitäen ratkaisusta on saatavissa tulkinta-apua pohdittaessa kysymystä etenkin etävanhemman asumismenojen kohtuullisuudesta. KKO on ratkaisunsa perusteluissa lausunut, että lasten isällä on ollut perusteet hankkia tilava asunto ”-- *muun muassa lasten tapaamisoikeuden toteuttamisen kannalta*”. Maininta indikoi mielestäni sitä, että myös vuoroasuvan lapsen etävanhemmalla on perusteet hankkia asunto, joka kattaa hänen luonaan osan ajasta asuvan lapsen aiheuttaman tilantarpeen. Ennen kaikkea KKO on antamallaan ratkaisulla vahvistanut, että vanhempien asunnon tarvetta on kohdeltava tasapuolisesti laajan tapaamisoikeuden ja vuoroasumisen tapauksissa riippumatta siitä kumman vanhemman luona lapsi virallisesti asuu.

3.3 KKO 2010:38

Ratkaisu KKO 2010:38 on tutkielman aiheen kannalta erityisen merkittävä, sillä se koskee nimenomaan vuoroasumisen ja elatusapumaksun suuruuden välistä yhteyttä. Kyseisen riita-asian osapuolet olivat sopineet lastenvalvojan vahvistamalla sopimuksella, että he ovat yhdessä lapsensa huoltajia ja, että lapsi asuu äidin luona. Samoin he olivat sopineet, että lapsella on oikeus tavata isäänsä joka toisella viikolla torstaista sunnuntaihin ja joka toisella viikolla torstaista perjantaihin. Vanhemmat olivat samana päivänä sopineet vahvistetulla sopimuksella lapselle suoritettavasta elatusavusta. Elatussopimuksen mukaan lapsen isällä oli velvollisuus suorittaa lapselle kuukausittain 230 euroa elatusapua.

Tapauksen taustaolosuhteista on kerrottu, että kummallakin vanhemmalla on ollut yhtä suuri elatuskyky ja, että Kela oli maksanut lapsilisät lapsen äidille. Raaseporin käräjäoikeuteen toimittamassaan hakemuksessa lapsen isä oli vaatinut, että lapselle vahvistetaan oikeus tavata isäänsä vuoroviikoin. Vaatimuksessa on ollut kysymys asianosaisten keskenään sopiman, vakiintuneen tapaamisjärjestelyn saattamisesta kirjalliseksi sopimukseksi. Samassa yhteydessä isä oli vaatinut, että hänen velvollisuutensa suorittaa lapselle elatusapua poistetaan kokonaisuudessaan. Lapsen äiti ei ollut vastustanut tapaamisoikeuden muuttamista koskevaa vaatimusta, mutta elatusavun poistamista koskevan vaatimuksen hän oli kiistänyt. Elatusapumaksun poistamisen sijaan äiti oli vaatinut, että elatusavun määräksi vahvistetaan 200 euroa kuukaudessa.

Sekä käräjäoikeus ensimmäisen asteen tuomioistuimena että hovioikeus muutoksenhakuvaiheessa ratkaisivat elatusapuasian lapsen äidin vaatimuksen mukaisesti. KKO on myöntänyt asiassa lapsen isälle valitusluvan. Ensimmäisessä ratkaisunsa perustelukappaleessa KKO on käynyt läpi vahvistetun elatusapumaksun muuttamisedellytykset elatuslain valossa. Elatuslain 11.1 §:n nojalla

elatusapumaksun määrää tai elatusavun suorittamistapaa voidaan muuttaa sopimuksella tai tuomiolla, jos elatuslain 1–3 §:ssä tarkoitetuissa olosuhteissa on tapahtunut niin olennaisia muutoksia, että elatusavun muuttamista on pidettävä kohtuullisena, kun otetaan huomioon sekä lapsen että elatusavun suorittajan olot. Asiassa tapaamisoikeuden laajuudesta ei ollut epäselvyyttä, vaan lapsi kiistatta oleskeli yhtä suuren osan ajasta kummankin vanhempansa luona. KKO on todennut, että lapsen oikeus tavata isäänsä oli laajentunut ”huomattavasti 22.1.2004 vahvistettuun sopimukseen verrattuna.” Tarkasteltuaan yllä mainittujen olosuhdemuutosten olennaisuutta, KKO on katsonut, että olosuhteet olivat muuttuneet siten, että elatusapumaksun suuruuden tarkistaminen oli kohtuullista. Elatussopimuksen muuttamisedellytysten käsillä olo on ollut ennakkokysymys, johon vastattuaan KKO on siirtynyt käsittelemään asian varsinaista pääkysymystä – kysymystä elatusavun suuruudesta.

Ratkaisunsa toisessa perustelukappaleessa KKO on muotoillut sen ratkaistavana olleen oikeuskysymyksen – onko elatusapumaksun alentaminen lapsen äidin myöntämään 200 euroon kuukaudessa kohtuullista vai tulisiko sitä alentaa lapsen isän vaatimuksen mukaisesti vieläkin enemmän tai tulisiko se jopa poistaa kokonaan? Ratkaisun perusteluissa KKO on tuonut esille, että tapauksessa 200 euron elatusapumaksu on ollut suuruudeltaan oikeusministeriön ohjeen mukainen. KKO on korostanut elatusapumaksun suuruuden lakimääräisiä arviointikriteerejä lausumalla, että ”uusi elatusapu määrätään [elatus]lain 1–2 §:n mukaisesti --”. Kysymys kulminoituu siis toisaalta lapsen elatuksen tarpeen määrittämiseen ja toisaalta vanhempien elatuskykyjen arvioimiseen. Neljännessä perustelukappaleessa KKO on referoinut elatuslain 2.1 §:n säännöstä ja maininnut seikat, jotka tulee huomioida vanhempien elatuskyvyssä. Viides perustelukappale sisältää KKO:n mielipiteen elatuslain 1 §:n ja 2.1 §:n säännöksistä – KKO näkemyksen mukaan kyseiset säännökset ovat ”yleispiirteisiä ja harkinnanvaraisia”. Edelliseen viitaten KKO on katsonut, että pelkästään kyseisten normien avulla ”vanhempien on ollut hankalaa sopimuksia varten etukäteen arvioida elatusavun oikeaa määrää.”

Ratkaisunsa perusteluissa KKO on lausunut oikeusministeriön ohjeesta. Ohje on annettu toisaalta lautakuntien (*lastenvalvojien*) vahvistamiskäytäntöjen yhtenäistämiseksi ja toisaalta elatusvelvollisten vanhempien käyttöön, jotta he voivat itsenäisesti selvittää elatusavun oikean määrän. Kumpikin KKO:n mainitsemista näkökohdista on mainittu ohjeen tavoitteissa.⁹⁸ Ratkaisunsa

---

⁹⁸ OM 2007:2, s. 4–5.

kuudennessa perustelukappaleessa KKO:n on selvittänyt oikeusministeriön ohjeen lähtökohtia ja periaatteita ja seitsemännessä perustekappaleessa ohjeen mukaista luonapitovähennystä.

Ratkaisun perustelukappaleissa 10–12 KKO on selostanut, kuinka suuri elatusapumaksu tapauksessa on oikeusministeriön ohjeen mukainen. Ohjeen mukaan määritettynä isän suoritettavaksi tuleva kuukausittainen elatusapumaksu olisi äidin vaatima 200 euroa. Tutkielman tarkastelunäkökulmasta katsottuna ratkaisun KKO 2010:38 perustelukappaleet 14–17 ovat varsin hedelmällistä maaperää. Ensimmäisenä KKO on esittänyt kritiikkiä sitä kohtaan, kuinka oikeusministeriön ohjeessa käsitellään lapsen nettoasumiskustannuksia. Oikeusministeriön ohjeen mukaan lapsen elatuksen tarvetta määritettäessä yksi erityisten kustannusten luokista on lapsen osuus lähivanhemman nettoasumiskustannuksista. Asumiskustannusten huomioiminen on sinänsä perusteltua jo pelkästään siitä syystä, että lähivanhemman on pitänyt asuntoa valitessaan ottaa huomioon myös hänen luonaan asuvan lapsen tilantarve. KKO on kuitenkin perusteluissaan ilmaissut, että ”[v]uoroasumistapauksessa tätä voidaan pitää etävanhemman kannalta yksipuolisena, koska myös hänen on järjestettävä asumisolonsa sellaisiksi, että lapsi voi asua hänen luonaan ja lähtökohtaisesti vielä suunnilleen saman tasoisesti kuin lähivanhemman luona.” Katson, että tuomioistuin on osunut edellisellä huomautuksellaan suoraan ongelman ytimeen. Oikeudenmukaisena ei voida pitää sitä, että lapsen virallisen kotiosoitteen valikoituminen jommankumman vanhemman luokse määrittää sen, minkälaisissa asunnoissa lapsen vanhemmat kykenevät tahoillaan asumaan. Itsestään selvää on, että vuoroasumistilanteessa kummankin vanhemman on perusteltua asua sellaisessa asunnossa, jossa on riittävästi tilaa myös lapselle. Vailla merkitystä on se, että lapsi asuu kummankin luona vain osan ajasta.

Ratkaisussa KKO on kiinnittänyt huomiota oikeusministeriön ohjeen toiseen merkittävään ongelmakohtaan vuoroasumistilanteissa. KKO on aluksi todennut, että ohjeen mukainen luonapitovähennys on tarkoitettu hyvittämään etävanhemmalle ”ainoastaan lapsen välttämättömät tapaamisesta johtuvat elinkustannukset.” Avatessaan edellä mainittujen kustannusten sisältöä, KKO on todennut, että niillä tarkoitetaan ”ilmeisesti”⁹⁹ kustannuksia, jotka aiheutuvat lapsen

---

⁹⁹ Ilmaisui ”ilmeisesti” on näkemykseni mukaan mielenkiintoinen, sillä tulkitsem sen viittaavan siihen, ettei oikeusministeriön ohjeessa ole KKO:n tulkinnan mukaan riittävästi selostettu puheena olevien kustannusten sisältöä. Ohjeen sivulla 47 on käsitelty luonapitovähennyksen määrää. Ensimmäisenä on todettu, että ohjeessa esitettyjen euromäärien perustuvan siihen, että luonapidon aikana tapaava vanhempi ”vastaa ainoastaan lapsen välttämättömistä elinkustannuksista”. Toisena on mainittu, että ”vanhemmat voivat luonnollisesti sopia myös suuremmasta vähennyksestä, kuin mitä ohjeessa on esitetty[.]”, mikäli lapsi viettää molempien luona yhtä paljon aikaa ja kumpikin heistä vastaa tasapuolisesti lapsen kaikista kustannuksista. Joka tapauksessa ohje jättää avoimeksi, mitä puheena olevilla kustannuksilla oikeastaan tarkoitetaan.

ruokkimisesta ja lapsen henkilökohtaisen hygienian hoitamisesta. Samassa yhteydessä KKO on lausunut, että ratkaisusta KKO 2001:140 ilmenevän periaatteen mukaisesti etävanhemman tehtävänä on näyttää hänen vastanneen tosiasiallisesti myös muista kuin lapsen välttämättömistä elinkustannuksista, mikäli ”-- vanhemmat eivät ole päässeet kustannuksien jakamisesta sopimukseen.”¹⁰⁰ Edellisellä toteamuksella KKO on vahvistanut oman aiemman kantansa osapuolten näyttötaakan jakautumisesta ja pysyttäytynyt siinä oletuksessa, että myös vuoroasumistilanteessa päävastuu lapsen kustannuksista on sillä vanhemmalla, jonka luona lapsi virallisesti asuu. KKO on ottanut kantaa asiassa esitettyyn näyttöön toteamalla, että lapsen äiti on ilmoittanut vastaavansa lapsen erilaisista erityisistä kustannuksista ja samaan hengenvetoon huomauttanut, ettei lapsen isä ole näyttänyt, että hän ”osaksikaan olisi vastannut näistä kustannuksista.” Sakari Salminen on käsillä olevaa ratkaisua käsittelevässä kommentissaan todennut KKO:n katsoneen tapauksessa, ettei lapsen isä ole vällinneesta vuoroasumisjärjestelystä huolimatta ”-- näyttänyt vastanneensa eräistä merkittävistä lapsen menoeristä.”¹⁰¹

KKO on linjannut, että tapauksen olosuhteissa ei ollut syytä vapauttaa lapsen isää elatusavun suorittamisvelvollisuudesta pelkästään lapsen vuoroasumisen perusteella. Ratkaiseva vaikutin tälle johtopäätökselle on näkemykseni mukaan ollut nimenomaan se, ettei lapsen isä ole esittänyt asiassa riittävää näyttöä. On tietenkin täysin mahdollista, ettei hän tosiasiallisesti ole osallistunut lapsen erityisiin kustannuksiin, eikä hänellä siksi olisi ollut edes mahdollisuutta esittää näyttöä osallistumisestaan. Salminen on ratkaisua koskevassa kommentissaan lausunut, että ”laajaa luonapitoa [on] pidettävä lähtökohtaisesti 4 §:n mukaisena muuna tapana, jolla elatusvelvollinen huolehtii lapsensa elatuksesta.”¹⁰² Mielestäni Salminen on ottanut viimeksi mainitulla näkemyksellään kantaa juuri problematiikkaan, joka liittyy vuoroasumisjärjestelyä koskeviin olettimiin. Toisin kuin KKO on katsonut ratkaisussaan, Salminen vaikuttaa olevan sitä mieltä, että pelkkä vuoroasumisjärjestelyn olemassaolo luo oletettaman elatusvastuun tasapuolisesta jakautumisesta vanhempien kesken. On pidettävä mielessä KKO:n ratkaisun sidonnaisuus antamisaikaansa. Tuolloin elatuslain 4.1 §:n säännös käsitti ainoastaan nykyiset 1–2 kohtansa, joiden nojalla vanhemmalle voitiin määrätä elatusavun suorittamisvelvollisuus vain sillä perusteella, ettei vanhempi ”muulla tavalla huolehdi lapsen elatuksesta” tai sillä perusteella, että ”lapsi ei asu pysyvästi hänen luonaan”.

---

¹⁰⁰ Tältä osin KKO on viitannut omaan aiemmin antamaansa ratkaisuun ja seurannut siinä muotoilemaansa ohjetta. Ratkaisun KKO 2001:140 osalta lienee syytä muistuttaa, että kaksi tuomioistuimen jäsentä jätti asiassa eriävän mielipiteensä, jolla he muun muassa kritisoivat näyttötaakan jakautumista asianosaisten välillä.

¹⁰¹ Salminen 2010, s. 299–300.

¹⁰² Salminen 2010, s. 300.

Juuri silloin, kun KKO:n perustelut alkavat herättämään toiveita vuoroasuvan lapsen elatusapumaksun suuruuden laskemiseen liittyvä ongelman lopullisesta ratkaisemisesta, lento katkeaa lyhyeen – KKO on päätenyt asiassa vahvistamaan lapsen isän maksettavaksi elatusapumaksuksi 150 euroa kuukaudessa. Tarkemmin ratkaisun perusteluista käy ilmi, että KKO on päätenyt alentamaan elatusapua nimenomaan vanhempien asumiskustannusten tasapuolisen kohtelun perusteella. Syy sille, miksi elatusapu on vahvistettu juuri 150 euron suuruiseksi, ei käy ratkaisun perusteluista ilmi. Ratkaisun lopputuloksesta ja perusteluista on vallinnut KKO:n jäsenten keskuudessa konsensus.

3.4 Yleisesti KKO:n ratkaisuksista

KKO on antanut useita huomionarvoisia oikeusohjeita vuoroasuvan lapsen elatusavun suuruuteen liittyen. Lienee loogisinta on lähteä purkamaan KKO:n ratkaisuksista ilmeneviä oikeusohjeita toteamalla, että edellä käsitellyistä ratkaisuksista varhaisimmalla KKO on linjannut elatusapumaksun vahvistamisedellytykset vuoroasumistapauksessa. Nähdäkseni ratkaisun KKO 2001:140 perusteluosiosta on rivien välistä luettavissa, että lapsen vuoroasussa elatusavun suorittamisvelvollisuuden asettaminen elatuslain 4.1 §:n 2 kohdan nojalla ei voi tulla kyseeseen. Asiassa antamallaan tuomiolla KKO on velvoittanut lapsen isän suorittamaan lapselle elatusapua sillä perusteella, että lapsen isän ei ole voitu hänen asiassa esittämänsä näytön perusteella katsoa osallistuneen muihin lapsen kuluihin kuin jokapäiväisiin elinkustannuksiin.¹⁰³ Kysymys on toisin sanoen ollut elatusvelvollisuuden laiminlyönnistä, jonka ollessa kyseessä elatuslain 4.1 §:n 1 kohta on ollut sovellettavissa. Ainoastaan oikeusneuvos Könkkönen on eriävissä mielipiteessään, johon myös oikeusneuvos Välimäki on yhtynyt, ottanut eksplisiittisesti kantaa tapauksessa vallinneen asumisjärjestelyn tosiasialliseen luonteeseen. Hän on katsonut, ettei elatusavun suorittamisvelvollisuuden määräämistä tapauksessa voi mitenkään perustella sillä, ettei lapsi asu yhdessä (elatusvelvollisen) vanhempansa kanssa.¹⁰⁴ Katson, että Könkkönen ja Välimäki ovat nostaneet esille tärkeän seikan, ja olisi tietenkin ollut toivottavaa, että KKO:n enemmistö olisi niin ikään tuonut tämän ratkaisussaan selväsanaisesti esille. Elatusavun suorittamisvelvollisuuden määräämistä lapsen vuoroasussa on perusteltu myös ratkaisussa KKO 2010:38 sillä, että vanhempi

---

¹⁰³ Aaltonen 2020, s. 547.

¹⁰⁴ Oikeusneuvos Könkkönen on todennut sanatarkasti seuraavaan: ”På grund av att barnen vistas ungefär hälften av tiden hos både A och B och också i lika långa perioder betyder domstolens förordnande om barnens boende inte att det huvudsakliga ansvaret för vården skulle ankomma på den ena föräldern. Då är det inte heller motiverat att anse en förutsättning för fastställande av underhållsbidrag vara den omständigheten att de inte bor tillsammans med föräldern utan I stället den, att föräldern inte på annat sätt sörjer för barnens underhåll”.

ei ole osallistunut tasapuolisesti lapsen menoihin.¹⁰⁵ Ainakaan hän ei ole näyttänyt tuomioistuimessa osallistumistaan.

Urpo Kangas on kommentoinut ratkaisua KKO 2001:140 teoksessa *KKO:n ratkaisut kommentein (2001:II)*. Hän on todennut, että oikeuskirjallisuudessa esitetyt kannanotot elatusvastuun jakautumisesta elatusvelvollisten kesken lapsen vuoroasuessa, ovat vaikuttaneet siihen, miten lakia on sovellettu tuomioistuimissa.¹⁰⁶ Samoin hän on todennut, että oikeuskirjallisuudessa on vakiintunut tulkinta, jonka mukaan kattava tapaamis- ja luonapito-oikeus on huomioitava määritettäessä rahamääräisen elatusapumaksun suuruutta.¹⁰⁷ Käsillä olevan ennakkotapauksen osalta Kangas on lausunut, että se ohjaa ”-- arvioimaan rahassa maksettavan elatusavun osuutta jaetun vanhemmuuden tilanteissa aikaisempaa eritellymin.” Kangas on esittänyt kommentissaan, että KKO:n ratkaisun mukaan vanhempien elatusvastuun laajuutta arvioitaessa on tarkasteltava erikseen lapsen päivittäistarpeita ja erityistarpeita.¹⁰⁸ Hän on todennut, että ”*samantyyppinen analyttinen elatustarpeen erittely*” on ollut nähtävissä jo aiemmin KKO:n vähemmistön jättämässä eriävässä mielipiteessä ratkaisussa KKO 1997:201. Oikeuskäytännössä hahmoteltu jako yleisten ja erityisten kustannusten välillä on sittemmin otettu lähtökohdaksi myös oikeusministeriön elatusapuohjeessa.

Kankaan mukaan lapsen erityistarpeita ei voida katsoa katetuiksi vain sillä perusteella, että ”*lapsen asuminen jaetaan tasan vanhempien kesken*”. Hän on todennut, että mainittujen tarpeiden tyydyttäminen on tarpeen arvioida ”*muun näytön perusteella*”.¹⁰⁹ Kangas onkin esittänyt, ettei tarvetta rahamääräisen elatusavun vahvistamiseen ole, mikäli kumpikin vanhempi näyttää vastanneensa lapsen erityisten tarpeiden tyydyttämisestä kykynsä mukaan. Kankaan mukaan lapsilisän ohjautuminen yksin toiselle vanhemmalle ei kuitenkaan ole sellaisenaan seikka, josta on pääteltävissä, että toinen vanhempi on vapautettava velvollisuudesta suorittaa lapselle elatusapua.¹¹⁰ Tällä Kangas on epäilemättä viitannut KKO:n toteamukseen, jonka mukaan lapselle äidille maksettujen lapsilisien ei voida tapauksessa katsoa kattavan kokonaan lasten erityisiä kustannuksia.¹¹¹ Lienee kuitenkin mahdollista, että lapsilisien ohjautuminen yksin toiselle vanhemmalle voi puhua vuoroasumistilanteessa elatusavun vahvistamista vastaan, vaikka

---

¹⁰⁵ Aaltonen 2020, s. 546.

¹⁰⁶ Kangas 2002, s. 511.

¹⁰⁷ Ibid.

¹⁰⁸ Ibid.

¹⁰⁹ Kangas 2002, s. 512.

¹¹⁰ Ibid.

¹¹¹ Ratkaisunsa perusteluissa KKO:n on lausunut seuraavaa: ”*Nödvändiga utgifter förorsakas likväl också av till exempel kläder, resor, fritidsintressen och hälsovård. Barnbidragen, som nut betalas till A, kan inte anses helt täcka de andra utgifterna.*”

etävanhemmilla olisi jossain määrin lähivanhempaa parempi elatuskyky. Edellinen tietenkin sillä edellytyksellä, että etävanhempi osallistuu jotakuinkin tasapuolisesti myös lapsen erityisiin kustannuksiin.

Kangas on esittänyt näkemyksensä todistustaakan jakautumisesta asianosaisten välillä KKO:n ratkaisun valossa. Hän on päätellyt, että KKO:n enemmistön mukaan vastaajan tehtävänä olisi ollut näyttää, ettei hän ole syyllistynyt kantajan väittämällä tavalla elatusvelvollisuutensa laiminlyömiseen. Toisin sanoen vastaajan tehtävänä olisi ollut osoittaa, että *”hän on vastannut kykynsä mukaan lapsen erityistarpeiden tyydyttämisestä.”* Kankaan mukaan asian vastaaja ei ole KKO:n enemmistön näkemyksen mukaan selviytynyt näyttötaakastaan, sillä hän on näyttänyt osallistuneensa lapsen erityisiin kustannuksiin ainoastaan yhden kuukauden ajan.¹¹² Kangas on kuitenkin huomauttanut, että vähemmistöön jääneiden KKO:n jäsenten näkemyksen mukaan vuoroasumistilanteessa voidaan perustellusti olettaa, että *”vanhemmat vastaavat kumpikin kykynsä mukaan myös lapsen erityistarpeiden tyydyttämisestä”*, ja siksi kantajalla olisi tullut olla näyttötaakka esittämästään väitteestä.¹¹³

Lopuksi Kangas on esittänyt näkemyksensä siitä, minkä seikkojen varaan ratkaisu KKO 2001:140 on viime kädessä perustettu. Ensimmäisenä hän on todennut, että elatuslaissa ei ole säännöstä, joka koskisi todistustaakan jakautumista asianosaisten kesken lapsen elatusapua koskevassa asiassa. Toisena hän on maininnut, että oikeuskäytännössä vakiintuneen katsantokannan mukaan *”vastaajan on helpompaa näyttää toteen se seikka, että hän on täysimääräisesti täyttänyt elatusvelvollisuutensa (KKO 1998:4)”*, kun kyse on elatusvelvollisuuteen perustuvaa vaatimusta koskevista tapauksista. Näkemykseni mukaan Kangas on kuvannut varsin osuvasti vastaajana olevan elatusvelvollisen asemaa esittämällä, että hänet *”rinnastetaan [siten] tavallaan velalliseen, jonka on näytettävä toteen se, onko velka maksettu vai vielä maksamatta.”*¹¹⁴ Näkemykseni mukaan oikeuskäytännössä vakiintunut tulkinta näyttötaakan jakautumisesta johtaa käytännössä oletukseen siitä, että etävanhempi on laiminlyönyt lain mukaisen elatusvelvollisuutensa.

KKO on vahvistanut antamillaan ennakkopäätöksillä 2001:140 ja 2010:38, että vanhempi voidaan velvoittaa suorittamaan lapselle elatusapua, vaikka lapsi asuisi kummankin vanhemman luona yhtä suuren osan ajasta. On pidettävä mielessä, että kumpikin ratkaisusta on annettu ennen kuin sekä

---

¹¹² Kangas 2002, s. 512.

¹¹³ Ibid.

¹¹⁴ Kangas 2002, s. 513.

elatuslakia että lapsenhuoltolakia on täydennetty vuoroasumista koskevilla säännöksillä. Kuinka KKO sitten on ennen sanottujen lakien täydentämistä perustellut ratkaisuisaan toiselle vanhemmalle asettamaansa elatusavun suorittamisvelvollisuutta? Kummassakin puheena olevassa ratkaisussa KKO on aloittanut argumentointinsa viittaamalla elatuslain 1 ja 2.1 §:n säännösten sanamuotoon. Selvää on, että lapsella on elatuslain 1 §:n nojalla oikeus saada riittävä elatus ja, että vanhemmat ovat lain 2.1 §:n nojalla velvollisia vastaamaan lapsen elatuksesta kykynsä mukaan. Ratkaisuisaan KKO on keskittynyt arvioimaan sitä, onko etävanhempi vastannut lapsen elatuksesta kykynsä mukaan. Oikeastaan ratkaisussa 2010:38 KKO on pohtinut, voidaanko etävanhemman katsoa laiminlyöneen elatusvelvollisuutensa elatuslain 4.1 §:n 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla. Laiminlyönti on nostettu tarkastelun keskiöön, koska KKO on jo lähes kymmenen vuotta aiemmin (*KKO 2001:140*) linjannut, joskin implisiittisesti, että lapsen vuoroasuessa hänen ei voida katsoa asuvan pysyvästi vain toisen vanhemman luona. Näin KKO on sulkenut itseltään mahdollisuuden soveltaa elatuslain 4.1 §:n 2 kohtaa perustellessaan elatusavun vahvistamista lapsen vuoroasuessa. Ainakin tuomioistuimen olisi pitänyt muuttaa aiempaa linjaansa ratkaisevalla tavalla, mikäli viimeksi mainittua lainkohtaa olisi lähes vuosikymmen myöhemmin sovellettu vuoroasumistilanteessa. Kynnys tälle lienee ollut korkea. KKO on siis operoinut soveltamalla elatuslain 1 §:n, 2.1 §:n ja 4.1 §:n 1 kohdan säännöksiä lasten vuoroasumistilanteissa. Ensimmäisellä se on hakenut säädännällisen perustan lapsen oikeudelle saada riittävä elatus, toisella se on painottanut vanhempien velvollisuutta vastata lapsen elatuksesta kykijensä mukaan ja viimeisestä se on saanut perustan elatusavun vahvistamiselle.

KKO on antanut ratkaisullaan 2001:140 oikeusohjeen, joka liittyy näyttötaakan ohjautumiseen vuoroasuvan lapsen vanhempien välillä. Se on katsonut, että etävanhemman velvollisuutena on näyttää, että hän on tosiasiallisesti vastannut muistakin kuin lapsen välttämättömistä elinkustannuksista.¹¹⁵ Kannanotollaan KKO on implikoinut, että etävanhempi ei oletusarvoisesti osallistu lapsen erityisten menojen maksamiseen, vaan nämä jäävät kokonaisuudessaan lähivanhemman kontolle myös vuoroasumistilanteessa. Ratkaisulla annettu oikeusohje on kritiikille altis – katson, että vuoroasumistilanteessa vanhempien jakaminen lähi- ja etävanhemmaksi on keinotekoinen, eikä näiden roolien perusteella voida pitävästi päätellä, kumpi heistä vastaa mistäkin lapsen kustannuksista. Kuten olen jo aiemmin tuonut esille, oikeusneuvos Könkkölä on jättänyt ratkaisussa eriävän mielipiteensä. Hän on asettautunut nimenomaan KKO:n ratkaisun perusteluja vastaan ja esittänyt, että vuoroasumistapauksissa oletuksena tulisi pitää sitä, että lapsen vanhemmat kumpikin tahoillaan osallistuvat tasapuolisesti lapsen menoihin. Edelliseen tukeutuen hän on

---

¹¹⁵ Ks. Kangas 2002, s. 512.

esittänyt, että lähivanhemman tulisi näyttää, että hän on tosiasiallisesti vastannut lapsen elatuksesta etävanhempaa laajemmin. Vaikka ratkaisu on annettu tiukan äänestyksen tuloksena, oikeusvoiman saavuttaneen ratkaisun oikeusohje on silti selvä – etävanhemmalla on näyttötaakka kattavammasta osallistumisestaan lapsen menoihin, mikäli hän mieli vapautua elatusavun suorittamisvelvollisuudesta.

Ratkaisusta KKO 2010:38 käy ilmi oikeusohje, jonka suora sovellettavuus sellaisenaan kaikissa vuoroasumistapauksissa lienee kyseenalaistettavissa. Tässä, toistaiseksi viimeisimmässä vuoroasuvan lapsen elatusapua koskevassa ratkaisussaan KKO on lausunut, että lapsen asumiskustannusten huomioiminen ainoastaan lähivanhemman asumiskustannusten osalta on toisen vanhemman kannalta yksipuolista. KKO on perustellut näkemystään sillä, että lapsen vuoroasuessa myös etävanhemman on järjestettävä asumisolonsa ”-- sellaisiksi, että lapsi voi asua hänen luonaan ja lähtökohtaisesti vielä suunnilleen samantasoisesti kuin lähivanhemman luona.” Tähän viitaten KKO on tapauksessa vahvistanut kummallekin lapselle suoritettavan elatusavun 50 euroa oikeusministeriön ohjeen mukaan laskettua summaa matalammaksi. Ratkaisussaan KKO on siis aiemmin jo huomionnut oikeusministeriön ohjeen mukaisen luonapitovähennyksen ja kohtuullistanut vahvistamansa elatusavun määrää edelleen vuoroasumisen perusteella todettuaan, että ”ohjeen mukaan laskettu 200 euron elatusapu johtaa A:n [elatusavun suorittajan] kannalta liian korkeaan elatusapuun.” Ratkaisua tarkastelemalla voidaan johtaa oikeusohje, jonka nojalla vuoroasumistilanteissa oikeusministeriön ohjeen ehdottamaa elatusapua tulee sopeuttaa ohjeen mukaisen luonapitovähennyksen lisäksi tehtävällä erillisellä vähennyksellä. Ratkaisusta ei tosin käy selville, onko lisävähennyksen suuruus aina 50 euroa vai riippuuko vähennyksen suuruus tapauskohtaisista olosuhteista.

Salminen on katsonut, että KKO on ottanut ratkaisulla 2010:38 eritoten kantaa oikeusministeriön ohjeen mukaiseen luonapitovähennykseen.¹¹⁶ Hän on todennut, että ohjeen mukaista luonapitovähennystä soveltamalla elatusavun määrä tapauksessa olisi ollut 200 euroa kuukaudessa. KKO on todennut ratkaisussaan, että vuoroasumistilanteessa ”perustaltaan näin suppeata luonapitovähennystä voidaan arvostella, koska olosuhteista johtuen etävanhempi joutuu usein vastaamaan muistakin kuin lapsen välttämättömistä kustannuksista.”¹¹⁷ Salminen on katsonut, että ratkaisussa KKO on nostanut esille luonapitovähennykseen liittyviä ongelmia. Hänen mukaansa

---

¹¹⁶ Salminen 2010, s. 301.

¹¹⁷ Ibid.

elatusavun määrä saattaa vuoroasumistapauksessa (ja laajan tapaamisoikeuden tilanteissa muutoinkin) jäädä, luonapitovähennyksen tekemisestä huolimatta ”perusteettoman suureksi.”¹¹⁸

Ratkaisun KKO 2010:38 osalta Salminen on esittänyt näkemyksensä, että vapautuakseen elatusavun suorittamisvelvollisuudestaan, etävanhemman tulee osoittaa osallistuvansa ”*jatkuvasti lapsen tarpeellisiin kustannuksiin*” tai muutoin maksuvelvollisuudesta vapautuminen voi tulla kysymykseen käytännössä, jos lapsella itsellään on poikkeuksellisen hyvä elatuskyky, jos etävanhemmalla on heikko elatuskyky tai, jos lähivanhemmalla on merkittävästi etävanhempaa suurempi elatuskyky.¹¹⁹

Viimeisenä KKO:n prejudikaateista ilmenevänä oikeusohjeena käsittelen vielä ratkaisun KKO 2010:37 tärkeintä antia tutkielmani aiheen kannalta. Kyseisessä ratkaisussaan KKO on ensimmäistä kertaa perustellut, miksi on tärkeää, että oikeusministeriön ohjetta sovelletaan myös tuomioistuimissa. KKO on perustellut tätä yhdenvertaisen kohtelun periaatteella.¹²⁰ Katson, että lausumallaan KKO on vahvistanut ohjeen asemaa työkaluna elatussopimusneuvotteluissa. Tämä tietenkin osaltaan ohjaa myös näkökulmaa, josta tarkastelen elatusapuun liittyviä kysymyksiä tutkielmassani. Arvioin elatusavun suuruuden määrittämistä vuoroasumistilanteessa erityisesti oikeusministeriön ohjeen asettamista lähtökohdista käsin, huomioiden kuitenkin, että KKO:n oikeuskäytännössä on käynyt niin ikään selväksi, ettei ohje sellaisenaan taivu vuoroasuvan lapsen elatusavun määrittämiseen.

KKO:n prejudikaatit tarjoavat epäilemättä tukea arvioitaessa vuoroasuvan lapsen elatusavun suuruutta. Ratkaisuisaan KKO ei kuitenkaan ole kirjoittanut perusteluissaan näkyviin sitä päättelyketjua, jonka perusteella elatusapumaksun suuruus on laskettu. Ratkaisuista huokuu mielestäni eräänlainen harkinnanvaraisuus. Esimerkiksi ratkaisuista viimeisimmässä ratkaisuistaan KKO on vahvistanut elatusavun määräksi kohtuulliseksi katsomansa summan.¹²¹ Kukin ratkaisuista on jäänyt elatusavun suuruuden osalta perustelematta.

---

¹¹⁸ Salminen 2010, s. 302.

¹¹⁹ Salminen 2010, s. 301.

¹²⁰ Aaltonen 2020, s. 514.

¹²¹ Aaltonen 2020, s. 546.

3.5 Turun hovioikeuden ratkaisu 687

THO on antanut vuoden 2020 lokakuussa vuoroasuvien lasten elatusapua koskevan ratkaisun 687 (*diaarinumero S 20/430*). Miksi olen valinnut hovioikeuden antaman ratkaisun osaksi tutkielmaani? Ensinnäkin, kuten olen edellä maininnut, viimeisin KKO:n antama elatusapuun ja vuoroasumiseen liittyvä ratkaisu on annettu vuonna 2010. Toisekseen sekä elatuslakia että lapsenhuoltolakia on päivitetty vuonna 2019 sisällyttämällä niihin kumpaankin vuoroasumista koskevaa sääntelyä ja kolmanneksi, THO on näkemykseni mukaan perustellut ratkaisunsa jokseenkin seikkaperäisesti ja osittain luovastikin.

THO on antanut ratkaisunsa tapauksessa, jossa kaksi lasta olivat asuneet vanhempiensa erosta saakka vuoroviikoin kummankin vanhemman luona. Tapauksessa lasten äiti on ollut lasten lähivanhempi, jolle Kela on maksanut lapsilisät. Vanhemmat olivat sopineet keskenään puolittavansa lasten erityiset kustannukset, ja lasten isä olikin heidän erostaan saakka kiistatta vastannut puolesta sanottuja kustannuksia. Riidatonta on ollut sekin, että isä on vastannut lasten puhelimiin liittyvistä kustannuksista yksin. Ennen riidan siirtymistä tuomioistuimeen, vanhemmat olivat käyneet neuvotteluja elatusapumaksujen suuruudesta lastenvalvojan luona. Neuvotteluiden aikana lasten isä oli ilmoittanut suostuvansa maksamaan aiemmin sovitun lisäksi 100 euroa elatusapua kummallekin lapselle. Lasten äiti ei kuitenkaan ollut hyväksynyt isän esittämää sovintoehdotusta.

Asian käräjäoikeuskäsittelyssä lasten isä oli esittänyt, että ottaen huomioon olosuhteet kokonaisuutena, hän on jo ”-- täyttänyt elatusvastuunsa täysimääräisesti”. Toissijaisen vastauksensa puitteissa hän oli vaatinut, että elatusavun määräksi tulee vahvistaa enintään 50 euroa kuukaudessa lasta kohden. Käräjäoikeus oli asiassa antamassaan tuomiossaan velvoittanut isän suorittamaan elatusapua kummallekin lapselle erikseen 50 euroa kuukaudessa ja sen lisäksi vahvistanut osapuolten välisen, lasten erityisiin kustannuksiin liittyvän maksukäytännön ja velvoittanut isän huolehtimaan vastaisuudessa lasten talvi- ja syyskenkähankinnoista ja äidin huolehtimaan lasten talvi- ja syystakkihankinnoista.

Lasten äiti on valittanut käräjäoikeuden tuomiosta hovioikeuteen ja vaatinut, että kummankin lapsen elatusapu korotetaan 100 euroon kuukaudessa. Huomionarvoista on, että hän on perustellut vaatimustaan toteamalla, ettei käräjäoikeuden laatima elatusapulaskelma ole ollut elatuslain mukainen, koska tuomioistuimella on asiassa käyttänyt oikeusministeriön ohjetta, vaikka se ei ollut ollut tilanteeseen soveltuva. Käräjäoikeus on elatusavun määrää arvioidessaan soveltanut ohjetta

vähentämällä lasten asumiskustannusten laskennallisen osuuden ainoastaan äidin puolella. Näin lasten äidin laskennallinen elatuskyky on tehdyssä laskelmassa edelleen noussut vähennettyjen asumiskustannusten määrällä. Valituksessaan lasten äiti on esittänyt, että vastaava vähennys olisi tullut toimittaa kummankin vanhemman kohdalla. Tällä hän on pyrkinyt osoittamaan, että hänellä on todellisuudessa ollut lasten isää heikompi elatuskyky.

Lasten isä on vastauksessaan niin ikään esittänyt, ettei oikeusministeriön ohje ole soveltunut heidän tapaukseensa. Hän on pitänyt käräjäoikeuden antamaa tuomiota oikeana. Perusteluna näkemykselleen ratkaisun oikeellisuudesta, hän on esittänyt, että hän on täyttänyt elatusvastuunsa täysimääräisesti lasten vuoroviikkoisen asumisen perusteella sekä laajalla osallistumisellaan lasten erityisiin menoihin. Toissijaisesti hän on vaatinut, että äidille maksetut lapsilisät huomioidaan äidin tulona, mikäli äidin asumiskustannuksista ei tehdä vähennystä lasten asumiskustannusten osalta. Toisaalta lasten äiti on siis väittänyt, että hänellä on tosiasiallisesti alhaisempi elatuskyky kuin lasten isällä ja toisaalta lasten isä väittänyt, että osapuolilla on jotakuinkin yhtäläinen elatuskyky. Vanhemmat ovat siis olleet eri mieltä siitä, kuinka heidän elatuskykynsä olisi tullut laskea.

THO on nimennyt sen ratkaistaviksi kysymyksiksi seuraavat: 1) kuinka asumiskulut tulee huomioida vanhempien elatuskykyä ja lasten elatuksen tarvetta arvioitaessa ja 2) mikä on lasten isän maksettavaksi määrättävän elatusavun kohtuullinen määrä? THO on ryhtynyt muotoilemaan ratkaisuaan esittelemällä asian kannalta relevantit normit. Ensimmäisenä se on avannut elatuslain 1 §:n asiasisällön ja kertonut, että kyseisen säännöksen nojalla lapsella on oikeus riittävään elatukseen, joka käsittää ”-- lapsen kehitystason mukaisten aineellisten ja henkisten tarpeiden tyydyttämisen, lapsen tarvitseman hoidon ja koulutuksen sekä tästä aiheutuvat kustannukset.” Toisena THO on kerrannut vanhempien elatusvelvollisuutta käsittelevän oikeusnormin sisällön toteamalla, että elatuslain 2.1 §:n nojalla vanhemmat vastaavat lapsen elatuksesta kykynsä mukaan. THO on todennut, että vanhempien elatuskyky arvioidaan lain osoittamien lähtökohtien pohjalta. Pidän merkittävänä sitä, että toisin kuin KKO antamissaan ratkaisuissa, THO on voinut hyödyntää elatuslakiin vuonna 2019 lisättyä 4.1 §:n 3 kohtaa, jonka nojalla vanhemmalle voidaan asettaa elatusavun suorittamisvelvollisuus, jos ”-- lapsi asuu vuorotellen hänen ja toisen vanhempansa luona --”. Katson, että tämä on keskeinen muutos aiempaan verrattuna, sillä KKO on joutunut tuomioissaan perustelemaan vanhemmalle asettamansa elatusavun suorittamisvelvollisuuden elatuslain 4.1 §:n 1 kohtaa soveltamalla. Elatuslakiin tehdyn lisäyksen myötä tuomioistuimen ei ole enää vuoroasumistilanteissa välttämätöntä osoittaa, että etävanhempi on laiminlyönyt

elatusvelvollisuutensa, vaan hänet voidaan velvoittaa maksamaan elatusapua, vaikka hänen voitaisiin katsoa huolehtineen lapsen elatuksesta.

THO on viitannut ratkaisussaan elatuslain muutokseen johtaneeseen hallituksen esitykseen (*HE 88/2018 vp*) ja tuonut esille, että siinä on lausuttu oikeusministeriön ohjeesta ”-- sekä yleisellä tasolla että sen soveltumisesta vuoroasumista koskeviin tilanteisiin.” THO on tuonut ratkaisussaan esille, että HE:ssä on muun muassa todettu, ettei oikeusministeriön ohjeessa ole huomioitu vuoroasumista koskevaa lainsäädäntöä ja, että vuoroasumistilanteissa sitä voidaan käyttää vain soveltuvien osien. Ennen kuin THO on alkanut arvioida asumiskustannuksia käsillä olevassa tapauksessa, se on luonut katsauksen ratkaisuun KKO 2010:38 ja maininnut, että kyseisessä ratkaisussa KKO on linjannut, että vuoroasumistapauksissa ohjeen mukainen tapa huomioida ainoastaan lapsen osuus lähivanhemman asumiskustannuksista voidaan katsoa etävanhemman näkökulmasta yksipuoliseksi. THO on todennut, että ratkaisu KKO 2010:38 ei tarjoa ”-- suoraa oikeusohjetta siitä, miten asumiskulut tulee ottaa huomioon lapsen elatuksen tarvetta laskettaessa, kun lapsi asuu vuoroviikoin vanhempien luona.” Se on kuitenkin katsonut, että sanotussa KKO:n ratkaisussa lähivanhemman asumismenoista on vähennetty lapsen osuus, joka on myös lisätty lapsen elatuksen tarpeeseen. Viimeisenä THO on todennut, että KKO on vuoden 2010 ratkaisussaan huomionut lapsen vuoroasumisen merkityksen suorittamallaan kohtuullisuusharkinnalla.

THO on huomionut lapsenhuoltolain muutoksen, jonka säätämisen myötä vuoroasuminen on ollut vuoden 2019 joulukuun alusta alkaen lain kirjaimessa nimenomaisesti mainittu lapsen vaihtoehtoinen asumisjärjestely. Seuraavaksi THO on kiinnittänyt huomioita ”yhden osoitteen ongelmaan” toteamalla: ”Vaikka vuoroasumista koskevassa sopimuksessa tai tuomioistuimen ratkaisussa on viimeksi mainitun lain [lapsenhuoltolaki] 7 b §:n 2 momentin ja 9 a §:n 2 momentin mukaan otettava kantaa siihen, kumpi osoite ilmoitetaan lapsen viralliseksi asuinpaikaksi, elatusasiassa ei lähtökohtaisesti ole vuoroviikoittaisen asumisen tilanteessa asiallista perustetta käsitellä lähivanhemman ja toisen vanhemman asumiskustannuksia, silloin kun ne ovat kohtuulliset, ja lapsen osuutta niistä toisistaan poikkeavalla tavalla.” THO on katsonut, että osan kummankin vanhemman asumiskustannuksista on katsottava kohdistuvan lapsen asumiseen ja, että lapsen osuus kummankin vanhemman asumiskustannuksista on edelleen lisättävä lapsen elatuksen tarpeeseen. Voisi sanoa, että THO on tehnyt jotain, mitä KKO on jättänyt ratkaisuisissaan tekemättä – nimittäin selittänyt jokseenkin konkreettisella tavalla, kuinka oikeusministeriön ohjetta on mahdollista sopeuttaa vuoroasumistilanteessa. KKO on aikanaan todennut, että ohjetta tulee vuoroasumistilanteessa käyttää soveltuvien osien, mutta ohjeen soveltuvia tai soveltumattomia osia se ei kuitenkaan ole eritellyt.

KKO:n käyttämä sanamuoto on epäilemättä jättänyt sijaa tulkinnalle, minkä THO on hyödyntänyt perustellessaan ratkaisuaan.

THO on pannut merkille vuoroasumisjärjestelyn tosiasiallisen luonteen toteamalla lasten isän vastaavan täysimääräisesti lasten juoksevista kuluista joka toinen viikko, kun lapset asuvat hänen luonaan, ja edelleen päätelty, että näin ollen hän maksaa ”-- käytännössä puolet elatusapulaskelman mukaisista yleisistä elinkustannuksista kummankin lapsen osalta.” THO on pitänyt riidattomana sitä, että lasten isä on maksanut puolet lasten harrastuskustannuksista ja vastannut kokonaisuudessaan lasten puhelinten hankintakustannuksista ja niiden kuukausimaksuista, joista viimeksi mainitut sisältyvät jo oikeusministeriön ohjeen mukaisiin yleisiin elinkustannuksiin. Lasten puhelinkustannusten sisällyttäminen lasten yleisiin kustannuksiin on pidettävä selvänä myös oikeusministeriön ohjeen sanamuodon perusteella.¹²²

Lapsilisät THO on huomionut ratkaisussaan ennennäkemättömällä tavalla. Se ei nimittäin ole huomionut lapsilisiä suoraan lasten elatuksen tarpeen vähennyksenä, kuten oikeusministeriön ohjetta tiukasti sovellettaessa tehdään, ja kuten KKO on oikeuskäytännössään tehnyt. Sen sijaan THO on lausunut, ettei käsillä olevassa tapauksessa ole ollut mahdollista jättää huomioimatta sitä, että ” -- lasten elatuksesta aiheutuvat muut kuin asumismenot jakautuvat vanhempien kesken varsin tasan, mutta lapsilisät maksetaan kokonaisuudessaan äidille.” Viimeksi mainitun lausunnon vaikutusta ratkaisunsa lopputulokseen THO ei ole nimenomaisesti yksilöinyt, mutta katson, että se on yhdessä muiden sen tekemien johtopäätösten kanssa vaikuttanut asiassa toimitetun viimekätisen kohtuullisuusarvioinnin lopputulokseen. THO on päätenyt pysyttämään käräjäoikeuden tuomion sellaisenaan voimassa. THO on antanut ratkaisunsa yksimielisesti.

Kaiken kaikkiaan THO on tehnyt ratkaisussa tarpeellisia huomioita vuoroasumisjärjestelyn erityisestä luonteesta suhteessa lapsen elatusavun määrään. Näkemykseni mukaan oikeusministeriön ohjeen hyödyntäminen myös vuoroasumistilanteissa on tarpeen etenkin ohjeessa julistettujen yhdenvertaisuus- ja ennakoitavuustavoitteiden vuoksi. Ohje on vuoroasumistilanteissa hyödynnettävissä etenkin siltä osin kuin sillä on otettu kantaa Suomessa asuvien lasten, kuten heidän vanhempiansakin keskimääräisiin elinkustannuksiin. Lapsen yleiset elinkustannukset toimivat laskennallisena lähtökohtana, kun arvioidaan hänen elatustarvettaan. THO on kuitenkin kohdistanut kritiikkiä oikeusministeriön ohjetta kohtaan vuoroasumisen kontekstissa. Kritiikki kohdistuu

---

¹²² OM 2007:2, s. 22–23.

ensinnäkin lapsen asumiskustannusten määrittämistapaan. THO on vienyt KKO:n vuonna 2010 aloittamaa pohdintaa pidemmälle. KKO on todennut ratkaisussaan 2010:38, että vuoroasumistilanteessa ohjeen mukaista tapaa huomioida lapsen osuus lähivanhemman asumiskustannuksista on pidettävä etävanhemman kannalta yksipuolisena. THO on jalostanut ajatusta ja uskaltanut kertomaan, kuinka lapsen asumiskustannukset tulee sen näkemyksen mukaan huomioida vuoroasumistilanteessa. Ratkaisussaan se on päätenyt siihen, että lapsen osuus tulee ottaa huomioon kummankin vanhemman asumiskustannuksissa ja vieläpä kummankin vanhemman tosiasiallisten asumiskustannusten mukaisessa suhteessa. Toisekseen THO on kritisoinut lapsilisän huomioimista vuoroasuvan lapsen elatusapua laskettaessa. THO on todennut, että vuoroasumistilanteessa toiselle vanhemmalle maksettuja lapsilisiä ei välttämättä tule ottaa huomioon lapsen elatuksen tarpeen vähennyksenä. Näin ainakin tilanteessa, jossa kummankin vanhemman voidaan katsoa yhtäläisesti osallistuvan sekä lapsen yleisiin että erityisiin kustannuksiin. THO ei ole huomionut lapsen äidille suoritettuja lapsilisiä hänen tulonaan, mutta mitä ilmeisimmin se on huomionut niiden yksipuolisen ohjautumisen osana viimekätistä kohtuullisuusharkintaansa.

4 Oikeusministeriön ohje

4.1 Oikeusministeriön ohjeesta yleisesti

Oikeusministeriössä on ainakaan tartuttu varsin pragmaattisella otteella kysymykseen lapselle suoritettavan elatusavun oikeasta suuruudesta. Oikeusministeriössä on lähdetty liikkeelle siitä, että elatusapumaksujen suuruuksiin on liittynyt yhdenvertaisuus- ja ennakoitavuusongelmia.¹²³ Pyrkimyksenään helpottaa ilmenneitä ongelmia, oikeusministeriö on asettanut vuonna 2005 työryhmän¹²⁴ pohtimaan, olisiko elatuslain suurpiirteistä sääntelyä sekä sen sisältämiä aukkoja mahdollista paikata antamalla lapselle maksettavan elatusavun suuruuden arvioimista koskeva ohjeistus lastenvalvojien käyttöön. Työryhmä on saanut kunnianhimoisen urakkansa valmiiksi vuoden 2006 ensimmäisellä puoliskolla ja luovuttanut laatimansa mietinnön (*oikeusministeriön työryhmämietintö 2006:10*) oikeusministeriölle toukokuun viimeisenä päivänä vuonna 2006.¹²⁵ Oikeusministeriö on antanut työryhmän luovuttaman mietinnön pohjalta ohjeensa lapselle

---

¹²³ OM 2006:10, s. 4.

¹²⁴ OM 2006:10, johdanto.

¹²⁵ Ibid.

maksettavan elatusavun suuruuden arvioimiseksi vuotta myöhemmin mietinnön palauduttua lausuntokierrokselta.¹²⁶

Oikeusministeriön ohjeen alussa tuodaan selkeällä tavalla ilmi, ettei sen antamisella ole ollut lainsäädännöstä johdettavaa perustaa. Koska ohjeen antaminen on ollut vailla lakimääräistä valtuutusta, ei sillä ole oikeudellisesti sitovaa vaikutusta.¹²⁷ Ohjeessa todetaan sen perustuvan elatuslaissa säädettyyn. Näin sen yleiseksi lähtökohdiksi on valittu elatuslaista ilmenevät peruseriaatteet, joiden valossa elatusavun suuruutta arvioidaan – elatusavun määrän on yksittäistapauksessa pohjaututtava aina lapsen yksilölliseen elatuksen tarpeeseen ja vanhempien elatuskykyyn.¹²⁸

Lainsäätäjä on sisällyttänyt lapsen elatusta koskevat laintasoiset oikeusnormit elatuslakiin. Mainittakoon jälleen, että elatuslaissa säännellään lapselle maksettavan elatusavun suuruutta ainoastaan hyvin yleisellä tasolla.¹²⁹ Ohjeellaan oikeusministeriö on pyrkinyt kokoamaan yksin kansiin elatusavun suuruuden arvioimiseen vaikuttavat seikat täsmentämällä elatuslaissa säädettyä ja huomioimalla sen, kuinka tuomioistuimet olivat soveltaneet elatuslakia.¹³⁰ Näkemykseni mukaan oikeusministeriön ohjeen tärkein anti on siinä esitelty laskukaava elatusavun suuruuden määrittämiseksi, kuten myös kattavat perustelut laskukaavan taustalla, sillä sekä lastenvalvojat että tuomioistuimet ovat omaksuneet ohjeen käyttöönsä, ja näin ollen se on vaikuttanut merkittävästi siihen, kuinka elatusapumaksun riittävyys ja kohtuullisuus tänä päivänä käsitetään.

Oikeusministeriön ohjeessa on huomautettu, että on mahdotonta laatia sellainen elatuslakiin perustuva ohje, jolla elatusavun suuruus voidaan selvittää ”-- esimerkiksi suoraan taulukosta vain muutaman huomioon otettavan tekijän perusteella.” Tämä on seurausta eritoten siitä, että elatuslain nojalla elatusapumaksun suuruus on aina arvioitava tapauskohtaisesti, monia erilaisia seikkoja huomioiden.¹³¹ Mikäli elatusapumaksut yritettäisiin räätälöidä yksittäisten lasten ja vanhempien kokonaistilanteeseen sopivaksi liian kaavamaisesti, lopputuloksena saattaisi usein olla suuruudeltaan kohtuuttoman elatusapumaksun vahvistaminen. Ohjeen antamisella on kaavamaisen ratkaisun

---

¹²⁶ OM 2007:2, johdanto.

¹²⁷ OM 2006:10, s. 6.

¹²⁸ OM 2007:2, s. 5.

¹²⁹ OM 2007:2, s. 4.

¹³⁰ OM 2007:2, s. 5.

¹³¹ Ibid.

tarjoamisen sijaan täsmennetty erinäisiä elatusavun suuruuteen vaikuttavia seikkoja ja sitä, kuinka suuri vaikutus kullakin yksittäisellä seikalla tulee olla elatusapumaksun suuruuteen.¹³²

Ohje ei ole juridisesti sitova. Ohjeessa on toisaalta tuotu esille, että sen lähtökohtana on, että sosiaaliviranomainen vahvistaa vanhempien välisen elatussopimuksen sellaisenaan ja toisaalta sen tekstissä on korostettu vanhempien sopimusvapauden rajoittamista. Lastenvalvojan tulee vanhempien sopimusta vahvistaessaan ensin harkita elatuslain 8.2 §:n nojalla, onko vahvistettavaksi esitetty sopimus sopijapuolten kannalta kohtuullinen ja toteuttaako se lapsen oikeuden riittävään elatukseen.¹³³ Lienee syytä todeta, että vanhempien välisen sopimusvapauden rajoittamisen kannalta merkittävää on myös elatusavun yhteys elatustukilain (580/2008) mukaiseen elatustukeen. Elatustukilain 6 §:ssä säädetään elatustuen saamisen edellytyksistä seuraavasti:

”Lapsella on oikeus elatustukeen, kun:

- 1) -- ;*
- 2) elatusapu ei ole vahvistettu maksettavaksi elatusvelvollisen puutteellisen elatuskyvyn vuoksi;*
- 3) elatusapu on vahvistettu maksettavaksi 9 §:ssä tarkoitettua täysimääräistä elatustukea pienempänä elatusvelvollisen puutteellisen elatuskyvyn vuoksi; --”*

Oikeus valtion varoista lapselle suoritettavaan elatustukeen syntyy ensinnäkin elatuslain 6.1 §:n 2 kohdan nojalla, mikäli elatusapu on jätetty kokonaan vahvistamatta maksettavaksi elatusvelvollisen vanhemman puuttuvan elatuskyvyn vuoksi. Toisekseen oikeus elatustukeen syntyy, jos vanhemman maksettavaksi on vahvistettu elatustuen täyttä määrää pienempi elatusapumaksu elatusvelvollisen vanhemman puutteellisen elatuskyvyn perusteella. Lapselle ei siis synny oikeutta elatustukeen, mikäli vanhemmat ovat sopineet elatusapumaksun elatustuen täyttä määrää pienemmäksi ilman laissa hyväksyttyä perustetta. Hyväksyttävänä perusteena täysimääräisen elatustuen määrää pienemmälle, elatustukioikeuden perustavalle elatusapumaksulle voidaan pitää ainoastaan elatusavun maksajan puutteellista tai puuttuvaa elatuskykyä.

Vuonna 2022 Kelan maksaman elatustuen täysi määrä on 172,59 euroa kuukaudessa lasta kohden.¹³⁴ Käytännössä oikeus elatustukeen syntyy vasta, kun lastenvalvoja on vahvistanut vanhempien

---

¹³² OM 2007:2, s. 5.

¹³³ Gottberg 2013, s. 214.

¹³⁴ <https://www.kela.fi/elatustuki-maara-ja-maksaminen> (luettu 1.2.2022).

sopimuksen, jolla vanhemmat ovat sopineet elatusavun määräksi summan, joka on suuruudeltaan alle 172,59 euroa kuukaudessa. Ennen kuin lastenvalvoja voi vahvistaa vanhempien välisen sopimuksen lapselle suoritettavaa elatusapua koskien, tulee hänen selvittää, ovatko sopimuksen vahvistamisen edellytykset käsillä. Tässä tarkoituksessa lastenvalvoja hyödyntää elatusapulaskelmaa, joka perustuu oikeusministeriön ohjeeseen.¹³⁵ Mikäli elatusavun maksajan elatuskyky on elatusapulaskelman mukaan alle 172,59 euroa kuukaudessa, lastenvalvoja voi vahvistaa elatussopimuksen ja kirjata sopimuksen lisätieto-osioon maininnan siitä, että elatusavun määrän syynä on elatusavun maksajan puutteellinen tai puuttuva elatuskyky. Lastenvalvojan luona asioitaessa elatusapulaskelman täyttäminen on käytännössä hyvin yleinen edellytys Kelan elatustuen täyden määrän alittavan elatusapumaksun vahvistamiselle. Eri asia on kuitenkin, että vanhemmilla on oikeus sopia keskenään myös alemmasta elatusapumaksusta, mutta tällöin oikeutta Kelan maksamaan elatustukeen ei voi syntyä. Jälleen, lastenvalvojan tulee joka tapauksessa harkita, onko vanhempien sopimus, jolla he ovat sopimassa elatustuen täyttä määrää alhaisemmasta elatusapumaksusta, elatuslain 8.2 §:n nojalla vahvistettavissa.

Katson, että oikeusministeriön ohje osaltaan muotoaa lastenvalvojan harkintavallan rajoja, vaikka se onkin oikeudelliselta luonteeltaan suositus. Käytännössä sen harkintavaltaa muotoava vaikutus seuraa siitä, että ohjeen antamisessa on ollut kysymys elatuslain säännösten ”-- tulkinnallisesta täsmentämisestä ja täydentämisestä[.]” ja toisaalta siitä, että ohjeessa on myös huomioitu se, miten elatuslakia on tulkittu tuomioistuimissa.¹³⁶ Voidaan väittää, että lakitekstille on aina tarpeen antaa tulkinnan avulla merkityssisältö, koska, kuten Aulis Aarniokin on todennut, ”-- sanoilla ei ole ”oikeita” merkityksiä”, vaan ”[j]okainen ilmaisu – sana ja lause – on kontekstisidonnainen --”.¹³⁷ Toisaalta lainkäyttöviranomaisten päätöksiä voidaan pitää oikeuslähteinä.¹³⁸ Myös Tolonen on todennut, joskin implisiittisesti, että oikeuskäytäntöä on pidettävä oikeuslähteenä sen muista oikeuslähteistä poikkeavasta luonteestaan huolimatta.¹³⁹ Ohjeessa on siis kysymys tulkinnasta, jonka oikeusministeriö on antanut elatuslain säännöksille seuraamalla muun muassa tuomioistuimissa toteutunutta tulkintakäytäntöä. Oikeusministeriön antama laintulkinta, eli konkreettisesti sen antama

---

¹³⁵ Elatusapulaskelma on lastenvalvojen hyödyntämä apuväline, jonka avulla on mahdollista selvittää oikeusministeriön antamaa ohjetta seuraten elatusapumaksun kohtuullinen suuruus yksittäistapauksessa. Laskelma laskee ehdotuksen elatusavun määräksi, kun siihen on syötetty tietyt euromääräiset lähtöarvot. Virtuaalinen sosiaali- ja terveystalvelukeskus (*Virtu*) tarjoaa myös yleiseen käyttöön verkkoselainpohjaisen elatusapulaskurin ([https://virtu.fi/laskurit/elatusapulaskuri;](https://virtu.fi/laskurit/elatusapulaskuri; tietosijainti tarkistettu 2.2.2022) tietosijainti tarkistettu 2.2.2022), jonka avulla vanhemmat voivat halutessaan omatoimisesti selvittää lapselle suoritettavan elatusapumaksun ’oikeaa’ suuruutta omassa tilanteessa. Kuten lastenvalvojan hyödyntämä elatusapulaskelma, myös verkosta löytyvä elatusapulaskuri perustuu vastaavalla tavalla oikeusministeriön ohjeeseen.

¹³⁶ OM 2007:2, s. 5.

¹³⁷ Aarnio 1989, s. 165.

¹³⁸ Aarnio 1989, s. 230.

¹³⁹ Tolonen 2003, s. 119.

ohje, on edelleen KKO:n oikeuskäytännössä nostettu ratkaisuperusteiden joukkoon ja näin käytännössä kohotettu heikosti velvoittavaksi oikeuslähteeksi.¹⁴⁰ Vaikkakin tietyin varauksin silloin, kun kysymys on vuoroasuvan lapsen elatusavun määrittämisestä.¹⁴¹ Aarnion mukaan tuomioistuinratkaisuihin käy ilmi, mitkä normit ”viralliskoneisto on katsonut yhteiskunnassa sitoviksi.”¹⁴²

Elatuslain 8.2 §:n nojalla lastenvalvojan tulee harkita, onko vahvistettava sopimus elatuslain säännösten mukainen. Kyseisessä lainkohdassa on painotettu, että ”[e]nnen sopimuksen vahvistamista lastenvalvojan on erityisesti harkittava, voidaanko sopimusta pitää kohtuullisena ottaen huomioon lapsen oikeus riittävään elatukseen, vanhempien maksukyky sekä muut asiaan vaikuttavat seikat siten kuin edellä 1–3 §:ssä sekä 6 §:ssä on säädetty[.]” Katson, että oikeusministeriön ohje, ensisijaisesti lastenvalvojien käyttöön laadittuna¹⁴³, on ohjenuora, jota lastenvalvojien on mahdollista, ehkä jopa välttämätöntäkin, hyödyntää harkintansa tukena, kun otetaan huomioon elatusvelvollisten vanhempien ja elatusapua saavien lasten keskinäisen yhdenvertaisuuden ja elatusapumaksujen ennakoitavuuden vaatimukset. Lastenvalvojalla tulee ainakin olla vahvat perusteet ohjeen soveltamatta jättämiselle yksittäisessä tapauksessa. Lastenvalvoja voinee perustellusti luopua ohjeen soveltamisesta kuitenkin, jos yksittäistapauksen sopijapuolet yhdessä niin toivovat. Toki lastenvalvojan tulee tällaisessakin tilanteessa selvittää sopijapuolille, miksi ohjetta yleensä käytetään ja, mikä sen käytännönmerkitys on arvioitaessa elatusapumaksun suuruutta.

Kuten elatuslain säännöksissä, myös ohjeessa elatusapumaksun suuruus perustuu viime kädessä lapsen yksilöllisesti määritettyyn elatuksen tarpeeseen ja vanhempien elatuskykyyn. Ohje on laadittu pitäen silmällä sen laatimiseen aikaa tavanomaisia tilanteita, joissa toisen vanhemman tulee vastata elatusvelvollisuudestaan maksamalla lapselle elatusapua. Tavanomaisilla tilanteilla tarkoitetaan tässä yhteydessä sitä, että lapsi asuu ainoastaan toisen vanhempansa luona ja tapaa toista vanhempansa säännöllisesti.¹⁴⁴

---

¹⁴⁰ Ks. esim. Aarnio 1989, s. 220–221.

¹⁴¹ Viitaten siihen, että KKO on todennut yksiselitteisesti, että oikeusministeriön ohje ei sovellu sellaisenaan vuoroasuvan lapsen elatusavun arvioimiseen. Ks. esim. ratkaisu KKO 2010:38, jonka perustelukappaleessa 14 on lausuttu, että lapsen osuuden huomioimista ainoastaan lähivanhemman asumiskustannuksista voidaan pitää etävanhemman kannalta yksipuolisena, kun kysymys on vuoroasumistilanteesta. KKO on ratkaisunsa perustelukappaleessa 15 todennut lisäksi, että vuoroasumistilanteessa oikeusministeriön ohjeen mukaista suppeaa luonapitovähennystä voidaan arvostella.

¹⁴² Aarnio 1989, s. 231.

¹⁴³ OM 2007:2, s. 6.

¹⁴⁴ Ks. esim. Aaltonen 2020, s. 514.

4.2 Lapsen elatuksen tarve ohjeen mukaan

Oikeusministeriön ohjeessa lapsen elatuksen tarve on jaoteltu lapsen yleisiin elinkustannuksiin ja erityisiin elinkustannuksiin.¹⁴⁵ Yleiset kustannukset kattavat, ainakin teoriassa, lapsen peruskulutuksesta aiheutuvat menot. Peruskulutusta on avattu ohjeen tekstissä luonnehtimalla, että kyse on hyödykkeistä, joita ”*kaikki tai lähes kaikki tiettyyn ikäryhmään kuuluvat lapset yleensä tarvitsevat elatukseensa.*” Tarkemmin ilmaistuna kyse on muun muassa lapsen ravinnosta, vaatetuksesta ja tavanomaisesta virkistys- ja harrastustoiminnasta aiheutuvista kustannuksista.¹⁴⁶ Toisin kuin erityiset kustannukset, lapsen yleiset kustannukset määritetään ohjeessa kaavamaisesti ainoan huomioitavan muuttujan ollessa lapsen ikä. Ohjeessa tällaista valintaa on perusteltu jälleen pyrkimyksellä yhdenmukaistaa elatusapumaksujen suuruuksia ja pyrkimyksellä saavuttaa oikeudenmukainen lopputulos.¹⁴⁷ Oikeuskäytännössä on niin ikään toteutunut tällainen analyttinen jaottelu lapsen yleisten ja erityisten kustannusten välillä.¹⁴⁸ Ohjetta antaessaan oikeusministeriö on huomioinut myös sen, millä tavalla elatuslakia on tulkittu ja sovellettu tuomioistuimissa.

Ohjeessa yleisten kustannusten perustaksi valittuja euromääriä on perusteltu *Tilastokeskuksen* tuottamalla kulutustutkimuksella vuosilta 2001–2002. Tutkimuksen perusteella määritettyjen yleisten kustannusten suuruus on edelleen tarkistettu ohjeen antamista edeltävän vuoden elinkustannusindeksiin.¹⁴⁹ Yleisten kustannusten suuruus on sittemmin tarkistettu säännöllisesti, jotta ne vastaisivat mahdollisimman ajankohtaisesti elinkustannusten tasoa. Lapsen yleisten kustannusten suuruus on määritelty ohjeessa laajan ihmisjoukon keskimääräisten kulutustottumusten pohjalta. Näkemykseni mukaan tällä on vahvan looginen perusta, sillä ohjeen antamisella on muiden tavoitteidensa ohella pyritty parantamaan lasten keskinäistä yhdenvertaisuutta koko maan laajuisesti. Katson, että keskiarvojen hyödyntäminen toteuttaa yhdenvertaisuuspyrkimystä parhaalla mahdollisella tavalla.

Yleiset kustannukset on porrastettu kolmeen luokkaan lapsen iän mukaisesti. Ensimmäinen ikäluokka kattaa 0–6-, toinen 7–12- ja kolmas 13–17-vuotiaat lapset. Ohjeessa on todettu kulutustutkimuksen tuloksien viittaavan siihen, että lapsen peruskulutuksen hintalappu on olennaisella tavalla sidoksissa

---

¹⁴⁵ OM 2007:2, s.6.

¹⁴⁶ Ibid.

¹⁴⁷ OM 2007:2, s. 7.

¹⁴⁸ Ks. Esim. Kangas 2002, s. 511–512.

¹⁴⁹ OM 2007:2, s. 7.

lapsen ikään.¹⁵⁰ Koska elatusapu suoritetaan elatuslain 6.1 §:n nojalla kuukausittain etukäteen, jollei muuta ole sovittu tai toisin määrätty, oikeusministeriön ohjeessa on tarkasteltu sekä lapsen elatuksen tarvetta että vanhempien elatuskykyä kuukausikohtaisesti. Tästä luonnollisesti seuraa se, että myös yleisten kustannusten suuruus on määritetty ohjeessa kuukausikohtaisesti. Nuorimpaan ikäluokkaan kuuluvien lasten yleiset kustannukset ovat olleet ohjeen antamisen aikaan 250 euroa kuukaudessa, keskimmäiseen ikäluokkaan kuuluvien 290 euroa ja vanhimpaan ikäluokkaan kuuluvien 390 euroa kuukaudessa.¹⁵¹ Yleisten kustannusten euromääriä on sittemmin tarkistettu ikäluokittain useaan kertaan. Tutkielman kirjoittamisen aikaan vastaavat summat ovat olleet 316, 368 ja 496 euroa kuukaudessa.¹⁵²

Lapsen erityiset kustannukset muodostavat toisen osan elatuksen kokonaistarpeesta. Erityiset kustannukset on erikseen jaoteltu lapsen osuuteen vanhemman nettomääräisistä asumiskustannuksista, lapsen päivähoitokuluihin, kouluikäisen lapsen aamu- ja iltapäivätoiminnan kuluihin, lapsen koulutuskustannuksiin, lapsen erityisiin harrastuskustannuksiin, lapsen vakuutusmaksuihin ja erityisiin terveydenhoitokustannuksiin sekä lapsen muihin erityisiin kustannuksiin.¹⁵³ Ohjeessa on mainittu, että lapsen erityiset kustannukset ovat sen luonteisia, että ne on otettava huomioon yksilöllisesti, koska niiden suuruus vaihtelee merkittävästi ja on riippuvainen *”joko lapsen yksilöllisistä tarpeista tai perheen elinolosuhteista.”*¹⁵⁴ Erityisinä kustannuksina huomioitavia menoeriä yhdistää se, että niiden suuruus määritetään aina tapauskohtaisesti.

Erityiset kustannukset ovat sellaisia, jotka eivät normaaliarjen puitteissa tyypillisesti jakaudu tasan elatusvelvollisten vanhempien välillä. Jos tarkastellaan esimerkiksi lapsen päivähoitoa, tyypillisesti vain toinen vanhemmista saa siitä laskun maksettavakseen. Ilman etävanhemman vapaaehtoista osallistumista laskun maksamiseen, vastuu sen suorittamisesta jää yksin lähivanhemman kontolle. Toisena esimerkkinä voidaan mainita lapsen vakuutusmaksut. Lähtökohtaisesti esimerkiksi lapsen henkilövakuutus on otettu vain toisen vanhemman nimiin. Vakuutuslasku ohjautuu vakuutuslaskunottajalle. Jälleen, mikäli toinen vanhempi ei vapaaehtoisesti osallistu laskun maksamiseen, vakuutuksen lapselle ottanut vanhempi joutuu vastaamaan sen maksamisesta yksin. Sama ongelma koskee myös muita lapsen erityisiä menoja. Kustannusvastuun epä tasaista jakautumista elatusvelvollisten vanhempien välillä voidaan korjata vahvistamalla toisen vanhemman

---

¹⁵⁰ OM 2007:2, s. 7.

¹⁵¹ Ibid.

¹⁵² STM 9/2021, s. 2.

¹⁵³ OM 2007:2, s. 24–29.

¹⁵⁴ OM 2007:2, s. 24.

maksettavaksi elatusapumaksu.¹⁵⁵ Mahdollista kuitenkin on, että vanhemmat vapaaehtoisesti vastaavat lapsen erityisistä kustannuksista joko puoliksi tai elatuskykyjensä mukaisessa suhteessa, jolloin elatusapua ei välttämättä ole tarpeen vahvistaa maksettavaksi.

Lapsen osuus vanhemman nettoasumiskustannuksista on syytä ottaa erityisen tarkastelun kohteeksi. Oikeusministeriön ohjeessa on pohjustettu asumiskustannusten huomioimista sillä, että osa lähivanhemman asumiskuluista johtuu siitä, että myös lapselle tulee olla riittävästi tilaa asunnossa. Näin ollen lähivanhemman asumiskulujen katsotaan osittain koostuvan lapsen asumiskuluista ja siksi ne on perusteltua huomioida lapsen elatuksen tarpeessa.¹⁵⁶ Lapsen osuus lähivanhemman asumiskustannuksista on määritetty prosenttiosuutena asumisen kokonaiskustannuksista. Ohjeessa on selostettu, että prosenttiluku on määritetty OECD:n modifioidun kulutusyksikkömallin mukaan. Jos lähivanhemman taloudessa asuu yksi alaikäinen lapsi, katsotaan lapsen osuudeksi 23 prosenttia asumiskustannusten kokonaismäärästä.¹⁵⁷ Mikäli taloudessa asuu kaksi alaikäistä lasta, on kummankin osuus 19 prosenttia ja kolmen lapsen tapauksessa kunkin osuus on 16 prosenttia. Asumiskustannusten nettomäärällä tarkoitetaan sitä osuutta vanhemman asumiskustannuksista, joka jää hänen maksettavakseen esimerkiksi yleisen asumistuen vähentämisen jälkeen.¹⁵⁸

Katson, että lapsen päivähoitokulut eivät kaipa tarkkaa analyysia, mitä tulee niiden huomioimiseen lapsen elatuksen tarpeessa. Katson toisaalta, että päivähoitokulujen määrä vaatii tarkastelua. Suomessa lapsen päivähoitomaksun suuruutta säännellään varhaiskasvatuksen asiakasmaksuista annetussa laissa (1503/2016, *varhaiskasvatusmaksulaki*) silloin, kun kysymys on varhaiskasvatuksesta, joka järjestetään kunnallisessa päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Varhaiskasvatusmaksulain 3 §:ssä on säädetty, että varhaiskasvatuksesta perittävä maksu saa olla enintään palvelun tuottamisesta aiheutuvien kustannusten suuruinen ja, että se voidaan periä perheen maksukyvyn mukaisesti. Silloin, kun kysymys on kokoaikaisesta varhaiskasvatuksesta, perittävä maksu määräytyy lain 5 §:n nojalla. Lain 5.1 §:n nojalla kokoaikaisen varhaiskasvatuksen kuukausimaksu voi olla maksimissaan perheen pääluvun mukaan määräytyvän maksuprosentin osoittama euromäärä kuukausitulosta, joka ylittää vähimmäistulorajan. Kyseisen säännöksen 2 momentista käy ilmi maksun suuruuden määrittävät maksuprosentit ja tulorajat. Havainnollistan tätä kahden esimerkin avulla.

---

¹⁵⁵ HE 88/2018 vp, s. 69.

¹⁵⁶ OM 2007:2, s. 24.

¹⁵⁷ Ibid.

¹⁵⁸ Ibid.

Esimerkki 1

Kunnallisessa päivähoitossa oleva lapsi asuu äitinsä kanssa. Talouteen ei kuulu muita henkilöitä. Äidin kuukausittainen bruttotulo on 2 500 euroa. Esimerkkitapauksessa varhaiskasvatuksesta perittävä maksu on 67 euroa kuukaudessa. Edellinen summa on saatu vähentämällä vanhemman kuukausitulosta varhaiskasvatusmaksulain 5.2 §:n mukaisen vähimmäistulorajan määrä (1 915 euroa) ja kertomalla saatu erotus saman lainkohdan mukaisella maksuprosentilla (11,5). Varhaiskasvatusmaksulain 4.4 §:n nojalla maksun määrä pyöristetään lähimpään euromäärään.

$$[(2\,500\text{ €} - 1\,915\text{ €}) \times 11,5] / 100 = 67,275\text{ €} \approx 67\text{ €}$$

Esimerkki 2

Tilanne on muutoin sama kuin Esimerkissä 1, mutta nyt äidin ja lapsen kanssa asuu samassa taloudessa äidin aviomies, joka ei ole kuitenkaan lapsen isä. Taloudessa asuu myös äidin aviomiehen 16-vuotias lapsi aiemmasta parisuhteesta. Äidin aviomiehen kuukausittainen bruttotulo on niin ikään 2 500 €. Tässä esimerkkitapauksessa lapsen varhaiskasvatuksesta perittävä maksu on 233 euroa.

$$[(2\,500\text{ €} + 2\,500\text{ €} - 2\,053\text{ €}) \times 7,9] / 100 = 232,813\text{ €} \approx 233\text{ €}$$

Varhaiskasvatuksesta perittävän maksun suuruus riippuu ruokakunnan pääluvusta ja ruokakunnan jäsenten yhteenlasketuista bruttotuloista. Esimerkkitapausten keskinäinen vertailu osoittaa, että lapsen päivähoitokustannus voi olla merkittävä menoerä, jonka lopulliseen suuruuteen voi vaikuttaa myös sellaisen henkilön tulot, joka ei ole lasta kohtaan elatusvelvollinen. Edellinen johtuu siitä, että varhaiskasvatusmaksulain 11.1 §:n nojalla varhaiskasvatuksesta määrättävästä maksusta päätettäessä huomioidaan perheen tuloina muiden ohessa myös lapsen ja hänen vanhempansa kanssa ”-- yhteistaloudessa avioliitossa tai avioliitonomaisissa olosuhteissa elävän henkilön veronalaiset ansio- ja pääomatulot sekä verosta vapaat tulot.”

Mitä tulee lapsen vakuutusmaksuihin ja erityisiin harrastus- ja terveydenhoitokustannuksiin, otetaan ne erikseen huomioon lapsen elatuksen tarpeessa. Kyseiset kustannuserät ovat lähtökohtaisesti perusteiltaan ja määrältään selkeitä. Vakuutusmaksun suuruus käy ilmi vakuutuskirjasta ja vakuutuksen vuosimaksu on vaivatta jyvitetävissä kuukausikohtaiseksi elatusapulaskelmaa varten. Erityisestä harrastuksesta aiheutuvat kustannukset saattavat tapauskohtaisesti olla euromääräisesti

merkittäviä. Esimerkiksi teini-ikäisen lapsen jääkiekkoharrastus saattaa kaikkine kuluineen maksaa jopa satoja euroja kuukaudessa. Erillään asuvat elatusvelvolliset vanhemmat voivat tietenkin sopia, että he kumpikin osallistuvat lapsen harrastusmenoihin tasapuolisesti. Mahdollista on sekin, että esimerkiksi lähivanhempi hankkii kustannuksellaan lapselle lapsen harrastuksen edellyttämät varusteet, maksaa lisenssimaksut ja hoitaa kilpailureissujen matka- ja majoituskustannukset ja osallistumismaksut. Mikäli tilanne on viimeksi mainittu, pohdittavaksi tulee, kuinka ensivaiheessa lähivanhemman suorittamat kustannukset tasataan vanhempien kesken. Elatusapumaksun vahvistaminen tarjoaa yhden mahdollisen ratkaisukeinon.

Oikeusministeriön ohjeen mukaan lapsen erityiset terveydenhoitokustannukset tulevat huomioiduiksi hänen elatuksen tarpeessaan. Ohjeen tekstissä on todettu, että lapsen yleisiin kustannuksiin varatulla rahasummalla katetaan lapsen määrältään vähäiset terveydenhoitokulut. Samassa yhteydessä on selvennetty, että esimerkiksi reseptilääkkeistä aiheutuvat kulut, hammashoitokulut ja poliklinikkamaksut huomioidaan lapsikohtaisesti. Kustannusten tulee olla sekä pitkäaikaisia että lapselle tarpeellisia.¹⁵⁹ Kustannusten tarpeellisuutta on avattu lausumalla, että kyse on pääsääntöisesti julkisten terveydenhuoltopalveluiden käyttämisestä aiheutuvista kustannuksista. Ohjeen perusteella on selvää, että terveydenhoitokustannukset otetaan lapsen tarpeessa huomioon koko määrältään, kun niistä on ensin vähennetty lakiperusteiset korvaukset.¹⁶⁰

Lapsen elatuksen tarpeessa voidaan ohjeen mukaan huomioida lapsen muut erityiset kustannukset. Ohjeessa ei ole suorasanaisesti kerrottu, minkälaiset kustannukset voisivat kuulua tämän kohdan alle. Ohjeessa on kuitenkin todettu, että kaikkien lapsen tarpeiden nimeäminen on mahdotonta ja siksi muina kustannuksina voidaan ottaa huomioon edellä mainittuihin kustannustyyppisiin rinnastuvia, *”lapsen erityisestä tarpeesta johtuvia kustannuksia.”*¹⁶¹

Tilannekohtaisesti lapsen erityiset kustannukset voivat olla määrältään jopa lapsen yleisiä elinkustannuksia suuremmat. Erityisten kustannusten määrään vaikuttavat olennaisesti lapsen henkilökohtaiset taipumukset, lapsen ikä ja vanhempien varallisuusasema. Jos vuoroasuvan lapsen lähivanhempi yksin vastaa lapsen erityisistä kustannuksista, voidaan lähtökohtaisesti pitää selvänä, että etävanhempi voidaan tällä perusteella velvoittaa suorittamaan lapselle elatusapua. Viime kädessä tämä kuitenkin riippuu kummankin vanhemman elatuskyvystä.

---

¹⁵⁹ OM 2007:2, s. 28.

¹⁶⁰ OM 2007:2, s. 29.

¹⁶¹ Ibid.

4.3 Vanhempien elatuskyky ohjeen mukaan

Ohjeen mukaan vanhemman elatuskyky on hänen kuukausittaisten nettotulojensa ja hänen tiettyjen, pakollisten menojensa erotus. Vanhemman tuloina huomioidaan sekä ansio- että pääomatulot. Poikkeuksellisissa tapauksissa myös vanhemman varallisuus otetaan huomioon hänen elatuskyvyssään. Tällainen tilanne voi olla käsillä esimerkiksi silloin, kun vanhemmalla ei ole lainkaan tuloja, mutta hänellä on kuitenkin perusvarallisuuteen kuulumatonta omaisuutta, jonka realisoimalla hän voisi vastata lapsen elatuksesta. Vanhemman elatuskyvyssä voidaan huomioida toisaalta hänen potentiaaliset tulonsa eli hänen ansaintamahdollisuutensa.¹⁶² Ansaintamahdollisuudet huomioidaan, jotta elatusvelvollinen vanhempi ei voisi tarkoituksellisesti pienentää elatusvastuutaan jättämällä käyttämättä mahdollisuutensa hankkia tuloja.¹⁶³ Vanhempi ei voi esimerkiksi perusteetta irtisanoutua työstään välttääkseen velvollisuutensa suorittaa lapselle elatusapua, koska tällaisessa tilanteessa hänen tuloja voidaan huomioida sen suuruusina kuin ne olisivat ilman irtisanoutumista.¹⁶⁴

Vanhemman elatuskyvyn vähennyksenä otetaan huomioon vanhemman omat yleiset elinkustannukset. Näiden kohdalla jako on kaksiportainen. Tällä hetkellä yksinasuvan vanhemman yleisinä elinkustannuksina huomioidaan kaavamaisesti 634 euroa kuukaudessa¹⁶⁵. Mikäli vanhempi asuu yhteisessä taloudessa avo- tai aviopuolisonsa kanssa, on tehtävän vähennyksen suuruus, jälleen kaavamaisesti, 534 euroa kuukaudessa¹⁶⁶. Yleisiin elinkustannuksiin laskennallisesti varattavalla summalla vanhemman on tarkoitus kyetä tyydyttämään omista perustarpeistaan aiheutuvat kustannukset. Näitä ovat esimerkiksi ravinnosta, henkilökohtaisen hygienian hoitamisesta ja tietoliikenneyhteyksistä aiheutuvat menot.¹⁶⁷ Kysymys on käytännössä siitä, että vanhemman on kyettävä vastaamaan myös omasta elatuksesta.

Toisin kuin yleiset elinkustannukset, vanhemman vakituisen asunnon asumismenot määritetään tapauskohtaisesti ja ne otetaan ohjeen mukaan lähtökohtaisesti huomioon todellisen suuruusina. On kuitenkin mahdollista, että esimerkiksi laskelmassa huomioitavaa asunnon vuokraa kohtuullistetaan,

---

¹⁶² OM 2007:2, s. 31.

¹⁶³ OM 2007:2, s. 34.

¹⁶⁴ Ks. esim. KKO 2020:60, jonka perustelukappaleissa 19 tuomioistuin on todennut, että ”-- [v]anhemman elatuskyvyn arviointia ei voida kuitenkaan perustaa pelkästään tosiasialliseen taloudelliseen asemaan silloin, kun vanhemman tulot ilman hyväksyttävää syytä jäävät vähäisiksi --” ja, että ”-- [e]latusvastuuta onkin vakiintuneesti pidetty ankaroitettuna vastuuna, millä on viitattu muun muassa siihen, että elatusvelvollinen ei voi ilman hyväksyttävää syytä heikentää elatuskykyään.”

¹⁶⁵ STM 9/2021, s. 2.

¹⁶⁶ Ibid.

¹⁶⁷ OM 2007:2, s. 64.

jos vanhemman on katsottava vuokranneen tuloihinsa nähden aivan liian kalliin asunnon. Ohjeen mukaan huomioon otettavia asumiskustannuksia voidaan kohtuullistaa myös sillä perusteella, että niiden suuruus ylittää selvästi ”paikkakunnalla kohtuullisina pidettävät menot.”¹⁶⁸ Tämä osaltaan korostaa vanhemman ankaraa vastuuta lapsen elatuksesta, sillä vanhempi ei voi heikentää elatuskykyään asumalla liian kalliisti. Ohjeen mukaan kummankin vanhemman todellisista asumiskustannuksista vähennetään vanhemmalle mahdollisesti maksettavan yleisen asumistuen määrä.¹⁶⁹ Varsin merkittävää on se, että oikeusministeriön ohjeessa on todettu, että vanhemman asumiskustannukset voidaan huomioida siten, että ”jonkin verran kohtuullista tarvetta suuremmastakin asunnosta aiheutuvat kustannukset voidaan ottaa kokonaisuudessaan huomioon --”, mikäli olemassa olevan asunnon säilyttäminen on perusteltua, kun otetaan huomioon muun muassa asunnon sijainti suhteessa lapsen kouluun ja päiväkotiin. Samoin ohjeessa on esitetty, että lapsesta erossa asuvan vanhemman asumiskustannusten kohtuullisuutta arvioitaessa on otettava huomioon lapsen tapaamisoikeus ja siitä aiheutuva lapsen tarvitsema lisätila. Vuoroasumistilanteita silmällä pitäen edellinen huomio saa näkemykseni mukaan lisäarvoa.¹⁷⁰

Elatusavun laskemisen kannalta huomionarvoista on, että määritettäessä lapsen lähivanhemman nettoasumiskustannuksia, ohjeen mukaan hänen asumismenoistaan vähennetään lapsen asumiskustannusten osuus. Vähennetty osuus siirretään edelleen lapsen elatuksen tarpeessa huomioitavaksi. Tällä on tietenkin myös vanhemman elatuskykyä laskennallisesti korottava vaikutus.¹⁷¹ Elatusvelvollisten vanhempien tasavertainen kohtelu puoltaa sitä, että heidän asumiskustannustensa suuruus määritetään symmetristen periaatteiden pohjalta. Eri asia on tietenkin se, että vanhemmilla voi tosiasiallisesti olla erisuuruiset asumismenot.

4.4 Ohjeen puutteet vuoroasumistilanteessa

Oikeusministeriön ohjeen mukaan sen muutoin ehdottamasta elatusapumaksusta tehdään lopuksi niin kutsuttu luonapitovähennys, jonka määrään vaikuttaa toisaalta lapsen ikä ja toisaalta se, kuinka monta yötä kuukaudessa lapsi keskimäärin viettää etävanhempiensa luona. Luonapitovähennys tehdään, jos

---

¹⁶⁸ OM 2007:2, s. 37.

¹⁶⁹ OM 2007:2, s. 38.

¹⁷⁰ OM 2007:2, s. 38. Ks. esim. KKO 2010:37 perustelukappale 15, jossa on todettu, että ”[m]uun muassa lasten tapaamisoikeuden toteuttamisen kannalta on ollut perusteltu, että B [elatusavun maksaja] on hankkinut tilavan asunnon.”

¹⁷¹ Jos vanhemman nettoasumiskustannukset ovat esimerkiksi 600 euroa kuukaudessa, yhden lapsen osuus niistä on 138 euroa. Kun lapsen osuus vähennetään laskennallisesti vanhemman nettoasumiskustannuksista, lisää tämä kyseisen vanhemman elatuskykyä esimerkkitapauksessa 138 eurolla kuukaudessa.

lapsi viettää vähintään seitsemän yötä kuukaudessa etävanhemman luona. Kun iältään 13–17-vuotias lapsi oleskelee etävanhemman luona 12–15 yötä kuukaudessa, luonapitovähennys on suurimmillaan. Laajuudeltaan 12–15 yötä kuukaudessa vastaa asiallisesti nykymääritelmän mukaista vuoroasumista. Tästä päästäänkin luonapitovähennystä koskevan ongelman ytimeen. Vaikka vuoroasuminen on näennäisesti huomioitu oikeusministeriön ohjeen mukaan määritetyssä elatusapumaksussa luonapitovähennyksen muodossa, KKO on kuitenkin selväsanaisesti todennut, että vuoroasumistilanteissa luonapitovähennystä on pidettävä suuruudeltaan riittämättömänä.¹⁷² Oikeuskirjallisuudessa on esitetty vastaavanlainen näkemys oikeusministeriön ohjeen mukaisen luonapitovähennyksen riittämättömyydestä vuoroasumistilanteissa.¹⁷³

Toinen ohjetta koskeva ongelma liittyy lapsen osuuteen vanhempien nettoasumiskustannuksista. KKO on ratkaisunsa 2010:38 perusteluissa todennut, että lapsen osuuden huomioiminen pelkästään lähivanhemman asumiskustannuksista on vuoroasumistilanteessa etävanhemman kannalta yksipuolista. Samoin KKO on lausunut, että vuoroasumistilanteessa myös lähivanhemmalla on tarve järjestää asumisolonsa sellaisiksi, että vuoroasuva lapsi voi asua häneen luonaan ja *”lähtökohtaisesti vielä suunnilleen samantasoisesti kuin lähivanhemman luona”*. KKO on kuitenkin jättänyt lausumatta, kuinka lapsen osuutta vanhempien asumiskustannuksista tulee käsitellä vuoroasumistapauksissa. Aaltonen on todennut, että toisinaan tuomioistuimet ovat jättäneet kokonaan asumiskustannukset huomioimatta elatusavun määrässä. Hän on kuitenkin esittänyt, että tällainen valinta saattaa herkästi johtaa kohtuuttomaan lopputulokseen etenkin, jos vanhempi on heikossa taloudellisessa asemassa.¹⁷⁴

Ohjeen mukaan toiselle vanhemmalle maksettava lapsilisiä huomioidaan elatusapulaskelmassa koko määrältään lapsen elatustarpeen vähennyksenä. Tilanteissa, joissa lapsi asuu toisen vanhempansa luona ja tapaa toista vanhempaansa jonkin verran tai ei lainkaan, edellä mainittu lähtökohta on perusteltu. Sen sijaan vuoroasumistilanteessa tällaista ratkaisua voidaan kritisoida etenkin, jos myös etävanhempi tosiasiallisesti osallistuu luonapidon aikana aiheutuvien lapsen jokapäiväisten elinkustannusten ohella lapsen erityistarpeista aiheutuviin kustannuksiin. Katson, että tällöin voidaan jokseenkin yksioikoisesti todeta, että lapsilisiä tosiasiallisesti korottaa toisen vanhemman elatuskykyä,

---

¹⁷² Ks. ratkaisu KKO 2010:38, jonka puitteissa korkein oikeus on tehnyt luonapidon perusteella lisävähennyksen laskelman muutoin ehdottamasta elatusapumaksusta. KKO on katsonut ratkaisun perusteluissa, ettei oikeusministeriön ohjeen mukainen luonapitovähennys ole vuoroasumistilanteessa riittävä, koska luonapitovähennyksellä on tarkoitettu hyvitetävän etävanhemmalle lapsen tapaamisesta aiheutuvat välttämättömät elinkustannukset.

¹⁷³ Aaltonen 2020, s. 547.

¹⁷⁴ Ibid.

eikä sitä näin ollen tulisi oletusarvoisesti huomioida lapsen elatustarvetta vähentävänä suorituksena, vaan ennemmin vanhemman tulona. Toisaalta lapsilisän huomioiminen lähivanhemman tulona voi jopa korottaa ohjeen muutoin ehdottamaa elatusapumaksua – etenkin tapauksissa, joissa lähivanhemmalla ei ole lainkaan elatuskykyä tai elatuskyky on alhainen.

Vanhemmille mahdollisesti maksetun yleisen asumistuen osalta lienee tarpeen todeta, että ohje ei huomioi mitenkään sitä, että vuoroasuvan lapsen kanssa virallisesti samassa taloudessa asuva vanhempi saa ”taloudellisesta etumatkaa” toiseen vanhempaan nähden, koska lapsen huomioiminen ainoastaan hänen ruokakuntaansa kuuluvana henkilönä korottaa hänelle maksettavaa asumistukea. Käytännössä tämä voi johtaa vanhempien taloudelliseen eriarvoistumiseen, sillä lähivanhemmalla on asumistuen turvin lähtökohtaisesti paremmat edellytykset hankkia itselleen ja lapselle sopiva asunto. Pohdittavaksi tulee, voisiko asumistukilain aiheuttamaa epätasa-arvoa kompensoida vahvistetun elatusavun suuruuden kautta.

Ohje on annettu tavanomaisissa tapauksissa hyödynnettäväksi.¹⁷⁵ Vuoroasumistilanteeseen liittyvää elatussopimusneuvottelua ei voida mielestäni pitää tarkoitettulla tavalla tavanomaisena¹⁷⁶, eikä ohjetta ole annettu vuoroasumistilanteita silmällä pitäen. Näkemykseni mukaan vuoroasuvan lapsen elatusapua määritettäessä tulee kiinnittää tarkoin huomiota lapsen elatuksesta aiheutuvien kulujen tosiasialliseen kanavoitumiseen elatusvelvollisten vanhempien välillä. KKO on ratkaisussaan 2001:140 muotoillut oikeusohjeen, jonka nojalla etävanhemman on näytettävä toteen jatkuva osallistumisensa lapsen erityistarpeista aiheutuvien kulujen kattamiseen, mikäli hän mieli vapautua erillisen elatusavun suorittamisvelvollisuudesta.¹⁷⁷ Edellinen sillä edellytyksellä, että lähivanhempi on asiassa väittänyt, että toinen vanhempi ei ole täyttänyt elatusvelvollisuuttaan lastaan kohtaan. Mikäli vuoroasumistilanteessa lapsen elatustarve määritellään seuraamalla mekaanisesti oikeusministeriön ohjetta, implisiittisenä oletuksena on, että etävanhempi ei vastaa lainkaan lapsen erityisistä kustannuksista. Pidän tällaista olettamaa vanhempia eriarvoistavana ja katson toisaalta, että tällainen olettaja luokittelee elatusvelvolliset vanhemmat keinotekoisesti lähi- ja etävanhemmaksi.

---

¹⁷⁵ Ks. esim. KKO 2010:38. Ratkaisunsa yhdeksännessä perustelukappaleessa KKO on todennut, että ohjeen mukaan meneteltäessä elatusapu on laskettavissa ”melko yksinkertaisilla laskukaavoilla --”, jotka ”saattavat sopia tavanomaisiin tapauksiin, mutta poikkeuksellisissa tapauksissa varsinkin mekaanisesti sovellettuna ne saattavat johtaa sellaisiin tuloksiin, jotka eivät ole elatuslain mukaisia.”

¹⁷⁶ Ks. esim. Aaltonen 2020, s. 514. Aaltonen on kirjoittanut oikeusministeriön ohjeen tyypillisistä soveltamistilanteista toteamalla, että kyse on tilanteista, joissa lapsella on kaksi Suomessa asuvaa vanhempaa, joista toisen luona lapsi asuu.

¹⁷⁷ Ks. myös oikeusneuvos Könkkösen ratkaisussa KKO 2001:140 jättämä eriyvä mielipide [*de skiljaktiga ledamöternas yttranden*], jossa hän arvosteli näyttötaakan ohjautumista asianosaisten välillä. Könkkönen on kirjoittanut asiassa seuraavasti: ”*Barnbidragen utbetalas till A [kantaja]. I denna situation är det av ovan nämnda skäl A:s sak att visa att hon har sörjt för barnens underhåll till en större del än B [vastaaja].*”

Saattaa myös olla, että etävanhempi perustelee maksamallaan elatusavulla sitä, että hän olettaa lähivanhemman tekevän lapselle tarvittavat hankinnat. Tilanne saattaisi olla toisenlainen, mikäli hän ei suorittaisi lainkaan rahamääräistä elatusapua. Katson, että kysymys on tietynlaisesta syy-seuraus-ongelmasta – onko etävanhempi haluton osallistumaan lapselle tehtäviin hankintoihin, koska hänet on velvoitettu maksamaan lapselle elatusapua vai onko hän haluton maksamaan elatusapua, koska hän osallistuu jo lapselle tehtäviin hankintoihin? Mikäli elatusapumaksusta luovuttaisiin, etävanhempi saattaisi olla halukkaampi vastaamaan laajemmin etenkin lapsen erityisistä kustannuksista. Toisaalta on mahdollista, että lapsen elättäminen jäisi pääosin lähivanhemman vastuulle, mikäli elatusapumaksusta luovuttaisiin.

5 Ruotsalaiset ratkaisut

5.1 Vuoroasuvan lapsen elatus ruotsalaisessa lainsäädännössä ja oikeuskäytännössä

Koska Ruotsi muistuttaa oikeuskulttuuriltaan ja -järjestykseltään monin paikoin Suomea, katson, että Ruotsin lainsäädännöllistä tilannetta on perusteltua tarkastella tutkielmassa yksityiskohtaisemmin. Ruotsi on historiallisista syistäkin monesti näyttänyt suuntaa suomalaiselle oikeuskehitykselle.¹⁷⁸ Merkittävintä on kuitenkin se, että Ruotsi on monta askelta Suomea edellä, mitä tulee lasten vuoroasumisen yleisyyteen. Vuonna 1992 Ruotsissa on ollut 17 200 vuoroasuvaa lasta. Vuonna 2000 vuoroasuvien lasten kokonaismäärä on ollut jo lähes 80 000.¹⁷⁹ Vuoroasuminen on yleistynyt nopeasti ja tänä päivänä vuoroasuvien lasten määrä Ruotsissa on vielä huomattavasti suurempi. Tarkastelen tutkielmassani erityisesti ruotsalaista lainsäädäntöä lapselle suoritettavaan elatusapuun liittyen, kuten myös paikallista tuomioistuinkäytäntöä. Oikeuskäytännön osalta keskitän tarkasteluni siviilioikeudellisten kysymysten korkeimman kansallisen instanssin eli *Högsta domstolenin (HD)* vuonna 2013 antamaan ennakkoratkaisuun.

Kun suomalaiseen lapsenhuoltolakiin lisättiin vuonna 2019 vuoroasumisesta sopimisesta koskeva 7 b §:n säännös, kyseistä lakimuutosta edeltäneessä hallituksen esityksessä tarkasteltiin muiden ohessa

---

¹⁷⁸ Ks. Esim. HE 90/1974 vp, s. 46. Hallituksen esityksessä eduskunnalle lapsen asemaa koskevan lainsäädännön uudistamisesta on mainittu, että esimerkiksi Ruotsissa lapsen elatusta koskeva lainsäädäntö on saatettu ajan tasalle jo aiemmin. Näkemykseni mukaan yleispohjoismainen oikeuskehitys on vaikuttanut siihen, että myös Suomessa on aikanaan ryhdytty uudistamaan lapsen oikeudellista asemaa muotoavaa lainsäädäntöä.

¹⁷⁹ Wickström 2004, s. 329.

Ruotsin lainsäädännöllistä tilannetta lapsen vuoroasumiseen liittyen. HE:ssä on tuotu esille, että kuten Suomessa lapsen vanhemmat, Ruotsissa lapsen yhteishuoltajat voivat sopia lapsen vuorottelevasta asumisesta. Samoin siinä on todettu, että Ruotsissa tuomioistuin voi jopa vastoin vanhempien toivomusta määrätä lapsen vuoroasumisesta, jos sitä on pidettävä lapsen edun mukaisena. Ruotsalaisessa oikeuskäytännössä tällaisen määräyksen antamisen edellytyksinä ovat kuitenkin muun muassa, että ”vanhemmat asuvat lähellä toisiaan ja tulevat toimeen keskenään.” HE:ssä on niin ikään mainittu, että myös Ruotsissa lapsella voi ainoastaan yksi virallinen asuinpaikka.¹⁸⁰ Katsonkin, että myös Suomea ja Ruotsia yhdistävän ”yhden osoitteen ongelman”¹⁸¹ vuoksi katsauksen luominen ruotsalaiseen lainsäädäntöön ja oikeuskäytäntöön on perusteltua.

Ruotsissa vanhemmilla on velvollisuus vastata lapsensa riittävästä elatuksesta kykyjensä mukaan. Tämä käy ilmi föräldrabalkin (1949:381, myöh. vanhempainlaki) 7 luvun 1 §:n sanamuodosta. Kyseisen lainkohdan nojalla:

”Föräldrarna skall svara för underhåll åt barnet efter vad som är skäligt med hänsyn till barnets behov och föräldrarnas samlade ekonomiska förmåga. --”

Ruotsalaisen lainsäätäjän elatusvelvollisuutta koskeva perusratkaisu on hyvin samankaltainen suomalaisen eduskunnan aikanaan tekemän lainsäädännöllisen ratkaisun kanssa. Ruotsalaisessa laissa säädetään, että vanhempien tulee vastata lapsen elatuksesta siten, kuin on pidettävä kohtuullisena ottaen huomioon lapsen [elatuksen] tarve ja vanhempien elatuskyvyt.¹⁸² Ruotsalaisessa oikeuskirjallisuudessa on esitetty näkemyksiä vanhempien elatuskyvyn arvioimisesta mainitun säännöksen valossa. *Walin* ja *Vängby* ovat kommentoineet vanhempainlain 7 luvun 1 §:n sanamuotoa toteamalla, että vanhemman elatuskyvyn vähennyksenä otetaan huomioon rahasumma joka vanhemmalle tulee jäädä omaa elatustaan varten. Lisäksi vanhemman elatuskykyä vähentävät hänen kohtuulliset asumiskustannuksensa ja hänen elatusvastuunsa luonaan asuvia lapsiaan kohtaan.¹⁸³ *Anita Wickström* on kirjoittanut artikkelissaan *Barn som bor hos var och en av föräldrarna* (2004), että vanhempien velvollisuus vastata lapsen elatuksesta kykyjensä mukaan on

---

¹⁸⁰ HE 88/2018 vp, s. 15.

¹⁸¹ Ks. folkbokföringslag (1991:481, suom. väestökirjanpitolaki), jonka 7 a §:n sanamuodon nojalla lapsi voidaan kirjata asumaan vain yhden vanhemman luokse.

¹⁸² Lapsen elatuksesta annetun lain (704/1975) 1.1 §:n säännöksen nojalla lapsella on oikeus riittävään elatukseen, joka käsittää mm. lapsen kehitystason mukaisten aineellisten ja henkisten tarpeiden tyydyttämisen ja lain 2.1 §:n ensimmäisen virkkeen nojalla vanhemmat vastaavat lapsen elatuksesta kykyjensä mukaan.

¹⁸³ *Walin – Vängby* 2009, s. 7:2.

voimassa myös silloin, kun lapsi vuoroasuu. Hän on luonnehtinut lain 7 luvun 1 §:ä yleisluonteiseksi perussäännökseksi.¹⁸⁴

Vanhempainkaaren 7 luvun 2 §:ssä säädetään olosuhteista, joiden vallitessa toisen vanhemman tulee vastata elatusvelvollisuutensa täyttämistä suorittamalla lapselle elatusapua (*underhållsbidrag*)¹⁸⁵:

”En förälder skall fullgöra sin underhållsskyldighet genom att betala underhållsbidrag till barnet, om föräldern

1) inte har vårdnaden om barnet och inte heller varaktigt bor tillsammans med barnet, eller

2) har vårdnaden om barnet gemensamt med den andra föräldern men barnet varaktigt bor tillsammans med endast den andra föräldern.”

Toisin kuin Suomessa, Ruotsissa huoltajuus, tai tarkemmin sen puuttuminen, vaikuttaa lain nojalla vanhemman velvollisuuteen suorittaa lapselleen elatusapua. Vanhempainkaaren 7 luvun 2 §:n 1 kohdan nojalla vanhemman tulee nimittäin maksaa lapselleen elatusapua, mikäli hän ei ole lapsensa huoltaja, eikä hän asu pysyvästi lapsensa kanssa. Toisaalta vanhempi voidaan edellä mainitun säännöksen 2 kohdan nojalla velvoittaa suorittamaan lapselle elatusapua, vaikka hän olisikin lapsen huoltaja yhdessä lapsen toisen vanhemman kanssa, mikäli lapsi kuitenkin asuu pysyvästi ainoastaan toisen vanhemman luona. Wickströmin mukaan kumpaakaan vanhempaa ei voida vanhempainkaaren 7 luvun 2 §:n nojalla velvoittaa maksamaan vuoroasuvalla lapselle elatusapua.¹⁸⁶

Kuten Suomessa lapsenhuoltolain 7.1 §:n 3–4 kohdan ja 9.2 §:n 1 ja 3 kohdan nojalla, Ruotsissa lapsen vanhemmilla on oikeus vanhempainkaaren 6 luvun 14 a §:n nojalla sopia lapsensa asumisesta tai hakea vaihtoehtoisesti lapsen asumista koskeva tuomioistuimen päätös. Ruotsalaisilla vanhemmilla on niin ikään oikeus sopia lapselle suoritettavasta elatusavusta vanhempainkaaren 7 luvun 2 §:n 2 momentin nojalla. Vaihtoehtoisesti se voidaan vahvistaa tuomiolla:

“Underhållsbidrag fastställs genom dom eller avtal.”

Toisin kuin suomalainen elatuslaki ja lapsenhuoltolaki, Ruotsin vanhempainkaari ei kuitenkaan sisällä nimenomaista lapsen vuoroasumisesta tai vuoroasuvan lapsen elatusapua koskevaa sääntelyä.

---

¹⁸⁴ Wickström 2004, s. 333.

¹⁸⁵ Walin – Vängby 2009, s. 7:15.

¹⁸⁶ Wickström 2004, s. 333.

Sikäläisessä oikeuskirjallisuudessa on kuitenkin esitetty, että vuoroasumistilanteessa on tavallista, ettei kumpikaan vanhemmista ole velvollinen maksamaan elatusapua.¹⁸⁷ Mitä tulee lasten vuoroasumiseen yleisellä tasolla, Ruotsia voidaan vuoroasumista koskevasta laintasoisesta sääntelystä huolimatta pitää vuoroasumisjärjestelyjen edelläkävijänä. Paikallisten tutkimusten mukaan 35 prosenttia erillään asuvien vanhempien lapsista asuu vuorotellen kummankin vanhemman luona.¹⁸⁸ Vuoroasuvien ruotsalaisten lasten kokonaismäärä on siis varsin huomattava.

HD on antanut 19. marraskuuta vuonna 2013 merkittävän ennakkoratkaisun vuoroasuvan lapsen elatusavusta. Kyseisellä ratkaisullaan HD on vahvistanut, että toinen vanhempi voidaan velvoittaa suorittamaan lapselle elatusapua siitä huolimatta, että lapsi asuu yhtä suuren osan ajasta kummankin vanhemman luona (*ruots. växelvis boende*). Kuten KKO ei ole ratkaisussaan 2010:38, myöskään HD ei ole ratkaisussaan *T 3506–12* ottanut kantaa elatusapumaksun suuruuden määräytymiseen vuoroasumistilanteessa. HD on lähinnä selvittänyt, millä edellytyksillä elatusavun suorittamisvelvollisuus vuoroasumistilanteessa voi syntyä voimassa olevan lainsäädännön nojalla.

Puheena olevassa tapauksessa HD on myöntänyt valitusluvan lasten isälle. Lasten isä on valittanut Svean hovioikeuden (*ruots. Svea hovrätt*) antamasta tuomioista ja vaatinut, että hänen maksettavakseen vahvistettu elatusapumaksu sovitellaan nolnaan euroon kuukaudessa. HD on todennut, että sen tehtävänä on ollut ratkaista, voidaanko vanhempainkaaren 7 luvun 6 §:n säännöstä soveltaa, mikäli lapset asuvat vuorotellen vanhempiensa luona ja toisella vanhemmalla on toista vanhempaa parempi elatuskyky.¹⁸⁹ Edellä mainitun säännöksen nojalla:

”Om annan än den som enligt 2 § har att betala underhållsbidrag försummar sin underhållsskyldighet, kan rätten ålägga den försumlige att betala underhållsbidrag till barnet.”

Sanamuotonsa mukaisesti vanhempainkaaren 7 luvun 6 § koskee siis vanhemman velvoittamista elatusapumaksun suorittamiseen silloin, jossa hän on laiminlyönyt elatusvelvollisuutensa. On kiistatonta, ettei sanotussa 6 §:n säännöksessä mainita nimenomaisesti vuoroasumista. Ruotsalaisessa oikeuskirjallisuudessa on jo ennen tarkasteltavana olevan ratkaisun antamista pohdittu, voitaisiinko

---

¹⁸⁷ Wickström 2004, s. 333.

¹⁸⁸ Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja, 2020:51, s. 13.

¹⁸⁹ HD on todennut asiassa myöntämästään valitusluvasta sekä asiassa ratkaistavana olleesta oikeuskysymyksestä seuraavalla tavalla: *”HD meddelade prövningstillstånd i frågan om 7 kap. 6 § FB -- ska tillämpas i förhållande till föräldrarna när barnen bor växelvis hos dem och den ene föräldern har ett större ekonomiskt utrymme än den andre. Frågan om meddelande av prövningstillstånd rörande målet i övrigt förklarades vilande.”*

elatusavun suorittamisvelvollisuus vuoroasumistilanteessa asettaa kyseisen säännöksen nojalla. Walin ja Vängby ovat vuonna 2009 esittäneet, että 6 §:n soveltaminen vuoroasumistilanteessa saattaisi olla mahdollista.¹⁹⁰

Tapauksessa HD on lähtenyt vastaamaan asettamaansa kysymykseen tarkastelemalla sitä, onko lasten isän katsottava laiminlyöneen elatusvelvollisuutensa. Selvää on, että ruotsalaisessa lainsäädännössä ei ole nyt, eikä ole ollut kyseisen ratkaisun antamisen aikaan nimenomaista säännöstä, joka sääntelisi vanhemman velvollisuutta suorittaa elatusapua vuoroasumistilanteessa. Vanhempi voidaan velvoittaa maksamaan lapselle elatusapua vanhempainkaaren 7 luvun 2 §:n 1 kohdan nojalla sillä edellytyksellä, että vanhempi ei ole lapsen huoltaja, eikä vanhempi asu pysyvästi lapsen kanssa. Sanotun säännöksen 2 kohdan nojalla velvollisuus voidaan tosin asettaa, vaikka vanhempi olisikin lapsen huoltaja, jos lapsi kuitenkin asuu pysyvästi ainoastaan toisen vanhemman luona. Velvollisuus suorittaa lapselle elatusapua voidaan asettaa vanhemmalle myös sillä perusteella, että vanhempi on laiminlyönyt elatusvelvollisuutensa lastaan kohtaan.¹⁹¹ Vaikuttaa siltä, että HD on ensin tulkinnut vanhempainkaaren 7 luvun 2 §:n säännöstä ja todettuaan, ettei sitä voida soveltaa tapauksen olosuhteissa, siirtynyt tarkastelemaan saman luvun 6 §:n laiminlyöntisäännöstä. Viimeksi mainitulle säännökselle HD on löytänyt tapauksessa soveltamisedellytykset.

HD:n ratkaisun taustalla olevassa tapauksessa kiistatonta on ollut ensinnäkin se, että lapset ovat asuneet vuoroviikoin kummankin vanhempansa luona vuoden 2011 tammikuusta alkaen. Kiistatonta on toisekseen ollut se, että Nackan käräjäoikeus (*ruots. Nacka tingsrätt*) on vahvistanut vanhempien välillä sovinnon, jonka nojalla lasten isä on ollut velvollinen suorittamaan lapsilleen elatusapua kuukausittain. Asiassa lasten isä on väittänyt, ettei vanhempainkaaren 7 luvun 2 §:n mukaisia edellytyksiä elatusapumaksun vahvistamiselle ole ollut, koska lapset eivät asu pysyvästi ainoastaan yhden vanhemman luona. Kantajat ovat väittäneet lasten isän laiminlyöneen elatusvelvollisuutensa, minkä lasten on kiistänyt. Kantajat ovat perustelleet väitettyä laiminlyöntiä esittämällä, että lapsen isällä on ollut toista vanhempaa parempi taloudellinen tilanne.

HD on todennut, että vanhempainkaaren 7 luvun 1.1 §:n ensimmäinen virke pitää sisällään perustavanlaatuisen määritelmän vanhempien elatusvastuusta. Lainkohdan nojalla vanhempien tulee vastata lapsensa elatuksesta kohtuullisena pidettävällä tavalla, kun otetaan huomioon sekä lapsen tarve että vanhempien yhteiset taloudelliset edellytykset (*”Föräldrarna skall svara för underhåll åt*

---

¹⁹⁰ Walin – Vängby 2009, s. 7:16.

¹⁹¹ Ks. myös Wickström 2004, s. 333–34.

barnet efter vad som är skäligt med hänsyn till barnets behov och föräldrarnas samlade ekonomiska förmåga”) HD on lausunut, että vanhempien elatusvastuu ei ole riippuvainen siitä, asuvatko vanhemmat yhdessä lapsen kanssa. HD:n näkemyksen mukaan lapsen elatuksen tarve riippuu useista erilaisista tekijöistä, joista osa liittyy lapsen henkilökohtaiseen ominaisuuksiin, kuten hänen ikäänsä, terveydentilaansa ja taipumuksiinsa ja osa taas ulkoisiin olosuhteisiin, kuten esimerkiksi vanhempien yleiseen asemaan ja heidän oloihinsa. Tärkeimpänä vanhempien elatusvastuun laajuutta määrittävänä seikkana HD on maininnut vanhempien taloudelliset olosuhteensa (*”föräldrarnas ekonomiska förhållanden”*).

HD on tulkinnut vanhempainkaaren systematiikkaa ja todennut, että sanotun lain 7 luvun 6 § täydentää saman luvun 2 §:ssä säädettyjä elatusavun suorittamisvelvollisuuden syntyedellytyksiä. Ruotsalaisessa oikeuskirjallisuudessa on niin ikään esitetty, että 6 §:n säännös täydentää lain 2 §:ssä säädettyä.¹⁹² Katson, että kyseistä lakia on tulkittava siten, että elatusvelvollisuus voidaan asettaa lain 6 §:n nojalla vain, jos vanhempi on laiminlyönyt hänelle lain 2 §:n nojalla kuuluvan velvollisuuden. Lain 7 luvun 1 §:n säännös taas koskee nimenomaan vanhempien elatusvelvollisuuden laajuuteen vaikuttavia seikkoja. Nähdäkseni 6 §:n soveltaminen edellyttää aina ensin 1 §:n tulkintaa – mikäli vanhemman elatusvelvollisuus voidaan katsoa 1 §:n valossa laajemmaksi kuin vanhemman realisoitunut elatusvastuu, voidaan hänen edelleen päätellä laiminlyöneen elatusvelvollisuutensa. Mikäli vanhempi on laiminlyönyt elatusvelvollisuutensa, hänen suoritettavakseen voidaan vahvistaa elatusapumaksu vanhempainkaaren 7 luvun 6 §:n nojalla, vaikka lapsi asuisi vuorotellen hänen ja toisen vanhemman luona.

5.2 Ruotsin ja Suomen erot ja yhtäläisyydet vuoroasuvan lapsen elatusapuun liittyen

Kuinka Ruotsin tilanne vertautuu Suomen tilanteeseen? Molemmissa maissa lapsen oikeus elatukseen on määritelty lainsäädännössä. Kummankin valtion kansallisessa laissa on säädetty, että vanhempien on vastattava lapsensa elatuksesta. Ruotsalaisen vanhempainkaaren 7 luvun 1.1 §:n sanamuodon nojalla vanhempien elatusvastuun laajuus riippuu siitä, mitä on pidettävä kohtuullisena (*”-- efter vad som är skäligt --”*) lapsen tarve (*”-- barnets behov --”*) ja vanhempien yhteinen taloudellinen kyky (*”-- föräldrarnas samlade ekonomiska förmåga”*) huomioon ottaen. Kotimaisessa elatuslaissa lainsäätäjät on ilmaissut vastaavat lähtökohdat kahdessa erillisessä normissa. Elatuslain 1

---

¹⁹² Walin – Vängby 2009, s. 7:15.

§:n ensimmäisen virkkeen mukaan ”[l]apsella on oikeus riittävään elatukseen --” ja 2.1 §:n säännöksen nojalla ”[v]anhemmat vastaavat lapsen elatuksesta kykynsä mukaan.” Suomalaisessa lainsäädännössä sekä lapsen elatuksen tarvetta että vanhempien elatuskyvyn arvioimista on täsmennetty enemmän kuin Ruotsissa. Joka tapauksessa kummassakin maassa lapsen elatusta koskeva sääntely on yleisluontoista.

Huomionarvoista on, että sekä Suomessa että Ruotsissa ylimmät kansalliset oikeusasteet ovat tahoillaan joutuneet pohtimaan, tarjoaako voimassa oleva lainsäädäntö ylipäättään mahdollisuutta velvoittaa vanhempi suorittamaan elatusapua lapselle, joka asuu jotakuinkin puolet ajasta hänen luonaan. Sekä kotimainen KKO että ruotsalainen HD ovat kumpikin tahoillaan päätyneet tulkitsemaan lakia tavalla, joka on mahdollistanut elatusavun suorittamisvelvollisuuden asettamisen vuoroasumistilanteessa. KKO on löytänyt ratkaisussaan 2001:140 (ään.) perusteen elatusavun suorittamisvelvollisuuden määrittämiselle tulkitsemalla elatuslain säännöksiä lapsen elatuksen tarpeesta, vanhempien elatuskyvyn arvioimisesta ja varsinaisesta elatusapumaksun suorittamisvelvollisuudesta. KKO on päätenyt ratkaisussaan siihen, että tapauksessa lasten isä voitiin velvoittaa suorittamaan lapsille kuukausittaista elatusapua, koska hän ei ollut näyttänyt osallistuneensa lasten muihin kuin jokapäiväisiin elinkustannuksiin. Tulkintani on, että KKO on tapauksessa todennut lasten isän laiminlyöneen elatusvelvollisuutensa, koska hän olisi elatuskykynsä puitteissa kyennyt vastaamaan todellista osallistumistaan laajemmin lasten elatustarpeesta. Ilmaisuu ”laiminlyönti” ei kuitenkaan esiinny KKO:n ratkaisun perusteluissa, eikä myöskään sen soveltamassa elatuslain 4.1 §:n 1 kohdassa. Sen sijaan Ruotsissa HD on vuonna 2013 antamassaan ratkaisussa T 3506–12 velvoittanut vanhemman suorittamaan elatusapua vuoroasuville lapsilleen, koska se on katsonut isän laiminlyöneen hänelle vanhempainkaaren 7 luvun 2 §:n nojalla kuuluvan elatusvelvollisuutensa. HD on ratkaisussaan viitannut nimenomaisesti elatusvelvollisuuden laiminlyömiseen elatusavun suorittamisvelvollisuuden perustavana seikkana, mikä käy järkeen, sillä se on mainittu niin ikään eksplisiittisesti vanhempainkaaren 7 luvun 6 §:n säännöksessä (”-- försummar sin underhållsskyldighet --”).

Suomessa elatuslakiin on lisätty vuonna 2019 lainkohta, jonka nojalla vanhempi voidaan velvoittaa suorittamaan lapselle elatusapua jo yksin lapsen vuoroasumisen perusteella. Ruotsissa lainsäätäjät ei ole vastaavaa lisäystä tehnyt. Katson, että Ruotsin ja Suomen välillä saattaa olla tietynlainen merkittävä ajatuksellinen ero, mitä tulee lapsen vuoroasumiseen yleensä ja elatusavun suorittamisvelvollisuuteen vuoroasumistilanteessa. Ruotsissa lähtökohtana vaikuttaa olevan, että vuoroasumistilanteessa vanhempi voidaan velvoittaa suorittamaan lapselle elatusapua vain

poikkeuksellisesti, kun taas Suomessa elatusavun suorittamisvelvollisuuden määrääminen myös vuoroasumistapauksissa on pääsääntö, josta voidaan poiketa eritoten tuomioistuimessa vain erityisten asianhaarojen ollessa käsillä. Perustelen edellistä näkemystäni myös näyttötaakan jakautumisella – Suomessa KKO on lausunut, että vuoroasumistilanteessa lapsen etävanhemman tehtävänä on näyttää, että hän on reaalisesti täyttänyt elatusvelvollisuutensa täysimääräisesti, mikäli hän kiistää elatusavun suorittamisvelvollisuutensa kokonaisuudessaan ja Ruotsissa ajatuksellisena lähtökohtana vaikuttaa olevan, että kumpikin vanhempi vastaa vuoroasumisen puitteissa lapsen elatuksesta yhtäläisesti. Ruotsissa lähivanhemman asia on näyttää, ettei näin ole tosiasiallisesti ollut, mikäli hän vaatii toisen vanhemman velvoittamista elatusapumaksun suorittamiseen.

Oikeuskirjallisuuden perusteella vaikuttaa siltä, että vuoroasuminen määritellään Ruotsissa eri kriteerien perusteella kuin Suomessa. Suomessa vuoroasuminen on kyseessä jo yksinomaan lapsen riittävän laajan oleskelun perusteella toisen vanhempansa luona.¹⁹³ Ruotsissa vuoroasumisen käsillä olo arvioidaan moninaisemman kriteeristön pohjalta. Arvioinnissa painotetaan ainakin lapsen väestökirjanpidon mukaista asuinpaikkaa, lapsen asumisen järjestämistapaa, sitä, missä lapsi säilyttää tavaroitaan ja sitä, kuinka vastuu lapsen elatuksesta on jaettu vanhempien kesken.¹⁹⁴ Näkemykseni mukaan edellinen on todennäköisesti vaikuttanut siihen, että Ruotsissa on muodostunut pääsäännöksi se, että elatusapua ei vahvisteta maksettavaksi lainkaan lapsen vuoroasuessa. Muun muassa lapsen elatusta koskevassa vuonna 1978 annetussa hallituksen esityksessä on todettu, että lapsen viettäessä suunnilleen yhtä suuren osan ajasta kummankin huoltajavanhempansa luona, voidaan pitää luonnollisena sitä, että kumpikin vanhempi täyttää elatusvelvollisuutensa vastaamalla lapsen suorista kustannuksista luonapidon aikana. Kyseisessä HE:ssä on niin ikään todettu, että tällöin kysymys lapselle suoritettavasta elatusavusta ei ole ajankohtainen.¹⁹⁵ Ruotsalaisessa oikeuskirjallisuudessa on esitetty, että elatusvelvollisuuden laiminlyöntiä koskeva vanhempainkaaren 7 luvun 6 §:n säännös on vain harvoin sovellettavissa¹⁹⁶, minkä katson osaltaan viittaavan siihen, että elatusavun suorittamisvelvollisuuden määrääminen vuoroasumistilanteissa on poikkeus pääsääntöön.

Ruotsissa *Försäkringskassan*, joka on suomalaista Kelaa asiallisesti vastaava viranomainen, ylläpitää internetissä elatusapulaskelmaa¹⁹⁷, joka on pitkälle suomalaista oikeusministeriön ohjeeseen

---

¹⁹³ Tällä viitataan 40 prosentin rajaan, joka on mainittu HE 88/2018 vp:n tekstissä.

¹⁹⁴ NJA 1998, s. 267.

¹⁹⁵ Prop. 1978/79:12, s. 91.

¹⁹⁶ Wickström 2004, s. 334.

¹⁹⁷ https://www.forsakringskassan.se/privatpers/foralder/for_foraldrar_som_inte_lever_ihop/berakna-underhallsbidrag#!/ (luettu 15.2.2022).

perustuvaa laskelmaa vastaava. Laskelman yhteydessä on kuitenkin todettu yksiselitteisesti, ettei sitä voida käyttää silloin, kun lapsi tai lapset asuvat suunnilleen yhtä paljon kummankin vanhemman luona.¹⁹⁸ Näyttää siltä, että Ruotsissa on sama ongelma kuin meillä Suomessa – elatusavun ”oikea” suuruus lapsen vuoroasumistilanteessa on hankalaa saada selville, eikä sen määrittämistä ohjata riittävästi.

6 Johtopäätökset

6.1 Oikeudellinen nykytila

Lapsella on elatuslain 1.1 §:n nojalla oikeus riittävään elatukseen, joka kattaa hänen kehitystasonsa mukaisten aineellisten ja henkisten tarpeiden tyydyttämisen, hänen tarvitsemansa hoidon ja koulutuksen sekä tästä aiheutuvat kustannukset. Vanhemmat ovat lastaan kohtaan elatusvelvollisia ja heidän on elatuslain 2.1 §:n nojalla vastattava lapsen elatuksesta kykynsä mukaan. Sekä lapsen oikeus riittävään elatukseen että vanhempien elatusvelvollisuus pysyvät sellaisinaan voimassa riippumatta siitä, kenen luona lapsi asuu ja millä tavalla lapsen asuminen on käytännössä järjestetty. Lainsäätäjällä ei ole lakitekstin tasolla täsmentänyt, millä tavalla vanhempien tulee osallistua lapsen elatukseen silloin, kun lapsi asuu suunnilleen yhtä paljon heidän kummankin luona. KKO on kuitenkin vuosien varrella useampaan kertaan todennut sekä eksplisiittisesti että implisiittisesti, että lapsen etävanhempi voidaan velvoittaa suorittamaan vuoroasuvalla lapselle elatusapua ja täyttämään näin osaltaan elatusvelvollisuutensa. Elatuslaki on saanut vuonna 2019 lainkohdan, jonka valossa on niin ikään selvää, että vanhemman velvoittaminen elatusavun suorittamiseen on mahdollista lapsen vuoroasumisesta huolimatta.

Tuomioistuinkäytännössä lähtökohdaksi on vakiintunut se, että vuoroasuvan lapsen kumpikin vanhempi *osaltaan* vastaa lapsen elatuksesta jo yksin vuoroasumisen puitteissa. Elatusvastuu sanotuissa tilanteissa täyttyy osin sillä, että kumpikin vanhempi vastaa lapsen yleisistä menoista luonapidon aikana. Ensin oikeuskäytännössä ja sittemmin oikeusministeriön ohjeessa lapsen elatustarve on jaettu analyttisesti lapsen yleisiin ja erityisiin kustannuksiin. Toisin kuin yleiset kustannukset, erityiset kustannukset eivät oletusarvioisesti jakaudu tasapuolisesti vuoroasuvan lapsen

---

¹⁹⁸ https://www.forsakringskassan.se/privatpers/foralder/for_foraldrar_som_inte_lever_ihop/berakna-underhallsbidrag#!/ (15.2.2022).

vanhempien kesken. Oletus vaikuttaa itse asiassa olevan päinvastainen – KKO on ratkaisuihissaan ottanut ajatukselliseksi lähtökohdaksi, että vuoroasuvan lapsen lähivanhemmalla on laajempi vastuu lapsen hoidosta ja elatuksesta. Jos etävanhempi haluaa vapautua velvollisuudestaan suorittaa hänen luonaan puolet ajasta asuvalle lapselleen elatusapua, tulee hänen näyttää, että hän on jatkuvasti osallistunut elatuskykynsä mukaisesti myös muiden kuin lapsen yleisistä tarpeista syntyvien menojen tyydyttämiseen. Etävanhemmalle on siis asetettu KKO:n oikeuskäytännössä velvollisuus näyttää, että elatusavun maksuvelvollisuudesta vapauttavat olosuhteet ovat käsillä.

Nyt, kun elatuslain 4.1 §:n 3 kohdan nojalla kumpi tahansa elatusvelvollisista vanhemmista voi olla tilanteesta riippuen elatusavun maksajana, on varsin mielenkiintoista nähdä, mihin suuntaan vuoroasumistilanteiden elatusapumaksuja koskevat tuomioistuinratkaisut kehittyvät vastaisuudessa. Elatusasiat ovat luonteeltaan dispositiivisia, joten tuomioistuimet eivät voi tuomita muuta kuin, mitä asianosaiset ovat asiassa vaatineet.¹⁹⁹ On mahdollista, että toinen vanhemmista saattaa ensin elatusasian tuomioistuimeen ja vaatii, että toinen vanhempi velvoitetaan suorittamaan vuoroasuvalle lapselle elatusapua. Vastaajana oleva vanhempi voi luonnollisesti kiistää toisen vanhemman vaatimuksen ja esittää vastavaatimuksenaan, että asian vireille pannut vanhempi velvoitetaankin itse suorittamaan elatusapua lapselle. Vastaavanlainen tilanne voi tietenkin ilmaantua myös lastenvalvojan työpöydälle. Myös lastenvalvojan tulee kunnioittaa vanhempien sopimusvapautta²⁰⁰. Lastenvalvojan luona asioitaessa aloite elatussopimuksen solmimiseksi on lähtöisin jommaltakummalta sopijapuolelta. Eri asia on tietenkin se, että lastenvalvoja voi neuvoa vanhempia sopimusneuvotteluiden kestäessä ja pyrkiä kiinnittämään heidän huomionsa erilaisiin elatusavun suuruudessa huomioitaviin näkökohtiin.²⁰¹ Vanhemmat saattavat olla keskenään eri mieltä siitä, kumman heistä tulee maksaa lapselle elatusapua. Vanhempien yhdenvertaisuuden vuoksi tilannetta olisi perusteltua tarkastella heidän kummankin esittämien vaatimusten valossa ja arvioida edelleen, minkälainen ratkaisu olisi kokonaisuutena ajatellen paras mahdollinen lapsen edun kannalta. Kokonaisarvioinnissa tulisi tietenkin painottaa erilaisia tekijöitä, kuten esimerkiksi kummankin vanhemman taloudellista asemaa ja sitä, kumpi vanhemmista on aiemmin ollut pääasiallisessa vastuussa lapsen erityisten kustannusten kattamisesta. Kokonaisharkinnan perusteella saattaa osoittautua kohtuullisemmaksi vaihtoehdoksi, että lapsen kanssa virallisesti asuva vanhempi ryhtyykin suorittamaan lapselle elatusapua.

---

¹⁹⁹ Gottberg 2013, s. 214.

²⁰⁰ Elatuslain 8.2 §:ssä säädetään muun muassa, että ”[s]osiaalilautakunnan on vahvistettava elatusavusta tehty sopimus, jos sopimuksen sisältö on tämän lain mukainen ja sopimus on tehty säädetyssä muodossa sekä muutoin tämän lain säännöksiä noudattaen.”

²⁰¹ Gottberg 2013, s. 214.

6.2 Kehitysehdotuksia

Tekemieni havaintojen pohjalta katson, että perustelluinta on esittää oikeusministeriön ohjeeseen kohdistuvia parannusehdotuksia. Ohjeen on todettu soveltuvan vain osittain vuoroasumistilanteissa hyödynnettäväksi ja siksi näkemykseni mukaan on tarpeen osoittaa, kuinka ohjetta voitaisiin korjata tai täydentää, jotta myös vuoroasuvan lapsen vanhemmat voisivat saada siitä apua neuvotellessaan elatussopimusta. Katson, että lastenvalvojien tulee osaltaan kiinnittää neuvottelevien vanhempien huomio toteutuneeseen tuomioistuinkäytäntöön ja tuomioistuinten esittämiin vuoroasumistilanteita koskeviin kannanottoihin, koska lastenvalvoja on elatusasioiden asiantuntija, eikä sopimusneuvotteluita käyvien vanhempien voida olettaa olevan perillä tuomioistuinratkaisujen sisällöstä. Jotta lastenvalvojien käytännöt eivät eriytyisi liikaa, tulisi heille kuitenkin osoittaa keskitetysti yhteiset lähtökohdat, joista lähteä liikkeelle, kun kysymyksessä on vuoroasuvan lapsen elatusapu. Katson, että oikeusministeriö voisi ottaa tehtävän hoitaakseen ja antaa joko erillisen ohjeen vuoroasumistilanteita varten tai vaihtoehtoisesti täydentää olemassa olevaa ohjetta ja osoittaa, kuinka sitä on syytä mukauttaa silloin, kun sitä sovelletaan vuoroasuvan lapsen elatusavun suuruuden arvioimisessa.

Mitä tulee elatuslakiin, katson, että se sääntelee lapsen elatusta edelleen riittävän täsmällisesti ja asettaa lähtökohdat elatusapumaksun suuruudelle yksittäistapauksessa. Väljät oikeusnormit mahdollistavat lain soveltamisen olosuhteiltaan vaihtelevissa tilanteissa. Elatuslain kirjainta on ajan saatossa täsmennetty sekä oikeuskäytännössä että oikeusministeriön vuonna 2007 antamalla ohjeella. Lain esityöt tarjoavat osaltaan tulkinta-apua pohdittaessa, kuinka lakia on yksittäistapauksessa sovellettava. Kun kysymys on vanhempien elatusvastuusta lapsen vuoroasumistilanteessa, tarvitaan kuitenkin lisätäsmennystä.

KKO on todennut, että oikeusministeriön ohjetta voidaan käyttää vuoroasumistapauksissa vain soveltuvien osien. Tarkastelemani aineiston valossa katson, että ohjeen soveltumattomat osat vuoroasumistapauksissa liittyvät eritoten lapsen yleisten kustannusten huomioimiseen, lapsen osuuteen vanhemman tai vanhempien nettoasumiskustannuksista ja ohjeen mukaiseen luonapitovähennykseen. Myös lapsen erityisten kustannusten huomioiminen ohjeen mukaan tehdyssä elatusapulaskelmassa on ongelmallista, mikäli kumpikin vanhempi tosiasiaassa on vastannut niistä. Tarkastelen erityisesti rahamääräisen elatusapumaksun suhdetta elatusavun maksajan todelliseen elatusvastuuseen lapsen vuoroasuessa.

Lapsen yleisten kustannusten euromääräinen suuruus on näkemykseni mukaan perusteltavissa.²⁰² Vuoroasumistilanteessa tulee kuitenkin kiinnittää tarkoin huomiota siihen, millä tavalla lapsen yleiset kustannukset huomioidaan elatusapulaskelmassa. Tuomioistuinkäytännössä on esitetty, että yleiset kustannukset jakautuvat jokseenkin tasapuolisesti vanhempien vastattaviksi jo pelkästään sillä perusteella, että lapsi viettää suunnilleen yhtä suuren osan ajasta kummankin vanhemman luona. Jos yleiset kustannukset huomioidaan elatuslaskelmassa koko määrältään, lapsen etävanhempi joutuu vastaamaan omasta osuudestaan ikään kuin kaksinkertaisesti, koska etävanhemman voidaan ajatella vastaavan lapsen yleisten kustannusten puoliosuudesta jo lapsen luonapidon puitteissa. Mikäli vanhempien elatuskyvyt eroavat toisistaan, on perusteltua, että paremmassa taloudellisessa asemassa oleva vanhempi vastaa puoliosuutensa lisäksi vielä osaksi niistä lapsen yleisistä kustannuksista, jotka kohdistuvat aikaan, jonka lapsi viettää heikommassa taloudellisessa asemassa olevan vanhemman luona. Miten tämä olisi laskennallisesti toteutettavissa? Katson, että lapsen yleiset kustannukset voidaan mahdollisesti puolittaa elatusapulaskelmassa. Tällä tavalla lähtökohtaisesti lähivanhemman vastattavaksi tuleva puoliosuus saadaan jaetuksi vanhempien elatuskykyjen mukaisessa suhteessa täytettäväksi. Toisaalta yleiset kustannukset voidaan jättää kokonaan huomioimatta elatuslaskelmassa tai elatusavun maksajan puoliosuus niistä voidaan lopuksi vähentää laskelman muutoin ehdottamasta elatusapumaksusta. Käsittelen näitä vaihtoehtoja esimerkkien avulla ja tarkastelen rinnakkain rahamääräistä elatusapua ja vanhempien reaalista elatusvastuuta:

Esimerkki 1

Lapsi asuu parilliset viikon isänsä luona ja parittomat viikot äitinsä luona. Virallisesti lapsi asuu isän luona. Lapsi on iältään 13-vuotias, joten hänen oikeusministeriön ohjeen mukaiset yleiset elinkustannuksensa ovat 496 euroa kuukaudessa. Vanhempien elatuskyvyt ovat asiassa riidattomat. Lapsen isän elatuskyky on 500 euroa kuukaudessa ja lapsen äidin elatuskyky 1 000 euroa kuukaudessa. Elatuskykyjen mukaisessa suhteessa isän tulisi vastata lapsen elatuksen kokonaistarpeesta noin 33,33 prosenttisesti ja äidin noin 66,66 prosenttisesti. Kummankaan vanhemman elatuskykyyn ei ole lisätty lapsen nettoasumiskustannusten määrää, eikä huomioitu lapsilisän ohjautumista lähivanhemmalle.

Jotta esimerkkitapaus pysyisi riittävän yksinkertaisena, tarkastelun kohteena on ainoastaan lapsen yleisten elinkustannusten jakautuminen elatusvelvollisten vanhempien kesken. Kun lapsen yleisten kustannusten kokonaismäärä jaetaan vanhempien elatuskykyjen suhteessa vastattavaksi, äidin osuudeksi tulee noin 330,67 euroa $((1\ 000\ € : (500\ € + 1\ 000\ €)) \times 496\ €)$ ja isän

---

²⁰² Viitaten siihen, että lasten yleisten kustannusten suuruus ikäluokittain perustuu kulutustutkimusten perusteella saatuihin tietoihin suomalaisten lasten keskimääräisestä kulutuksesta.

osuudeksi noin 165,33 euroa $((500 \text{ €} : (500 \text{ €} + 1\,000 \text{ €})) \times 496 \text{ €})$ kuukaudessa. Jos yleiset kustannukset puolitetaan ennen niiden jakamista vanhempien kesken, äidin osuudeksi tulee noin 165,33 euroa ja isän osuudeksi noin 82,67 euroa.

Ensimmäisessä laskutavassa ei ole huomioitu lainkaan sitä tosiseikkaa, että lapsi asuu puolet ajasta äidin luona. Asiassa voidaan lähteä siitä, että tosiasiallisesti äiti vastaa parittomien viikkojen aikana lapsen jokapäiväisistä menoista. Jälkimmäisessä laskutavassa on pyritty ottamaan huomioon lapsen asuminen kummankin vanhemman luona. Katson, että yleisten kustannusten puolittaminen elatusapulaskelmassa ei välttämättä saa aikaan haluttua lopputulosta. Jos äidin suoritettavaksi tulevan elatusavun määrä olisi 165,33 euroa kuukaudessa, hänen reaalin osuutensa lapsen yleisistä kustannuksista olisi yhteensä noin 413,33 euroa kuukaudessa, koska hän osallistuu lapsen kustannuksista vastaamiseen myös vuoroasumisjärjestelyn puitteissa. Äidin suhteellinen osuus olisi noin 83,33 prosenttia lapsen elatuksen tarpeesta, mikä ei vastaa vanhempien elatuskykyjen välistä suhdetta.

Esimerkki 2

Jos lapsen yleiset kustannukset huomioidaan elatusapulaskelmassa koko määrältään, katson, että sen jälkeen, kun ne on jaettu vanhempien elatuskykyjen mukaisessa suhteessa, lopputuloksesta on tarpeen vähentää etävanhemman reaalisesti lapsen luonapidon perusteella suorittama puoliosuus. Näin saadaan euromääräisesti merkittävästä alempi elatusapumaksu, jonka maksamalla etävanhempi käytännössä tasaa vanhempien elatuskykyjen välistä eroa. Laskutoimituksena tällainen lähestymistapa ottaa seuraavan muodon: $((1\,000 \text{ €} : (500 \text{ €} + 1\,000 \text{ €})) \times 496 \text{ €}) - (496 \text{ €} : 2) \approx 82,67 \text{ €}$. Lopputulos edustaa esimerkkitapauksessa yhtä vaihtoehtoa äidin suoritettavaksi jäävän elatusapumaksun suuruudeksi. On huomioitava, että lapsen äidin maksaman elatusapumaksun lisäksi hän vastaa suunnilleen puolesta lapsen yleisiä kustannuksia. Näin hänen reaalin elatusvastuunsa on 330,67 euroa kuukaudessa. Käytännössä tämä tarkoittaisi sitä, että äiti vastaisi kaikkiaan noin 66,66 prosenttisesti lapsen elatuksen tarpeesta. Kun tarkastellaan vanhempien elatuskykyjen välistä suhdetta, voidaan todeta, että tällaisella laskutavalla päästään oikeudenmukaisempaan lopputulokseen ja ennen kaikkea lopputulokseen, jota voidaan hyvällä syyllä pitää elatuslain 2.1 §:n säännöksen mukaisena.

Kuinka lapsen osuutta vanhemman nettoasumiskustannuksista tulisi käsitellä lapsen vuoroasussa? KKO on todennut yksiselitteisesti ratkaisunsa KKO 2010:38 perusteluissa, että lapsen osuuden huomioiminen ainoastaan lähivanhemman asumiskustannuksista on toisen vanhemman näkökulmasta yksipuolista. Mainitun KKO:n ratkaisun ja myös myöhemmän hovioikeudessa toteutuneen oikeuskäytännön valossa pidän perusteltuna sitä, että lapsen osuus vanhempien asumiskustannuksista huomioidaan vuoroasumistatilanteessa *joko tai –periaatteen* mukaisesti. Tällä viitataan siihen, että lapsen osuus tulee huomioida joko kummankin vanhemman asumiskustannuksissa tai jättää elatuslaskelmassa molemmiin puolin huomioimatta. Katson, että

kumpikin vaihtoehdoista kohtelee elatusvelvollisia vanhempia tasapuolisesti. Lähestyn asiaa jälleen esimerkkien avulla:

Esimerkki 3

Lapsi asuu parilliset viikon isänsä luona ja parittomat viikot äitinsä luona. Virallisesti lapsi asuu isän luona. Äidin nettoasumiskustannukset ovat 650 euroa kuukaudessa ja isän niin ikään 650 euroa kuukaudessa. Kummankaan vanhemman taloudessa ei asu vuoroasuvan lapsen lisäksi muita henkilöitä.

Oikeusministeriön ohjetta mekaanisesti soveltamalla elatusapulaskelmassa otetaan huomioon ainoastaan lapsen osuus lähivanhemman asumiskustannuksista. Esimerkitapauksessa lapsen osuus lähivanhemman nettoasumiskustannuksista on 149,50 euroa kuukaudessa ($(23 \% \times 650 \text{ €} / \text{kk}) : 100$). Ohjeen mukaan lapsen osuus vanhemman nettoasumiskustannuksista lisätään koko määrältään lapsen elatuksen tarpeeseen. Lapsen osuus vähennetään edelleen lähivanhemman nettoasumiskustannuksista. Sanotut toimenpiteet lisäävät sekä lapsen laskennallista elatuksen tarvetta että lähivanhemman laskennallista elatuskykyä. Lisäys kumpaankin on euromääräisesti yhtä suuri.

Mikäli tarkastelussa hyödynnetään edellisen esimerkin lähtöarvoja, lapsen elatuksen tarve olisi 645,50 euroa ($496 \text{ €} + 149,50 \text{ €}^{203}$) kuukaudessa. Aiemman 500 euron sijasta lapsen isän elatuskyky olisi nyt 649,50 euroa kuukaudessa ($500 \text{ €} + 149,50 \text{ €}^{204}$). Kun lapsen elatustarve jaetaan vanhempien elatuskykyjen mukaisissa suhteissa vastattavaksi, tulee äidin osuudeksi noin 391,33 euroa ja isän osuudeksi noin 254,17 euroa kuukaudessa. Mikäli äidin vastattavaksi tulevasta osuudesta vähennetään puoliosuus lapsen yleisistä elinkustannuksista, tulisi äidin suoritettavan elatusapumaksun suuruudeksi 143,33 euroa kuukaudessa ($391,33 \text{ €} - (496 \text{ €} : 2)$).

Esimerkki 4

Lähtötilanne on edelleen vastaava kuin aiemmissa esimerkeissä.

Tällä kertaa tarkastelun kohteena on se, miten laskelman ehdottamat loppuarvot muuttuvat, mikäli kummankin vanhemman nettoasumiskustannuksissa huomioidaan lapsen osuus. Koska lapsi asuu kummankin vanhemman luona puolet ajasta, lapselle laskettava prosenttiosuus asumiskustannuksista on perusteltua puolittaa. Lapsen osuus kummankin vanhemman nettoasumiskustannuksista on toisin sanoen aiemman 23 prosentin sijaan 11,5 prosenttia.

---

²⁰³ Laskennallinen elatuksen tarve on 645,50 euroa kuukaudessa, mikäli lapsen yleiset elinkustannukset huomioidaan laskelmassa koko määrältään.

²⁰⁴ Lapsen isän elatuskyky lisääntyy, kun lapsen nettoasumiskustannusten osuus vähennetään hänen asumiskustannuksistaan.

Koska kummankin vanhemman nettoasumiskustannukset ovat yhtä suuret, on lapsen osuus niistä molemmin puolin 74,75 euroa kuukaudessa. Kun lapsen osuus kummankin vanhemman nettoasumiskustannuksista lisätään elatuksen tarpeeseen, on lapsen elatuksen tarve jälleen 645,50 euroa (496 € + 74,74 € + 74,75 €) kuukaudessa. Esimerkkitapauksessa lapsen osuuden huomioiminen kummankin vanhemman nettoasumiskustannuksista ei siis vaikuta lapsen elatustarpeen kokonaissuuruuteen. Toimenpide vaikuttaa kuitenkin kummankin vanhemman laskennalliseen elatuskykyyn. Nyt lapsen isän elatuskyky on 574,75 euroa kuukaudessa ja äidin elatuskyky 1 074,75 euroa kuukaudessa. Lapsen isän vastattavaksi tuleva osuus lapsen elatuksen tarpeesta olisi noin 224,92 euroa kuukaudessa. Edelleen lapsen äidin vastattavaksi jäisi 420,58 euroa kuukaudessa. Kun äidille jäävästä osuudesta jälleen vähennetään puoliosuus lapsen yleisten elinkustannusten määrästä, olisi äidin suoritettava elatusapua 172,58 euroa kuukaudessa. Kokonaisuudessaan äiti vastaisi noin 65 prosentista lapsen elatuksen tarpeesta, mikä on linjassa vanhempien elatuskykyjen välisen suhteen kanssa.

On pidettävä mielessä, että vanhemman asumiskustannusten määrällä on joka tapauksessa vaikutusta vanhemman laskennalliseen elatuskykyyn. Koska asumiskustannukset tyypillisesti muodostavat suuren osan vanhemman pakollisista menoista, ei niitä voida näkemykseni mukaan täysin häivyttää laskelmasta. Vaikka lapsen osuutta vanhempien nettoasumiskustannuksista ei huomioitaisi lainkaan lapsen elatustarpeessa, tulee ne joka tapauksessa huomioida laskelmassa vanhempien elatuskykyyn vähennyksenä.²⁰⁵

Kuinka vuoroasuvan lapsen erityisiä kustannuksia tulisi käsitellä elatusapulaskelmassa? Kotimaisessa oikeuskäytännössä on lähdetty liikkeelle siitä, että se vanhempi, jonka luona lapsi virallisesti asuu, vastaa laajemmin lapsen erityisistä kustannuksista. Samoin oikeuskäytännössä on asetettu lapsen etävanhemman tehtäväksi näyttää, että hän on tosiasiallisesti vastannut jatkuvasti myös muista kuin lapsen jokapäiväisistä kuluista.²⁰⁶ Vaikuttaa ilmeiseltä, että toisin kuin lapsen jokapäiväiset menot, lapsen erityiset menot eivät automaattisesti jakaudu tasaisesti kummankin vanhemman vastattaviksi.²⁰⁷ Näkemykseni mukaan lapsen erityisiä kustannuksia tulisi sopimusneuvottelutilanteessa arvioida sen valossa, kuinka kumpikin vanhemmista on tosiasiallisesti vastannut. Mikäli elatusvelvolliset vanhemmat ovat yhtä mieltä siitä, että myös etävanhempi on vastannut lapsen erityisistä kustannuksista, ei kyseisiä kustannuksia tule ottaa sellaisenaan huomioon lapsen elatustarpeen korotuksena. Voidaan lähteä siitä, että osallistumalla lapsen

---

²⁰⁵ Ks. esim. Aaltonen 2020, s. 547.

²⁰⁶ Korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 2001:140 käsitellyt vuoroasuvien lasten erityisiä kustannuksia sekä lausunut näyttötaakan jakautumisesta asianosaisten kesken.

²⁰⁷ Ks. KKO 2001:140. Ratkaisun perusteluissa KKO on todennut, että vanhemmat vastaavat yhtä suuressa määrin lasten päivittäisistä elinkustannuksista, koska lapset asuvat suunnilleen yhtä paljon kummankin luona. KKO on painottanut, että tarpeellisia kustannuksia aiheutuu myös muista asioista.

erityistarpeista johtuvien menojen kattamiseen, etävanhempi on jo täyttänyt elatusvastuunsa oletusarvoista laajemmin. Vaikka vanhemmat vastaisivat vuoroasuvan lapsen kaikista erityisistä kustannuksista puoliksi, ei elatusapumaksun vahvistaminen ole poissuljettu mahdollisuus, koska vanhempien elatuskyvyissä saattaa merkittävä keskinäinen epäsuhde, jota on syytä tasoittaa elatusapumaksun vahvistamisella.

Esimerkki 5

Taustaolosuhteet ovat edelleen vastaavat kuin esimerkeissä 1–4. 13-vuotias lapsi asuu yhtä suuren osan ajasta kummankin vanhemman luona, hänen virallinen kotiosoitteensa on isän luona ja äidillä on parempi elatuskyky.

Lapsi harrastaa jääkiekkoa. Harrastuksen kokonaiskustannukset ovat 200 euroa kuukaudessa. Vanhemmat ovat samaa mieltä siitä, että lapsen isä on tosiasiansa maksanut kaikki lapsen harrastuksesta aiheutuvat kulut. On selvää, että tällaisessa tilanteessa on perusteltua, että lapsen äidin suoritettavaksi vahvistetaan elatusapumaksu, jolla hän osaltaan osallistuu harrastuskustannuksiin.

Aiemmissä esimerkeissä lapsen elatuksen tarve on ollut 645,50 euroa kuukaudessa. Kun harrastuskustannukset lisätään elatustarpeeseen, kokonaistarve on 845,50 euroa kuukaudessa. Lapsen isän elatuskyky on laskennallisesti joko 500 euroa, 574,75 euroa tai 649,50 euroa kuukaudessa ja äidin laskennallinen elatuskyky joko 1 000 euroa tai 1 074,75 euroa kuukaudessa. Äidin laskennallisen elatuskyvyn suuruus riippuu siitä, onko lapsen asumiskustannusten osuus huomioitu ainoastaan isän puolella vai tasapuolisesti kummankin vanhemman osalta.

Mikäli lapsen asumiskustannusten osuus huomioidaan ainoastaan isän osalta ja lapsen yleiset kustannukset huomioidaan laskelmassa kokonaisuudessaan, on isän laskennallinen elatuskyky 645,50 euroa kuukaudessa ja lapsen elatustarve yhteensä 845,50 euroa kuukaudessa. Tällaisella laskutavalla äidin maksettavaksi tuleva elatusapu olisi noin 512,58 euroa kuukaudessa. Elatusavun määrässä ei ole huomioitu oikeusministeriön ohjeen mukaista luonapitovähennystä.

Esimerkki 6

Tässä esimerkkitapauksessa taustaolosuhteet ovat vastaavat kuin edellisissä esimerkkitapauksissa, mutta kuitenkin sillä erotuksella, että lapsen äiti on maksanut säännöllisesti puolet lapsen jääkiekkoharrastuksen kuluista. Jos äidin osallistuminen lapsen harrastuskustannuksiin huomioidaan elatusapulaskelmassa, voidaan lähtökohdaksi ottaa, että hänen maksamansa puoliosuus vähennetään laskelman muutoin ehdottamasta elatusapumaksusta. Näin äidin maksama puoliosuus on mahdollista huomioida todellisen suuruisena.

Lapsen asumiskustannusten osuuden määrittämistavasta riippuen äidin maksettavaksi tuleva elatusapu olisi ennen ohjeen mukaisen luonapitovähennyksen huomioimista nyt joko noin 412,58 euroa²⁰⁸ tai noin 450,89 euroa²⁰⁹ kuukaudessa. Luonapitovähennyksen tekemisen jälkeen vastaavat summat ovat joko 346,58 euroa tai 384,89 euroa kuukaudessa.

Esimerkeissä ei ole otettu toistaiseksi huomioon lainkaan oikeusohjetta, jonka KKO on antanut ratkaisullaan KKO 2010:38. Kyseisessä ratkaisussaan KKO on sopeuttanut oikeusministeriön ohjeen ehdottamaa elatusavun määrää tekemällä lapsikohtaisen 50 euron lisävähennyksen luonapitovähennykseen lasten vuoroasumisen perusteella. Lisävähennyksellä KKO on pyrkinyt ottamaan huomioon sen, että oikeusministeriön ohjeen mukaista luonapitovähennystä voidaan pitää liian suppeana vuoroasumistilanteita silmällä pitäen. Käsittelen tällaista lisävähennystä seuraavan esimerkin avulla:

Esimerkki 7

Olosuhteet ovat vastaavat kuin edellisessä esimerkissä. Jos elatuslaskelman luonapitovähennystä täydennetään KKO:n esittelemällä lisävähennyksellä, lapsen äidin maksettavaksi tulevan elatusavun määrä olisi joko 296,58 euroa tai 334,89 euroa kuukaudessa.

Esimerkki 8

Tarkastelen seuraavaksi vaihtoehtoista tapaa laskea elatusavun suuruus esimerkkitapauksessa. Olosuhteet ovat edelleen samat kuin aiemminkin: lapsi asuu vuoroviikoin vanhempien luona, etävanhempi maksaa säännöllisesti puolet lapsen jääkiekkoharrastuksen kustannuksista ja Kela maksaa lapsilisän lähivanhemmalle.

Tällä kertaa tarkastelen sitä, minkälaiseen lopputulokseen laskelmassa päästään, mikäli lapsen yleiset kustannukset huomioidaan koko määrältään ja lapsen nettoasumiskustannukset kummankin vanhemman osalta. Toisin kuin aikaisemmissa esimerkeissä, nyt laskelman muutoin ehdottamasta elatusapumaksusta vähennetään euromääräisesti etävanhemman tosiasiallinen osallistuminen lapsen elatukseen.

Kun äidin elatuskyky on ennen lapsen nettoasumiskustannusten vähentämistä 1 000 euroa kuukaudessa, on se lapsen asumiskustannusten osuuden huomioimisen jälkeen 1 074,75 euroa kuukaudessa. Kun isän puolella tehdään vastaava toimenpide, muodostuu hänen elatuskyvykseen 574,75 euroa kuukaudessa, koska kummankin vanhemman asumiskustannukset ovat 650 euroa kuukaudessa. Lapsen

---

²⁰⁸ Yleiset kustannukset huomioitu koko määrältään ja lapsen osuus nettoasumiskustannuksista huomioitu ainoastaan lähivanhemman puolella.

²⁰⁹ Yleiset kustannukset huomioitu koko määrältään ja lapsen osuus nettoasumiskustannuksista huomioitu kummankin vanhemman puolella.

yhteenlaskettu osuus vanhempien nettoasumiskustannuksista on 23 prosenttia, eli tässä tapauksessa 149,50 euroa kuukaudessa.

Lapsen elatuksen tarve muodostuu hänen yleisistä elinkustannuksistaan, hänen asumiskustannuksistaan ja hänen harrastuskustannuksistaan. Lapsen elatuksen tarvetta vähentää Kelan maksama lapsilisä, jonka määrä on 94,88 €. Elatuksen tarve on kokonaisuudessaan 750,62 euroa kuukaudessa. Kun elatustarve jaetaan vanhempien elatuskykyjen mukaan, tulee äidin osuudeksi 489,07 (65,16 %) ja isän osuudeksi 261,55 euroa (34,84 %).

Kun äidin euromääräisestä osuudesta vähennetään hänen tosiasiallinen osallistumisensa vuoroasuvan lapsen elatukseen, muodostuu varsinaisen elatusavun määräksi 66,32 euroa²¹⁰ kuukaudessa.

Viimeisimmän esimerkin mukaan laskettuna elatusapu seuraa näkemykseni mukaan suuruudeltaan varsin tarkoin vanhempien elatuskykyjen välistä suhdetta. Katson, että olen esimerkissäni ottanut huomioon kummankin vanhemman reaalisen elatusvastuun laajuuden, vaikka rahamääräinen elatusapu on suuruudeltaan huomattavasti alhaisempi kuin oikeusministeriön ohjeen mukaan laskettuna. Elatusapua voidaan esimerkin tapauksessa hyvällä syyllä pitää vanhempien elatuskykyjen välisen eron tasoittamiseen tähtäävänä. Kuten lain esitöissä on todettu, vuoroasumistilanteessa elatusavun vahvistamisella voidaan huomioida vanhempien erisuuret elatuskyvyt. Toisaalta esitöissä on mainittu, että elatusavun vahvistaminen voi olla tarpeen, vaikka vanhempien elatuskyvyt olisivat yhtä suuret, jos toinen vanhempi suorittaa suuremman osuuden lapsen elatuksesta aiheutuvista kustannuksista.²¹¹

Katson, että oikeusministeriön ohjeen mukaisen luonapitovähennyksen soveltamisesta on mahdollista luopua kokonaan lapsen vuoroasumistilanteessa. KKO on ratkaisunsa 2010:38 perusteluissa todennut, että luonapitovähennystä voidaan kritisoida vuoroasumistilanteessa, koska etävanhempi joutuu tyypillisesti vastaamaan myös muista kuin lapsen välttämättömistä elinkustannuksista. Mikäli vanhemmat ovat yksimielisiä siitä, millä tavalla lapsen erityiset kustannukset ovat jakautuneet heidän vastattavikseen, on syytä kiinnittää jokseenkin epämääräisen luonapitovähennyksen sijaan huomio niihin tosiasiallisiin taloudellisiin panostuksiin, joilla etävanhempi on vastannut lapsen elatuksesta

---

²¹⁰ Soveltamani laskutapa on seuraava: 489,07 € – 248 € (puolisuus lapsen yleisistä elinkustannuksista) – 74,75 € (lapsen osuus äidin nettoasumiskustannuksista) – 100 € (äidin maksama puolisuus lapsen harrastuskustannuksista) = 66,32 €.

²¹¹ HE 88/2018 vp, s. 68–69.

Tähän saakka oletuksena on ollut se, että elatusvelvolliset vanhemmat ovat yhtä mieltä siitä, miten vastuu lapsen elatuksesta on jakautunut heidän kesken käytännössä. Entä, jos vanhemmat ovat kuitenkin keskenään olennaisesti eri mieltä toistensa osallistumisesta lapsen kustannusten kattamiseen? Katson, että edelleen lähtökohtana voidaan pitää sitä, että myös etävanhempi osallistuu lapsen yleisiin elinkustannuksiin vuoroasumisen puitteissa. Yleisillä kustannuksilla tarkoitetaan esimerkiksi sellaisia menoja, jotka aiheutuvat lapsen tarvitsemasta ravinnosta, vaatetuksesta, henkilökohtaisen hygienian hoitamiseen tarvittavista tuotteista ja tietoliikenneyhteyksistä.²¹² Jos tarkastellaan esimerkiksi lapsen ravintokustannuksia, ajateltavissa olevia vaihtoehtoja on käytännössä kolme: 1) etävanhempi ruokkii lapsen asianmukaisesti, 2) etävanhempi ei ruoki lasta tai 3) lähivanhempi lähettää lapsen ruokakassin kanssa etävanhemman luokse, jolloin lähivanhempi ruokkii lapsen myös silloin, kun lapsi asuu etävanhemman luona. Vaihtoehdoista ensimmäinen vaikuttaa epäilemättä luontaisimmalta lähtökohdalta, joten voidaan lähteä siitä, että vanhemmat vastaavat jotakuinkin puoliksi lapsen ravintomenoista. Sama koskee myös lapsen tarvitsemia hygieniatarvikkeita. Vaatteet saattavat kulkeutua lapsen mukana aina silloin, kun lapsi siirtyy vanhemmalta toiselle. Todennäköistä kuitenkin on, että kumpikin vanhempi hankkii oma-aloitteisesti vuoroasuvalla lapselle ainakin osan lapsen tarvitsemista vaatteista. Mahdollista tietenkin on, että jompikumpi vanhempi huolehtii kalliimpien vaatekappaleiden, kuten talvitakkien ja -kenkien hankkimisesta. Mahdollista on toki sekin, että vanhemmat sopivat keskenään, että he kumpikin vuorollaan huolehtivat tietyistä arvokkaammista hankinnoista.

Vanhempien erimielisyys kulujen jakautumisesta koskee todennäköisemmin lapsen erityisiä kustannuksia. KKO on ratkaisussaan 2001:140 katsonut, että etävanhemman tehtävänä on näyttää, että hän on jatkuvasti osaltaan vastannut lapsen erityisistä kustannuksista. Lastenvalvojan tapaamisella on niin ikään mahdollista pyrkiä selvittämään, onko etävanhempi väittämällään tavalla osallistunut lapsen erityisiin menoihin. Mikäli etävanhempi ei tahdo tai ei kykene osoittamaan osallistumistaan, tulee elatusapulaskelmassa lähteä siitä, että lähivanhempi yksin on vastannut lapsen erityisistä menoista.

Jokaista esittelemääni esimerkkitapausta rasittaa sama perustavanlaatuinen ongelma. Esimerkkitaupaukset nimittäin nojaavat vahvasti oletamaan, jonka mukaan kumpikin vanhemmista tosiasiaassa on vastuussa vuoroasuvan lapsen yleisten elinkustannusten puoliosuudesta. Olettama on

---

²¹² OM 2007:2, s. 22–23.

lähtöisin KKO:n oikeuskäytännöstä²¹³, mutta se, kuinka tarkasti oletama vastaa todellisuutta, on enemmän tai vähemmän hämärän peitossa. Jotta elatuslaskelmassa laskelman muutoin ehdottamasta elatusapumaksusta voidaan perustellusti vähentää lapsen yleisten elinkustannusten puoliosuus, olosuhteiden tulisi olla sellaiset, että vanhemmat tosiasiallisesti vastaavat lapsen yleisistä kustannuksista tasapuolisesti. Mikäli tällainen vähennys tehdään, vaikka toinen vanhempi käytännössä vastaa ainoastaan esimerkiksi lapsen ruokakustannuksista, vanhempien keskinäinen elatusvastuu saattaa muodostua olennaisella tavalla epäoikeudenmukaiseksi. Katson, että lapsen yleisten elinkustannusten tarkempi koostumus edellyttää lisätutkimusta, jotta voidaan osoittaa, minkälaisista kuluista yleiset elinkustannukset tyypillisesti koostuvat. Tärkeää olisi eritellä, kuinka suuri lapsen ruokakustannusten osuus on tyypillisesti lapsen peruskulutuksesta ja kuinka suuren osan esimerkiksi lapsen vaatehankinnat ja tietoliikkekustannukset tyypillisesti siitä muodostavat.

Sopijapuolten niin toivoessa, myös vuoroasumistilanteessa elatusapulaskelma voidaan täyttää oikeusministeriön ohjetta seuraten. Tällöin on kuitenkin syytä lähteä siitä, että vanhempi, joka edustaa lasta elatusapuasiassa, huolehtii lapselle tehtävistä hankinnoista ja elatusapua maksava vanhempi osallistuu lapsen elatukseen nimenomaan maksamalla elatusapua. Edelleen pohdittavaksi kuitenkin jää, olisiko ohjeen mukaista luonapitovähennystä syytä korottaa jo yksin sillä perusteella, että elatusavun suorittaja oletettavasti vastaa luonapidon aikana lapsen kustannuksista nykyistä luonapitovähennystä laajemmin. Katse voidaan esimerkiksi kääntää jälleen ratkaisun KKO 2010:38 puoleen – voisiko luonapitovähennys olla nykyistä enimmäismäärää 50 euroa korkeampi? Tällöin sopimusta voitaisiin täydentää kirjallisilla lisätiedoilla, joissa voitaisiin todeta, että lähivanhempi on sitoutunut vastaamaan lapselle tehtävistä erityisistä hankinnoista, lapsen päivähoitokustannuksista harrastuskustannuksista, vakuutusmaksuista, puhelinlaskuista ja niin edelleen. Vahvistetun elatusapumaksun yhdessä sopimuksen kirjallisten lisätietojen kanssa tulisi mahdollisimman tarkoin ilmentää yksittäistapauksen todellisia olosuhteita.

---

²¹³ KKO on todennut ratkaisussaan 2001:140 (ään.), että kumpikin vanhempi vastaa suunnilleen yhtä suuressa määrin lasten päivittäisistä elinkustannuksista, koska lapset asuvat suunnilleen yhtä paljon kummankin vanhemman luona.